

Φάκελος Μαθήματος

Θρησκευτικά

ΣΤΉ Δημοτικού

Ο κόσμος της θρησκείας

Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία,
τόπους και γεγονότα

Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού

Ο κόσμος της θρησκείας

Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα

Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού

Ο κόσμος της θρησκείας

Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα

Το έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με την ευθύνη της επιτροπής εμπειρογνωμόνων του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποέργου «Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Το παρόν υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Για τη σύνταξη του φακέλου προσωρινού υλικού στα Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού εργάστηκαν αμισθί το μέλος της επιτροπής εμπειρογνωμόνων **Αντώνιος Παναγάκης**, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικοί:

Μαίρη Βούκανου, Σχολική Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Γεωργία Καρέλα, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Παρασκευή Μυλωνά, MA, PhD στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Σχεδιασμός και μορφοποίηση Φακέλου:

Παρασκευή Μυλωνά, MA, PhD στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Κοψίδης Ράλλης, «Το όραμα του Απ. Παύλου», τοιχογραφία στον νάρθηκα του ιερού ναού Αποστόλου Παύλου του Ορθοδόξου Κέντρου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Chambésy Genève, 1978.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θεματική Ενότητα 1

Οι πρώτοι χριστιανοί: δυσκολίες και περιπέτειες

Θεματική Ενότητα 2

Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού.
Πρόσωπα και μαρτυρίες

Θεματική Ενότητα 3

Η Αγία Γραφή, ένα ιστορικό και διαχρονικό βιβλίο

Θεματική Ενότητα 4

Η Θεία Ευχαριστία: πηγή και κορύφωση της ζωής
της Εκκλησίας

Θεματική Ενότητα 5

Από τους χριστιανούς της χώρας μας
στους χριστιανούς του κόσμου

Θεματική Ενότητα 6

Θρησκείες στη χώρα μας

Θεματική Ενότητα 7

Μνημεία και τόποι χριστιανικής λατρείας:
αποτυπώσεις της πίστης

Αγαπητά μας παιδιά,

Καθώς το ρυάκι του χρόνου κυλάει γοργά, φτάσατε κιόλας στην τελευταία τάξη του Δημοτικού σχολείου. Πριν ανοιχτείτε στους καινούριους ορίζοντες του Γυμνασίου, θα ολοκληρώσετε τη φετινή χρονιά, αποκτώντας γνώσεις σε ένα υψηλότερο επίπεδο σε όλα τα υπόλοιπα μαθήματα, καθώς και στα Θρησκευτικά. Έχετε για εφόδια ασφαλώς ό,τι κατακτήσατε ως τώρα, αλλά προπάντων τον διάλογο και τη συνεργασία με τους συμμαθητές σας, καθώς επίσης την προσωπική σας συμμετοχή και προσπάθεια. Και φέτος, θα συνεχίσετε τη διερεύνηση του κόσμου της θρησκείας μέσα από κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα, όπως έχουν αποτυπωθεί στον πολιτισμό του τόπου μας, αλλά και παγκόσμια με το πέρασμα του χρόνου από τα βάθη των αιώνων ως σήμερα.

Στο ξεκίνημά μας, θα γνωρίσουμε τις δυσκολίες που συνάντησαν οι πρώτοι χριστιανοί. Κατόπιν, θα εκτιμήσουμε την επίδραση της Αγίας Γραφής, του πιο πολυδιαβασμένου βιβλίου όλων των εποχών, στον πολιτισμό και στη ζωή των ανθρώπων. Ακόμη, θα προσεγγίσουμε και θα αναγνωρίσουμε το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας ως το κεντρικό γεγονός της ζωής της Εκκλησίας. Επιπλέον, θα γνωρίσουμε διαφορετικές χριστιανικές παραδόσεις και άλλες θρησκείες στη χώρα μας, ώστε να σεβόμαστε και να συνυπάρχουμε ο ένας με τον άλλο. Τέλος, θα ταξιδέψουμε από τη χώρα μας στην Ευρώπη και στον κόσμο ολόκληρο με οδηγούς μνημεία στα οποία αποτυπώθηκε η χριστιανική πίστη και παράδοση.

Ο Φάκελος Θρησκευτικών που κρατάτε στα χέρια σας, με τα προτεινόμενα διδακτικά υλικά, θα σας βοηθήσει να επεξεργαστείτε τις θεματικές ενότητες και να εκφραστείτε δημιουργικά. Με την καθοδήγηση της δασκάλας ή του δασκάλου σας, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μέρος αυτού του υλικού, ακόμη να αξιοποιήσετε υλικά που εσείς θα αναζητήσετε και θα βρείτε, με αποτέλεσμα ο Φάκελος αυτός να εμπλουτίζεται διαρκώς με τη δική σας ματιά και συνεργασία.

Ας πορευτούμε λοιπόν...

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Οι πρώτοι χριστιανοί: δυσκολίες και περιπέτειες.

Οι πρώτοι χριστιανοί τελούν το Μυστήριο της Βάπτισης σε μια κατακόμβη

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Οι πρώτοι χριστιανοί: δυσκολίες και περιπέτειες

Οι πρώτοι Χριστιανοί μέσα στον κόσμο

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή El Greco, λεπτομέρεια από την Πεντηκοστή

Η εξάπλωση των χριστιανικών κοινοτήτων στον κόσμο

Την ημέρα της Πεντηκοστής, πενήντα μέρες μετά την Ανάσταση του Χριστού, εμφανίστηκε το Άγιο Πνεύμα στους μαθητές Του, με μορφή πύρινων γλωσσών πάνω από τα κεφάλια τους. Μετά από αυτό το γεγονός οι μαθητές έπαψαν να φοβούνται και να κρύβονται κι άρχισαν να κηρύττουν την Ανάσταση του δασκάλου τους και μάλιστα σε διαφορετικές γλώσσες κι έτσι τους καταλάβαιναν όλοι. Την ίδια κιόλας μέρα ο Πέτρος κήρυξε στους πιστούς Ιουδαίους που είχαν έρθει από διαφορετικούς τόπους για να προσκυνήσουν στο Ναό. Περίπου 3.000 πίστεψαν και βαπτίστηκαν εκείνη την ημέρα (Πράξεις 2,1-41).

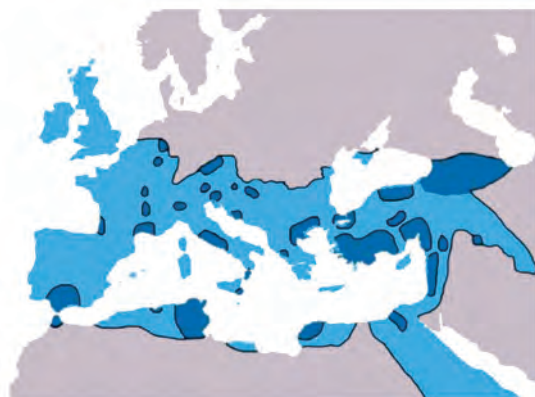
Με αυτό το γεγονός που θεωρείται και η ιδρυτική πράξη της Εκκλησίας, άρχισε να δημιουργείται η πρώτη χριστιανική κοινότητα στα Ιεροσόλυμα περίπου το 30 μ.Χ., η οποία περιλάμβανε τους πρώτους Ιουδαίους που προσχώρησαν στη νέα πίστη.

Αργότερα με τις περιodes του Αποστόλου Παύλου ο χριστιανισμός άρχισε να διαδίδεται με γοργούς ρυθμούς. Έτσι, όπως πληροφορούμαστε κυρίως από τις Πράξεις των Αποστόλων και τις επιστολές του Αποστόλου Παύλου, μόλις δέκα χρόνια μετά την

Ανάσταση του Ιησού, ο Χριστιανισμός έχει εξαπλωθεί από την Ιερουσαλήμ ως την Αντιόχεια, την Αλεξάνδρεια, την κυρίως Ελλάδα, την Κύπρο, την Κρήτη και τη Ρώμη.

Υπολογίζεται ότι γύρω στο 100 μ.Χ. υπήρχαν 40 χριστιανικές κοινότητες. Ένας χριστιανός φιλόσοφος, ο Ιουστίνος που μαρτύρησε το 165 μ.Χ., διαβεβαίωνε ότι στις μέρες του ο Χριστιανισμός είχε διαδοθεί σε όλα τα γνωστά μέρη της γης.

Εξάπλωση του Χριστιανισμού
ως το 325 μ.Χ.

Εξάπλωση του Χριστιανισμού
ως το 600 μ.Χ.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Διηγηθείτε και σχολιάστε ή αναπαραστήστε στην τάξη την ιστορία της Πεντηκοστής. Τι συνέβη; Ποιοι συμμετείχαν; Τι έγινε μετά το γεγονός της Πεντηκοστής;
2. Συζητήστε σε ομάδες: Γιατί ο Χριστιανισμός εξαπλώθηκε πρώτα στις συγκεκριμένες περιοχές και πόλεις; Αφού παρουσιάσετε τις σκέψεις σας, συζητήστε και αυτό το ζήτημα: είχε σημασία η γλώσσα που ομιλούνταν σε αυτές τις πόλεις/περιοχές;
3. Χωριστείτε σε δυάδες: η κάθε δυάδα σχεδιάζει με μαρκαδόρο ή κλωστή στον χάρτη μία περιοδεία του Αποστόλου Παύλου. Κυκλώστε ή υπογραμμίστε από ποιες πόλεις της Ελλάδας πέρασε. Συζητήστε: για ποιο λόγο σταμάτησε σε αυτές τις πόλεις; Για ποιο λόγο δεν συνέχισε τις περιοδείες του;
4. Παρατηρήστε το ψηφιδωτό της συνάντησης Πέτρου και Παύλου από την βασιλική του Μονρεάλε της Σικελίας.

Σκεφτείτε και συζητήστε στην τάξη:

- α. τι βλέπω;
- β. τι σκέφτομαι για αυτό που βλέπω;
- γ. τι άλλο με κάνει να αναρωτιέμαι;

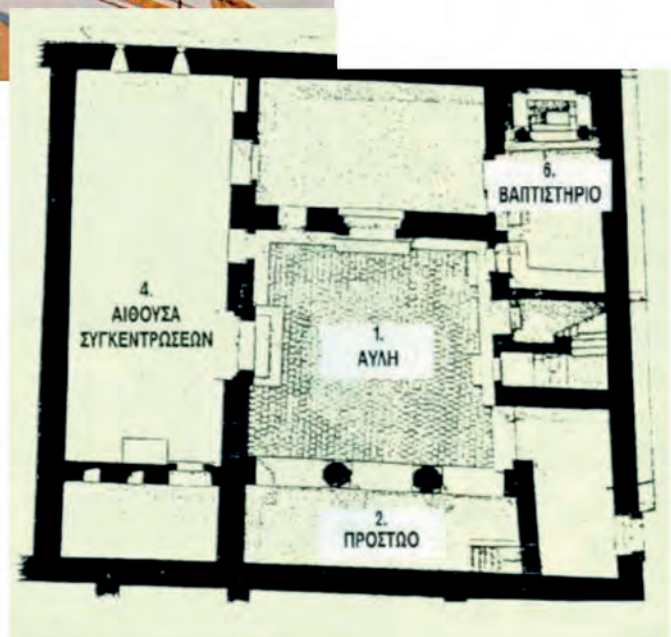
Τόποι λατρείας των πρώτων χριστιανών

Στα πρώτα χρόνια της ζωής της Εκκλησίας οι χριστιανοί δεν είχαν συγκεκριμένους τόπους λατρείας, καθώς ήταν μια νέα θρησκεία που χρειαζόταν χρόνο για να δημιουργήσει τα δικά της έθιμα και τελετές για να ξεχωρίζει από τον Ιουδαϊσμό. Έτσι, στην αρχή, οι συγκεντρώσεις των πιστών γίνονταν σε σπίτια που παραχωρούσαν οι χριστιανοί οι οποίοι είχαν οικονομική άνεση. Εκεί έψαλλαν ύμνους, προσεύχονταν και τελούσαν τα μυστήρια.

Σε πολλές περιπτώσεις όχι απλά χρησιμοποιούσαν περιστασιακά σπίτια πιστών, αλλά μετέτρεπαν σπίτια σε ναούς, όπως φαίνεται από ευρήματα αρχαιολόγων. Για παράδειγμα, στην πόλη Δούρα ή Δαμάρα-Ευρωπός της Συρίας, που χρονολογείται τον 3ο αιώνα, βρήκαν ένα μεγάλο δωμάτιο με υπερυψωμένο δάπεδο στην ανατολική πλευρά (που θεωρούν ότι τοποθετούνταν η Αγία Τράπεζα), ένα διπλανό δωμάτιο με το Βαπτιστήριο και τις ανάλογες εγκαταστάσεις ύδρευσης που είναι διακοσμημένο με τοιχογραφίες και μια αυλή που χωρίζει αυτά τα δύο δωμάτια.

Το βαπτιστήριο

Κάτοψη (σχέδιο) των χώρων του σπιτιού.

Τα μέρη που διαμορφώνουν οι πρώτοι Χριστιανοί τα συναντάμε σε άλλη μορφή και σε σημερινές εκκλησίες.

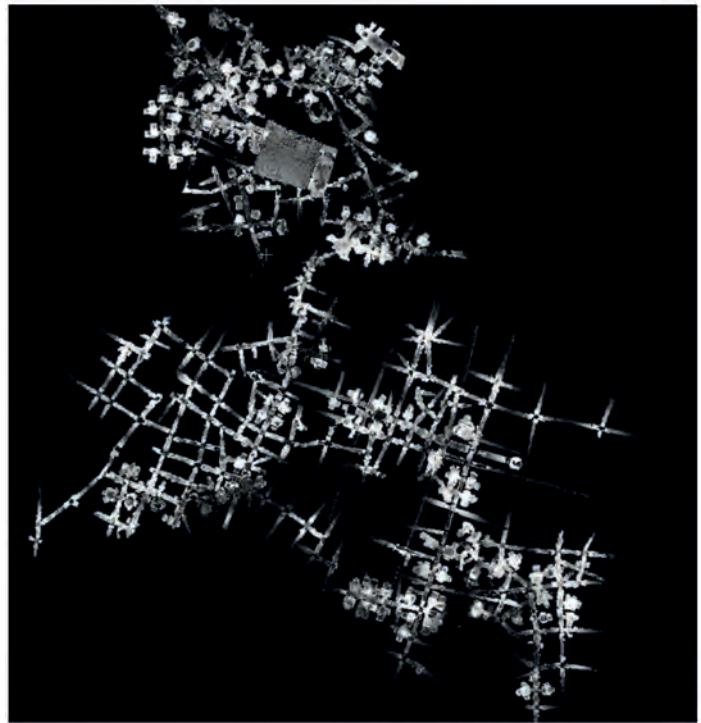
γίνονταν όλο και περισσότεροι, ιδρύθηκαν ξεχωριστοί τόποι λατρείας. Άλλες πληροφορίες για τη λατρευτική ζωή των πρώτων χριστιανών προέρχονται από τις τοιχογραφίες των κατακόμβων.

Κατά τη διάρκεια των διωγμών οι χριστιανοί τελούσαν τη Θεία Ευχαριστία μυστικά, κυρίως στις κατακόμβες.

Ιερό στις κατακόμβες της Ρώμης

Οι κατακόμβες ήταν υπόγειες βαθιές στοές στις οποίες θάβονταν οι νεκροί την εποχή εκείνη για εξοικονόμηση χώρου. Μετατράπηκαν σε κρύπτες-υπόγειους μικρούς ναούς και τους διακοσμούσαν με συμβολικές παραστάσεις. Εκεί τελούσαν τη Θεία Ευχαριστία. Στη Ρώμη, έφταναν έως και τα έξι επίπεδα κάτω από την επιφάνεια της γης. Λαξεύονταν σε πορώδες έδαφος και αποτελούνταν από περίπλοκα συμπλέγματα διαδρόμων και κεντρικών θαλάμων πολλών χιλιομέτρων στα τοιχώματα των οποίων ανοίγονταν τάφοι σε επάλληλες σειρές και σε διάφορα σχήματα. Οι διάδρομοί τους ήταν μακρόστενοι με δάπεδο επίπεδο και οροφή συνήθως ημικυλινδρική. Οι κατακόμβες χρησιμοποιήθηκαν ως χώροι λατρείας μόνο σε περιπτώσεις σκληρών διωγμών λόγω της στενότητας του χώρου και της πνιγερής ατμόσφαιρας του υπόγειου τάφου.

Απεικόνιση με laser: οι κατακόμβες της Αγίας Δομιτίλλας στη Ρώμη

Ονομαστές κατακόμβες βρίσκονται στη Ρώμη (η κατακόμβη του Αγίου Καλλίστου, της Αγίας Δομιτίλλας, της Αγίας Πρισκίλλας και του Αγίου Σεβαστιανού), στη Νάπολη, στη Σικελία, στην Αίγυπτο, στη Μάλτα (η κατακόμβη της Αγίας Αγάθης) και στην Ελλάδα οι (κατακόμβες της Μήλου).

Κατακόμβες Μήλου

Στις κατακόμβες εντοπίζονται στοιχεία αρχαϊκής εικονογραφίας που έγινε γνωστή ως *η τέχνη των κατακομβών*. Η τεχνοτροπία σ' αυτές τις απεικονίσεις είναι ελεύθερη. Άρχισε με μοτίβα, τα οποία παρέλαβε από την ειδωλολατρική τέχνη. Ο σκοπός της τέχνης αυτής είναι καθαρά διδακτικός. Χρησιμοποιήθηκαν σύμβολα όπως η *ναῦς* (καράβι), ο *ἰχθύς* (ψάρι), η *ελιά*, η *ἀγκυρά*, η *ἄμπελος* κ.ά. Η θρησκευτική τέχνη αυτής της περιόδου δεν είναι τόσο εκλεπτυσμένη όσο είναι η Βυζαντινή τέχνη και έχει περισσότερο θρησκευτική-διδακτική παρά καλλιτεχνική σημασία.

Ιδέα για δραστηριότητα

Παρατηρήστε τις εικόνες με δύο από τα σύμβολα που οι πρώτοι χριστιανοί χάραζαν ή ζωγράφιζαν στις κατακόμβες.

-Τι νομίζετε ότι συμβολίζει ο βοσκός; Τι συμβολίζουν τα ψάρια; Τι η ἀγκυρά; Κάνετε τη δική σας αναζήτηση ή συμβουλευτείτε και τον Φάκελο Μαθήματος της Γ' Δημοτικού.
-Αναζητήστε και άλλα βασικά σύμβολα των χριστιανών. Σχεδιάστε τα σε αυτοκόλλητα χαρτάκια και κολλήστε τα σε μια γωνία του ταμπλό της τάξης.

Χριστιανικές κοινότητες αγάπης

Από τη στιγμή που η βάση όλης της διδασκαλίας του Χριστού ήταν η αγάπη, οι πρώτοι χριστιανοί έβαλαν στόχο να την κάνουν βασικό μέρος της νέας πίστης, και μάλιστα στην πράξη!

Στην πρώτη χριστιανική κοινότητα της Ιερουσαλήμ όλοι ήταν αφοσιωμένοι στη διδασκαλία των Αποστόλων και στη μεταξύ τους ενότητα, στην τέλεση

της Θείας Ευχαριστίας και στις προσευχές.

«Όλοι οι πιστοί ζούσαν σε έναν τόπο και είχαν τα πάντα κοινά· πουλούσαν ακόμα και τα κτήματα και τα υπάρχοντά τους, και μοίραζαν τα χρήματα σε όλους, ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός».

Πράξ. 2:42-47

«Όλοι όσοι πίστεψαν είχαν μία καρδιά και μία ψυχή. Κανείς δεν θεωρούσε ότι κάτι από τα υπάρχοντά του ήταν δικό του, αλλά όλα τα είχαν κοινά».

Πράξ. 4:32

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει *«κανείς ανάμεσά τους που να στερείται τα απαραίτητα. Γιατί όσοι είχαν χωράφια ή σπίτια τα πουλούσαν, κι έφερναν το αντίτιμο αυτών που πουλούσαν, και το έθεταν στη διάθεση των Αποστόλων. Απ' αυτό δινόταν στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του».*

Πράξ. 4:34-35

Τα ήθη και ο πολιτισμός της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ευνοούσαν τον ατομισμό* ως στάση ζωής. Αντίθετα και μάλλον πρωτότυπα για την εποχή εκείνη, η χριστιανική Εκκλησία ανέπτυξε έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης, που βασιζόταν σε όσα είχε διδάξει ο Ιησούς Χριστός σχετικά με τον πλούτο και την ατομική ιδιοκτησία αφού *«δύσκολα θα μπουν στη Βασιλεία του Θεού αυτοί που έχουν τα χρήματα».*

Λκ. 18, 24

***ατομισμός:** προτεραιότητα στις ανάγκες του ατόμου

Κωστής Παλαμάς, Άγιες αγάπες

Αγάπες μεγαλόδωρες περίσσια
κάτου απ' τη σκέπη τη δική σας, ίσια
ζούσαν μικροί, τρανοί, πλούσιοι, φτωχοί
κι ένωνε τους ανθρώπους μια ψυχή.

Ο Ιάκωβος απευθύνεται στους πλούσιους:

«Ακούστε με τώρα εσείς οι πλούσιοι. Κλάψτε με γοερές κραυγές για τα βάσανά σας, που όπου να' ναι έρχονται. Ο πλούτος σας σάπισε, και τα ρούχα σας τα' φαγε ο σκόρος· το χρυσάφι σας και το ασήμι κατασκούριασαν, και η σκουριά τους θα είναι μαρτυρική κατάθεση εναντίον σας και θα καταφάει τις σάρκες σας σαν τη φωτιά. Κι ενώ πλησιάζει η κρίση, εσείς μαζεύετε θησαυρούς. Ακούτε! Κραυγάζει ο μισθός των εργατών που θέρισαν τα χωράφια σας κι εσείς τους τον στερήσατε· και οι κραυγές των θεριστών έφτασαν ως τα αυτιά του παντοδύναμου Κυρίου. Ζήσατε πάνω στη γη με απολαύσεις και σπατάλες. Παχύνετε σαν τα ζώα, που τα πάνε για σφάξιμο. Καταδικάσατε και φονεύσατε τον αθώο· δε σας προέβαλε αντίσταση καμία».

Ιακ. 5:1-6

Οι πρώτοι χριστιανοί αποφάσισαν να προσαρμόσουν τη ζωή τους στα λόγια του Ιακώβου. Θα αγαπούσαν, λοιπόν, τον συνάνθρωπο χωρίς εγωισμό και διάθεση να ωφεληθούν εις βάρος του όπως έκαναν οι τότε πλούσιοι. Θα έφτιαχναν έναν καινούριο κόσμο για να ζήσουν με αγάπη!

Αποφασίστηκε να υπάρχει κοινό ταμείο σε κάθε εκκλησιαστική κοινότητα και η κοινοκτημοσύνη διέκρινε τις σχέσεις των πρώτων χριστιανών, οι οποίοι μοιράζονταν τα αγαθά τους, προκειμένου να μη νιώθει κανείς υποδεέστερος του άλλου. Όλοι τους ήταν ομόψυχοι και ένιωθαν ενωμένοι σαν αδέρφια στην οικογένεια του Χριστού, με κοινό τους σπίτι την εκκλησία, στην οποία περνούσαν πολύ χρόνο.

Όμως με την πάροδο των αιώνων, την εξάπλωση της Εκκλησίας ανά την Οικουμένη και τη ραγδαία αύξηση των μελών της, ο κοινοτικός τρόπος ζωής που διέκρινε την πρώτη εκείνη εκκλησιαστική κοινότητα, αμβλύνθηκε και τελικά, παρήκμασε. Πλέον οι χριστιανοί πάνε στην εκκλησία τους για να προσευχηθούν και να συμμετέχουν στα Μυστήρια και σε λίγες περιπτώσεις για να φάνε όλοι μαζί ή για να πάρουν αποφάσεις για το μέλλον της εκκλησιαστικής κοινότητάς τους.

Ιδέα για δραστηριότητα

Αναζητήστε ποιες δραστηριότητες οργάνωναν και πραγματοποιούσαν οι πρώτοι χριστιανοί ως μέρος της πίστης τους.

Χωριστείτε σε ομάδες και φτιάξτε από μια «παγωμένη εικόνα» κάθε δραστηριότητας. Δώστε έμφαση στα συναισθήματα αδελφoσύνης που είχαν οι χριστιανοί μεταξύ τους και εκφράστε τα με τη στάση του σώματος και την έκφραση του προσώπου σας. Βγάλτε την κάθε σκηνή φωτογραφία και εκθέστε τις εικόνες σας στην τάξη.

Πώς έβλεπε ο κόσμος τους πρώτους Χριστιανούς

«Ο λαός τους εκτιμούσε»

Οι μη χριστιανοί συμπολίτες τους τούς αγαπούσαν και τους θαύμαζαν. *«Ζούνε στη γη, μα συμπεριφέρονται σαν άγγελοι στον ουρανό»*, έλεγαν. Είχε γίνει φανερό πως ο τρόπος ζωής τους ήταν διαφορετικός, καινούριος.

Φυλακίσεις και διωγμοί

Η παράδοξη συμπεριφορά των ανθρώπων αυτών που ζούσαν την αγάπη τόσο έντονα δεν προκαλούσε όμως μόνο θαυμασμό. Όπως και σήμερα, οι ασυνήθιστες συμπεριφορές προκαλούσαν και τότε καχυποψία, μέχρι και έχθρα σε όσους δεν τις καταλάβαιναν.

Από το βιβλίο των Πράξεων των Αποστόλων στην Καινή Διαθήκη πληροφορούμαστε πως:

➤ Οι Σαδδουκαίοι, τα μέλη του ιουδαϊκού συνεδρίου, ήταν αγανακτισμένοι για όσα κήρυτταν οι Απόστολοι. Έτσι, ο Πέτρος και ο Ιωάννης ανακρίθηκαν, βασανίστηκαν, απειλήθηκαν και ρίχτηκαν στη φυλακή (Πράξ. 4 και 5).

➤ Μετά τη συκοφάντηση και τον λιθοβολισμό του Στεφάνου (Πράξ. 6 και 7) έγινε μεγάλος διωγμός των χριστιανών των Ιεροσολύμων και όλοι, εκτός από τους Αποστόλους, αναγκάστηκαν να διασκορπιστούν στα χωριά της Ιουδαίας και της Σαμάρειας. Μάλιστα, ο ίδιος ο Παύλος, πριν τη μεταστροφή του, συμμετείχε στους διωγμούς αυτούς εισβάλλοντας στα σπίτια χριστιανών και ρίχνοντάς τους στη φυλακή (Πράξ. 8).

- Ο βασιλιάς Ηρώδης άρχισε να διώκει τα μέλη της εκκλησίας. Πρώτα αποκεφάλισε τον Ιάκωβο, τον αδελφό του Ιωάννη. Στη συνέχεια συνέλαβε και φυλάκισε τον Πέτρο (Πράξ. 12).
- Αργότερα, στους Φιλίππους, ο ίδιος ο Παύλος και ο συνεργάτης του ο Σίλας ραβδίσθηκαν δημόσια και φυλακίστηκαν (Πράξ. 16).

Rembrandt, 1627. Ο Άγιος Παύλος στη φυλακή

- Στην Έφεσο έγιναν ταραχές εναντίον των χριστιανών επειδή ξεσηκώθηκαν κατασκευαστές αγαλμάτων που είδαν τη δουλειά τους να μειώνεται (Πράξ. 19).
- Έγιναν αναταραχές στα Ιεροσόλυμα εξαιτίας του κηρύγματος του Παύλου στον ναό. Ακολούθησε η σύλληψη και απολογία του μπροστά στο συνέδριο (Πράξ. 22 και 23), συνωμοσίες, κατηγορίες και δολοφονική απόπειρα εναντίον του (Πράξ. 23 και 24), και απολογίες σε ρωμαίους διοικητές (Πράξ. 25 και 26).

Ιδέα για δραστηριότητα

Επιλέξτε ένα από τα περιστατικά εχθρότητας απέναντι στους χριστιανούς. Φτιάξτε δύο ομάδες και σταθείτε απέναντι. Η μία ομάδα εκφράζει εκείνους τους ανθρώπους που υποψιάζονται και εχθρεύονται τους χριστιανούς και η άλλη εκείνους που τους υπερασπίζεται. Σκεφτείτε και αναφέρετε επιχειρήματα υπέρ και κατά των χριστιανών ανάλογα με την ομάδα στην οποία ανήκετε.

Δυσκολίες και προβλήματα, καθώς οι κοινότητες μεγάλωναν

«Διάλεξαν επτά»

Από τη δημιουργία της πρώτης χριστιανικής κοινότητας, η Εκκλησία είχε στραμμένο το ενδιαφέρον της σε όσους είχαν ανάγκη και αγωνιζόταν να ανακουφίσει τον πόνο και τη δυστυχία των ανθρώπων. Καθώς τα μέλη των κοινοτήτων αυξάνονταν, μεγάλωναν και οι ανάγκες και άρχισαν να δημιουργούνται προβλήματα. Κάποιοι παραπονούνταν ότι γίνονταν αδικίες στη διανομή των τροφίμων σε βάρος χερών γυναικών.

Γι' αυτό τον λόγο, οι Απόστολοι ζήτησαν από τα μέλη της Εκκλησίας να εκλέξουν επτά άντρες

για να αναλάβουν το σωστό μοίρασμα των τροφίμων και τη φροντίδα των μελών της κοινότητας. Ο συγγραφέας των Πράξεων αναφέρεται στην εκλογή των πρώτων επτά Διακόνων, που προέκυψε από την ανάγκη κάλυψης των καθημερινών υλικών και βιοτικών αναγκών των μελών της κοινότητας, πράγμα που δε μπορούσαν άλλο να επιτελέσουν οι ίδιοι οι Απόστολοι, λόγω των μεγάλων ευθυνών τους για τη διάδοση του ευαγγελικού λόγου.

Αυτοί ήταν οι **επτά διάκονοι**: ο Φίλιππος, ο Πρόχορος, ο Νικάνορας, ο Τίμωνας, ο Παρμενάς, ο Νικόλαος και ο Στέφανος.

Αυτοί ανέλαβαν τη διακονία της κοινής τράπεζας της κοινότητας των πρώτων χριστιανών, όπως και άλλα καθήκοντα που αφορούσαν στην κάλυψη των καθημερινών αναγκών της πρώτης Εκκλησίας.

Οι 7 Διάκονοι, τοιχογραφία του Fra Angelico

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Μπείτε στη θέση των πρώτων χριστιανών και προσπαθήστε να δώσετε λύση στο πρόβλημα της οργάνωσης σε κοινότητες. Σκεφτείτε:
α. ποιο είναι το πρόβλημα; β. ποια στρατηγική θα σχεδιάσετε για να το λύσετε; γ. τι πληροφορίες έχετε και από που προέρχονται; Σε ποιο κομμάτι του σχεδιασμού της λύσης είναι χρήσιμη η κάθε μία; δ. Η λύση που δώσατε θα ήταν αποτελεσματική; Γιατί;
2. Ποιες μπορεί να ήταν οι υλικές και βιοτικές ανάγκες των πρώτων χριστιανών; Από όσα γνωρίζετε για τον τρόπο ζωής τους, φτιάξτε μία λίστα με τις καθημερινές τους ανάγκες τις οποίες κάλυπταν οι Διάκονοι.

Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος

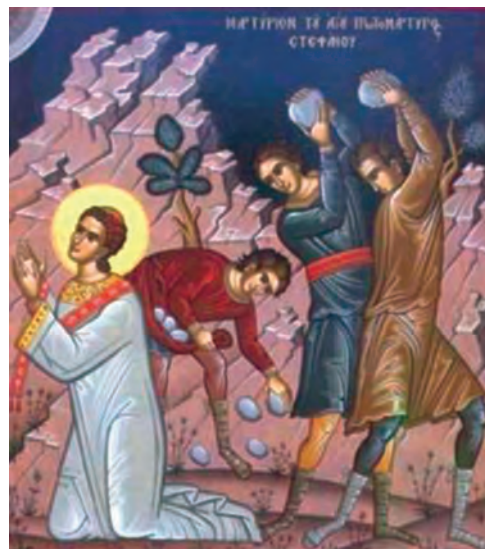

Ο Στέφανος, γεμάτος πίστη και δύναμη, ήταν αφοσιωμένος με ζήλο στα καθήκοντά του. Ταυτόχρονα μιλούσε σ' όλο τον κόσμο για τον Ιησού. Αυτό προκάλεσε κάποιους που τον κατηγόρησαν για βλασφημία του Θεού και τον οδήγησαν σε δίκη.

Ο Στέφανος στην απολογία του μπροστά στο ιουδαϊκό συνέδριο έβγαλε έναν μεγάλο λόγο, κατακρίνοντας τη στάση των Ιουδαίων προς τον Χριστό και υποστηρίζοντας με σθένος την πίστη του. Οι ιερείς που τον δίκάζαν εξαγριώθηκαν και αποφάσισαν τη θανάτωσή του που έγινε με λιθοβολισμό. Ανάμεσα στους διώκτες, βρισκόταν και ο Σαύλος, που αργότερα έγινε ο Απόστολος Παύλος.

Ο Στέφανος, την ώρα του μαρτυρίου του, έπεσε στα γόνατα και φώναξε δυνατά: «Κύριε, μη στήσης αυτοίς την αμαρτίαν ταύτην», δηλαδή, «Κύριε, μη λογαριάσεις σε αυτούς αυτή την αμαρτία» (Πράξ. 7, 60).

Καθώς είναι ο πρώτος χριστιανός που μαρτύρησε για τον Χριστό ονομάστηκε **πρωτομάρτυρας**. Η μνήμη του τιμάται στις 27 Δεκεμβρίου.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Γνωρίζουμε πως στο μαρτύριο του Στεφάνου παρευρισκόταν και ο Σαύλος, ή Απόστολος Παύλος. Σκεφτείτε και συζητήστε: τι είδους συναισθήματα είχε για τους χριστιανούς ως Σαύλος και τι είδους ως Παύλος;
2. Παρατηρήστε με προσοχή την εικόνα του λιθοβολισμού του Διακόνου Στεφάνου. Αν αυτή η σκηνή είναι χρονικά το τέλος της ιστορίας, ποιες σκηνές θα μπορούσατε να σκεφτείτε για μέση και για αρχή της ιστορίας;

Το άνοιγμα της Εκκλησίας σε όλους χωρίς διάκριση

Στο σπίτι του Κορνήλιου

Στην Καισάρεια ζούσε ένας Ρωμαίος εκατόνταρχος που λεγόταν Κορνήλιος. Ήταν ένας άνθρωπος που αν και προερχόταν από εθνικό, δηλαδή ειδωλολατρικό περιβάλλον, προσευχόταν συνεχώς στον Θεό και έκανε πολλές ελεημοσύνες σε όσους είχαν ανάγκη.

Μια μέρα είδε σε όραμα έναν άγγελο που τον προέτρεπε να καλέσει στο σπίτι του τον Απόστολο Πέτρο. Έτσι, ο Κορνήλιος έστειλε κάποιους δικούς του για να τον φέρουν.

Όταν ο Απόστολος Πέτρος έφτασε στο σπίτι του Κορνήλιου, βρήκε και άλλους πολλούς μαζεμένους να τον περιμένουν. Σ' αυτούς μίλησε και τους φανέρωσε ότι σε όραμα που είχε δει, ο Θεός τού αποκάλυψε ότι κανέναν άνθρωπο δεν πρέπει να τον θεωρούμε μολυσμένο ή ακάθαρμο. Μέχρι τότε υπήρχε έντονη συζήτηση μεταξύ των χριστιανών για το αν μπορούσαν οι ειδωλολάτρες να μετέχουν στην πίστη τους και να βαπτίζονται.

Ενώ ακόμη ο Πέτρος έλεγε αυτά τα λόγια, κατέβηκε το Άγιο Πνεύμα πάνω σε όλους όσοι άκουγαν το κήρυγμα. Μαζί με τον Πέτρο εί-

χαν έρθει και κάποιοι πιστοί που πριν γίνουν χριστιανοί ήταν Ιουδαίοι. Βλέποντας να δίνεται και στους εθνικούς το Άγιο Πνεύμα έμειναν κατάπληκτοι. Τότε ο απόστολος Πέτρος τούς είπε: «Ποιος μπορεί να εμποδίσει να βαφτιστούν με νερό αυτοί που έλαβαν το Άγιο Πνεύμα όπως κι εμείς;». Και τους έδωσε την άδεια να βαφτιστούν (Πράξ. 10).

Το κήρυγμα του Χριστού σε όλους τους λαούς χωρίς καμιά εξαίρεση

Οι περισσότεροι από τους λαούς που δεν πρόλαβαν να γνωρίσουν τον ίδιο τον Ιησού τον έμαθαν μέσα από τα λόγια ή τα γραπτά του Αποστόλου Παύλου. Αν και ο ίδιος δεν είχε δει και ζήσει τον Χριστό όπως οι μαθητές του, είχε το μεγάλο χάρισμα να εξηγεί με απλά και καθαρά λόγια το νόημα της διδασκαλίας του Χριστού.

Αυτό είχε τεράστια αξία για τους ειδωλολάτρες που γνώριζαν για πρώτη φορά τον χριστιανισμό, γιατί εκείνα τα πρώτα χρόνια ήταν πολύ συνηθισμένο οι άνθρωποι λόγω αγραμματοσύνης αλλά και συνήθειας να ερμηνεύουν λάθος τη διδασκαλία του Χριστού.

Ο Παύλος με τις πολλές επιστολές του δίδασκε και καθοδηγούσε συχνά τα νέα μέλη της Εκκλησίας, δείχνοντας τους την αλήθεια της χριστιανικής πίστης.

Στην επιστολή του προς τους Γαλάτες που ζούσαν στη Μ. Ασία, ο Παύλος βάζει δύο θεμέλια του Χριστιανισμού:

Ο Χριστός μάς ελευθερώνει

...

πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ·

ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.

οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Γιατί ὅλοι εἰστε γιοι του Θεοῦ μέσω της πίστες στον Χριστό Ιησού.

Γιατί ὅσοι στον Χριστό βαπτιστήκατε, τον Χριστό ντυθήκατε.

Δεν υπάρχει Ιουδαίος ούτε Ἕλληνας, δεν υπάρχει δούλος ούτε ἐλεύθερος, δεν υπάρχει ἄνδρας και γυναίκα. Γιατί ὅλοι εσεῖς εἰστε ἓνας χάρη στον Ιησού Χριστό.

Στην Εκκλησία ὅλες οι διακρίσεις καταργούνται με ἀπόλυτη, ἀδιαμφισβήτητη σαφήνεια: ὑπάρχει ἰσότητα ἀνάμεσα στους λαούς, στους ἀνθρώπους, ἀλλά και στα φύλα.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Διαβάστε τα λόγια του Παύλου και σκεφτείτε σε τετράδες: Ποιες ἦταν οι πεποιθήσεις περί ἰσότητας λαών, δούλων/ἐλεύθερων και ἀνδρῶν/γυναικῶν τον καιρό της Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας; Ανακοινώστε τις σκέψεις σας στην τάξη.
2. Πέρα ἀπὸ τους ἐθνικούς/εἰδωλολάτρες, σε ποια ἄλλα κομμάτια του πληθυσμοῦ της Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας ἀπευθύνθηκε ο χριστιανισμός; Φτιάξτε μια λίστα και συζητήστε στην τάξη σύμφωνα με ὅσα γνωρίζετε: ἦταν ομάδες ἀνθρώπων που ἀπολάμβαναν προνόμια στην κοινωνία που ζούσαν ἢ ὄχι;

Ο Παύλος εἶχε καθαρὴ συνείδηση της ιερῆς του ἀποστολῆς και ἦταν ξεκάθαρος στο τί ἠθελε να ἐπιτύχει με τη δράση του. Γράφει σε μια ἄλλη ἐπιστολή του, αὐτή τη φορά στους Ρωμαίους:

«Ὅταν κηρύττω το εὐαγγέλιο, ἐνεργῶ ὡς ἱερέας του Θεοῦ, για να γίνουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ λαοὶ προσφορά ευπρόσδεκτη ἀπὸ τον Θεό, ἁγιασμένη ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα... Δεν θα τολμήσω να ἀναφέρω τίποτε παραπάνω ἀπὸ ὅσα ἔκανε ο Χριστός... Ὅλα εἶναι ἔργο του Χριστοῦ για να δεχτοῦν οἱ διάφοροι λαοὶ το εὐαγγέλιο...

Ἔτσι, με το κήρυγμά μου γέμισε ὅλος ο χώρος ἀπὸ την Ἱερουσαλὴμ ὡς την Ἰλλυρία ἀπὸ το εὐαγγέλιο του Χριστοῦ.

Πάντοτε όμως κήρυττα το ευαγγέλιο εκεί όπου δεν είχε ακόμα ακουστεί το όνομα του Χριστού. Σύμφωνα με τα λόγια της Γραφής: Θα τον δουν αυτοί στους οποίους δεν τον είχαν αναγγείλει και θα τον καταλάβουν όσοι δεν τον είχαν καν ακουστά».

Ρωμ 15, 14-21

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, 1608-1614 Άγιος Παύλος

Το ήξερες;

Ο πάπυρος αυτός (που οι παλαιογράφοι αρίθμησαν '15') είναι από τα πρώτα αντίγραφα των επιστολών του Απ. Παύλου (3ος αι μ.Χ.). Ο τύπος των γραμμάτων δείχνουν ότι αντιγράφηκε στην Αλεξάνδρεια.

Σήμερα φυλάσσεται στο Αιγυπτιακό Μουσείο του Καΐρου.

Ιδέα για δραστηριότητα

Βγείτε όλοι έξω από την τάξη, εκτός από ένα μαθητή ή μαθήτρια και τον δάσκαλο/τη δασκάλα σας.

Ο δάσκαλος/η δασκάλα σας διαβάζει μια μικρή παραβολή, μια αλληγορική δηλαδή ιστορία που ο Ιησούς συνήθιζε να διηγείται για να διδάσκει ιδέες.

Αφού ο πρώτος ακούσει την ιστορία, βάζει μέσα στην τάξη άλλο ένα άτομο και του διηγείται την ιστορία όσο ακριβέστερα μπορεί. Όταν τελειώσει τη διήγηση κάθεται στο θρανίο του/της αμίλητος/-η και απλά παρατηρεί τη συνέχεια. Δεν παρεμβαίνει, δεν διορθώνει! Το δεύτερο άτομο βάζει στην τάξη ένα τρίτο, κ.ο.κ.

Ο τελευταίος/η τελευταία διηγείται την ιστορία μεγαλόφωνα στην τάξη.

Την είτε σωστά; Με κάθε λεπτομέρεια; Γιατί λέτε;

Συζητήστε: Ήταν λοιπόν σημαντική και η καταγραφή των λόγων του Ιησού από τους Ευαγγελιστές ή επαρκούσε η προφορική διάδοση του χριστιανισμού;

Διακρίσεις στην εποχή μας

Νέλσον Μαντέλα (1918-2013)

Ο νοτιοαφρικανός Νέλσον Μαντέλα υπήρξε ηγέτης της αντίστασης στο Απαρτχάιντ και στις φυλετικές διακρίσεις, πρώτος μαύρος πρόεδρος της Νότιας Αφρικής, τιμημένος με το Νόμπελ Ειρήνης, μεγάλος φιλάνθρωπος και ακούραστος πρεσβευτής της ελευθερίας. Ο αγαπημένος Μαντίμπα των Νοτιοαφρικανών φυλακίστηκε για 27 χρόνια από το καθεστώς των λευκών.

Σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, ο Νέλσον Μαντέλα δεν υπαναχώρησε από την πίστη του στις αξίες της δημοκρατίας, της ισότητας, της ειρήνης και της διαρκούς μάθησης. Παρά τις τρομερές προκλήσεις που δέχθηκε, ποτέ δεν "απάντησε" στον ρατσισμό με ρατσισμό. Τον Οκτώβριο του 1963, ο Μαντέλα είχε κατηγορηθεί για δολοπλοκία, με στόχο τη

βίαιη πτώση της κυβέρνησης, στη δίκη που έμεινε γνωστή ως "Rivonia Trial". Αντιμέτωπος με τη θανατική ποινή, είπε αυτά τα λόγια ενώπιον του δικαστηρίου:

«Πολέμησα κατά της κυριαρχίας των λευκών και πολέμησα κατά της κυριαρχίας των μαύρων. Ονειρεύομαι το ιδανικό μίας δημοκρατικής και ελεύθερης κοινωνίας, όπου όλοι οι άνθρωποι θα ζουν μαζί, σε αρμονία και με ίσες ευκαιρίες. Είναι ένα ιδανικό, για το οποίο ελπίζω να ζήσω και να πετύχω. Αν όμως αυτό χρειάζεται, είναι ένα ιδανικό, για το οποίο είμαι προετοιμασμένος να πεθάνω».

Διαφορετικοί

Αλκίνοος Ιωαννίδης, Βασίλης Λέκκας, Αερικά

Από παιδί με είχανε στην άκρη
για τα παιχνίδια τους έπεφτα μικρή
μια λέξη όμως από τότε είχα μάθει
διαφορετική

Οι δάσκαλοι με είχαν για χαμένο
και τα σχολεία μου άλλαζα διαρκώς
μια λέξη όμως από τότε έχω μάθει
διαφορετικός

Τα χρόνια φεύγουν σαν τα χελιδόνια
οι φίλοι φεύγουν και 'μείς απ' την αρχή
μια λέξη όμως διαρκώς να μας θυμίζει
διαφορετικοί

Γέφυρες χτίζουμε, φράγματα γκρεμίζουμε

Σκοπιά, γκαζούρα, λάντζα και καψόνι
με λίγα λόγια ελληνικός στρατός
και μία λέξη διαρκώς να μου θυμίζει
διαφορετικός

Σε κάθε σπίτι πόρτες κλειδωμένες
ζωές κρυμμένες σε γκρίζα φυλακή
και μία λέξη διαρκώς να μας θυμίζει
διαφορετικοί

Τα χρόνια φεύγουν σαν τα χελιδόνια...

Γέφυρες χτίζουμε, φράγματα γκρεμίζουμε

Κατερίνα Μουρίκη, Γκασμέντ, ο φυγάς με τη φλογέρα (περίληψη)

Είναι η ιστορία ενός νεαρού Αλβανού του Γκασμέντ, που ξεριζώνεται από την πατρίδα του και γίνεται μετανάστης στην Ελλάδα. Παλεύει να φτιάξει τη ζωή του όμως οι προκαταλήψεις τον κυνηγούν. Σχεδόν όλοι τον αντιμετωπίζουν με δυσπιστία και απόρριψη. Κάποιοι αδίστακτοι δουλέμποροι τον εκμεταλλεύονται. Όπλο του, ο χαρακτήρας και η φλογέρα του. Παρά τις δυσκολίες του, ο Γκασμέντ δεν παύει να εμπιστεύεται και να αγαπά τους συνανθρώπους του. Παίζοντας τη φλογέρα του διατηρεί ζωντανή την ευαισθησία και την τρυφερότητά του, ακόμη και προς τα ζώα.

Μέσα σ' αυτές τις σκληρές συνθήκες της ζωής του Γκασμέντ, βρίσκονται κάποιοι άνθρωποι που τον εμπιστεύονται, τον βοηθούν και τον προστατεύουν.

Αντώνης Σαμαράκης, Αρνούμαι (αποσπάσματα)

«Όχι, δε μπορώ να συμβιβαστώ!.. Δεν μπορώ να εξακολουθώ να είμαι μέσα σ' αυτόν τον κόσμο σα να μην έχει συμβεί τίποτα, σα να μη συμβαίνει τίποτα!».

.....

«Ή θα διαλέξεις τη σιωπή για να μην χάσεις τη βολή σου, την ησυχία σου, ή θ' αντιδράσεις, θ' αντισταθείς, θα αγωνιστείς σε όλα αυτά τα αποτρόπαια, τα εφιαλτικά που γίνονται για σένα, υποτίθεται, αλλά χωρίς εσένα. [...]

.....

Θα διαλέξω την ελευθερία να πω όχι, **αρνούμαι** θα πω σ' αυτήν την απάνθρωπη ανθρωπότητα»/

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Με αφορμή τα παραπάνω λογοτεχνικά έργα, συζητήστε στην τάξη: Οι διαφορές αποτελούν αιτία διαχωρισμού και αντίθεσης μεταξύ των ανθρώπων ή μπορούν και να τους ενώσουν πλουτίζοντας τη ζωή τους;
2. Ακούστε το τραγούδι 'Διαφορετικοί' και διαβάστε τα αποσπάσματα από το βιβλίο 'Αρνούμαι' του Αντώνη Σαμαράκη. Τι σημαίνει διαφορετικός; Ποια στοιχεία ενός ανθρώπου τον κάνουν να διαφέρει;
3. Συζητήστε σε δυάδες: Είναι όλοι σαν κι εμάς; Πρέπει να είμαστε ίδιοι για να νιώθουμε άνετα; Καταγράψτε τα βασικότερα επιχειρήματά σας, ενωθείτε με άλλη μια δυάδα και συζητήστε τα. Ανακοινώστε μετά τις καλύτερες ιδέες της κάθε τετράδας στην τάξη.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού / Πρόσωπα και μαρτυρίες

Μαρτύριο Αγίων, χειρόγραφο 11ου αι μ.Χ.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού / Πρόσωπα και μαρτυρίες

Πολύχρονοι διωγμοί

Γιατί διώχθηκαν οι Χριστιανοί;

«Ὅπως καταδίωξαν εμένα, έτσι θα καταδιώξουν κι εσάς» είχε πει ο Χριστός στους μαθητές του και τα λόγια του βγήκαν αληθινά.

Πρώτοι διώκτες έγιναν οι Ιουδαίοι, που έβλεπαν ότι το κήρυγμα του Χριστού έβαζε σε δεύτερη μοίρα τον Μωσαϊκό νόμο.

Ύστερα, οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες, με σκληρά διατάγματα, δίωξαν πολλές φορές την Εκκλησία.

Μία από τις αιτίες ήταν ότι το κήρυγμα των χριστιανών για αγάπη, δικαιοσύνη και ισότητα μεταξύ των ανθρώπων θεωρήθηκε επικίνδυνο για το πολίτευμα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Ακόμη, η άρνηση των χριστιανών να λατρεύουν τους αυτοκράτορες σαν θεούς, όπως το επέβαλλε τότε ο νόμος, οδήγησε σε πολλές ψεύτικες κατηγορίες, η κυριότερη από τις οποίες ήταν ότι οι χριστιανοί στις συγκεντρώσεις τους συνωμοτούσαν εναντίον του κράτους. Επιπλέον, με την εξάπλωση του Χριστιανισμού θίγονταν και τα οικονομικά συμφέροντα πολλών που είχαν σχέση με τα είδωλα, π.χ. των ιερών, των αγαλματοποιών και των εμπόρων σχετικών ειδών, που έβλεπαν τη ζήτηση για τηνπραμάτεια τους να μειώνεται συνέχεια. Τέλος, οι χριστιανοί έγιναν τα «εύκολα θύματα» για ό,τι κακό συνέβαινε: θεομηνίες, πλημμύρες, σεισμοί,

Ο άγιος Αυτόνομος ήταν Επίσκοπος στην Ιταλία τον καιρό του Αυτοκράτορα Διοκλητιανού. Όταν έγινε μεγάλος διωγμός, κατέφυγε στη Μικρά Ασία όπου ειδωλολάτρες τον θανάτωσαν με το μαρτύριο του λιθοβολισμού.

πυρκαγιές κ.ά. που από καμιά εποχή δεν λείπουν. Όλα αυτά υποτίθεται ότι τα έστελναν οι θεοί από οργή για τους χριστιανούς, επειδή δεν τους λάτρευαν.

Η εχθρότητα που συσσωρεύτηκε απέναντι στους χριστιανούς για όλα αυτά τα αίτια οδήγησε τους Ρωμαίους σε οργανωμένη προσπάθεια να καταπνίξουν τον χριστιανισμό με τη βία και τον φόβο κάνοντας **διωγμούς**. Οι χριστιανοί θεωρούνταν παράνομοι και διώχονταν από τους τόπους τους ή θανατώνονταν δημόσια σε **μαρτύρια**.

Ποιοι ήταν οι σκληρότεροι διωγμοί;

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ

ΔΙΩΓΜΟΣ	ΓΝΩΣΤΟΤΕΡΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ
Νέρωνας (54-68 μ.Χ.)	Πέτρος, Παύλος
Δομιτιανός (81-96 μ.Χ.)	Διονύσιος, Τιμόθεος, Φλάβιος, Κλήμης, Δομιτίλλα, Ακύλιος
Τραϊανός (98-117 μ.Χ.)	Ιγνάτιος, Φωκάς, Κλήμης Ρώμης, Πρόκλος, Ιλάριος
Μάρκος Αυρήλιος (161-180 μ.Χ.)	Παρασκευή, Πολύκαρπος, Ιουστίνος, Κοδράτος
Σεπτίμιος Σεβήρος (193-211 μ.Χ.)	Ειρηναίος, Λεωνίδης, Ευτυχία, Περπέτουα, Χαράλαμπος, Χριστίνα, Μαρκέλλα
Δέκιος (249-251 μ.Χ.)	Φλαβιανός Ρώμης, Καλλιόπη, Αλέξανδρος Ιεροσολύμων, Βαβύλας, Τρύφων
Διοκλητιανός (284-305 μ.Χ.)	Γεώργιος, Δημήτριος, Κυριακή, Ευφημία, Προκόπιος
Γαλέριος (305-311 μ.Χ.)	Μαρκελλίνος Ρώμης, Ερμόλαος, Αικατερίνη, Παντελεήμων, Λουκιανός Αντιοχείας

Οι Άγιοι δισμύριοι (20.000) από τη Νικομήδεια, μαρτύρησαν τον καιρό του Διοκλητιανού.
Λείψανά τους βρίσκονται στο Άγιο Όρος.

«Χριστιανός είμι!»: Μάρτυρες από ελεύθερη επιλογή

Άγ. Ιγνάτιος Αντιοχείας (περ. 50 – 107 μ.Χ.)

Ο Ιγνάτιος από μικρός γνώρισε τον Χριστό. Ονομάστηκε και «θεοφόρος» γιατί σύμφωνα με την παράδοση της Εκκλησίας ήταν το παιδί που σήκωσε στα χέρια του ο Χριστός και είπε: *«Ὅποιοι δεν υπερηφανεύεται, αλλά είναι ταπεινός σαν αυτό το παιδί, αυτός είναι ο ανώτερος στον καινούριο κόσμο του Θεού»*.

Το 70 μ.Χ. περίπου έγινε επίσκοπος στην Αντιόχεια. Όλοι έδειχναν σεβασμό και εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του. Όχι μόνον οι χριστιανοί της Αντιόχειας, αλλά και οι Μικρασιάτες και οι Ρωμαίοι.

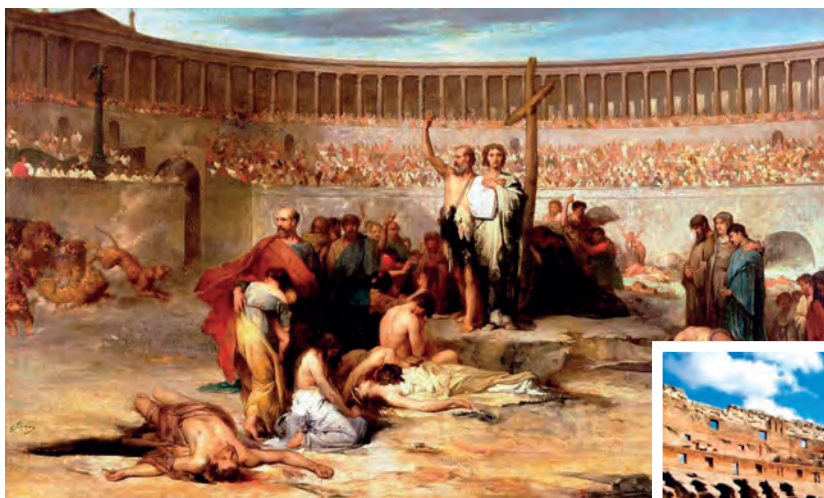
Ωστόσο, όταν ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Τραϊανός εξαπέλυσε διωγμό εναντίον των χριστιανών, ο Ιγνάτιος οδηγήθηκε αλυσοδεμένος στη Ρώμη αφού τον πέρασαν από αρκετές πόλεις της Μικράς Ασίας και της Μακεδονίας. Ο σκοπός των διωκτών του ήταν να εκφοβίσουν τους χριστιανούς που έβλεπαν τον αγαπημένο τους επίσκοπο να βαδίζει προς το μαρτύριο. Παρ' όλα αυτά

η παρουσία του Ιγνατίου δυνάμωνε την πίστη των χριστιανών και προκαλούσε θαυμασμό στους ειδωλολάτρες.

Στη διάρκεια αυτού του ταξιδιού, ο Ιγνάτιος έγραψε 7 επιστολές στους χριστιανούς διαφόρων πόλεων. Στις επιστολές περιέχονται οδηγίες και συμβουλές και είναι σημαντικές γιατί μας δίνουν πολλές πληροφορίες για το πώς ζούσαν οι πρώτοι χριστιανοί.

Όταν τελικά έφτασε στη Ρώμη, τον οδήγησαν στο Κολοσσαίο, στα άγρια θηρία. Πριν το τέλος του είπε: *«Είμαι ένας σπόρος σιταριού του Κυρίου μου, που τα δόντια των λιονταριών θα αλέσουν για να γίνω καθαρό ψωμί»*.

Θρίαμβος Χριστιανών μαρτύρων την εποχή του Νέρωνα, Robert Thirion

Το Κολοσσαίο σήμερα

Αγάπη, Ειρήνη, Χιονία

Οι τρεις αδελφές Αγάπη, Ειρήνη και Χιονία ζούσαν στη Θεσσαλονίκη και έγιναν χριστιανές στα χρόνια του αυτοκράτορα Διοκλητιανού.

Όταν ο Διοκλητιανός εξέδωσε διάταγμα τον Φεβρουάριο του 303 μ.Χ., που απαγόρευε τη χρήση και κατοχή χριστιανικών βιβλίων και κειμένων, οι τρεις αδελφές έκρυψαν τα βιβλία που είχαν και κατέφυγαν σε «όρος υψηλό» κοντά στη Θεσσαλονίκη, πιθανώς στον Χορτιάτη. Μετά από ένα περίπου χρόνο, κάποιος απεσταλμένος του αυτοκράτορα ανακάλυψε τα τρία κορίτσια στο ερημικό καταφύγιό τους. Αφού τις συνέλαβε, τις οδήγησε για ανάκριση μπροστά στον διοικητή της Μακεδονίας (στη Θεσσαλονίκη). Η κατηγορία ήταν ότι «δεν θέλουν να φάνε από τα ειδωλόθυτα». Από τα πρακτικά της δίκης αυτής που διασώθηκαν, βλέπουμε ότι οι τρεις νέες έδιναν απαντήσεις που προκαλούσαν κατάπληξη για το θάρρος και την αποφασιστικότητά τους.

Ο διοικητής ντροπιασμένος και οργισμένος διέταξε να ριχτούν στην πυρά.

Σήμερα, με τις έρευνες που έχουν γίνει, το μαρτύριο τοποθετείται με ασφάλεια στη θέση του 59^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης (όπου έχει ιδρυθεί ναός αφιερωμένος στη μνήμη τους εντός του προαυλίου), δίπλα στην Παναγία Φανερωμένη. Η μνήμη τους εορτάζεται στις 16 Απριλίου.

Το εκκλησάκι μέσα στο προαύλιο

Λογγίνος ο Εκατόνταρχος

Ο Λογγίνος ήταν εκείνος ο Ρωμαίος αξιωματικός που κέντρισε την πλευρά του Ιησού στον Σταυρό για να βεβαιωθεί ότι ήταν νεκρός. Μετά τα συγκλονιστικά γεγονότα της Σταύρωσης και της Ανάστασης, ο Λογγίνος πίστεψε στη θεότητα του Ιησού, εγκατέλειψε τον Ρωμαϊκό στρατό και επέστρεψε στη γενέτειρά του, την Καππαδοκία όπου κήρυττε την πίστη στον Χριστό.

Εκδόθηκε ένταλμα από τον Πόντιο Πιλάτο για τη σύλληψη και την εκτέλεσή του και στάλθηκαν δύο στρατιώτες στην Καππαδοκία.

Ο Λογγίνος άκουσε για τους στρατιώτες και χωρίς να αποκαλύψει ποιος είναι, τους φιλοξένησε στο σπίτι του σαν αγαπημένους φίλους.

Το βράδυ εκείνο προσευχήθηκε, παρηγόρησε τους φίλους και τους συγγενείς του και το πρωί αποκάλυψε την ταυτότητά του στους στρατιώτες. Εκείνοι, έκπληκτοι και με μεγάλη θλίψη στην ψυχή, εκτέλεσαν την εντολή του Πιλάτου και τον αποκεφάλισαν. Η Εκκλησία γιορτάζει τον μάρτυρα στις 16 Οκτωβρίου.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Σε ομάδες, μιλήστε για τα συναισθήματα που πιστεύετε ότι είχαν οι διωκόμενοι χριστιανοί μάρτυρες. Ακόμη, συζητήστε το πώς μπορεί να αισθάνονταν οι συνάνθρωποί τους που έβλεπαν ή μάθαιναν αυτά που τους συνέβαιναν.
2. Περιηγηθείτε στο Λογισμικό της Ε' Τάξης 'Αγωνιστές και μάρτυρες'. Καταγράψτε επιπλέον πληροφορίες για τους μάρτυρες που θεωρείτε ότι σας βοηθούν να έχετε καλύτερη εικόνα για τη ζωή και τον θάνατό τους.

Το τέλος των διωγμών και η εξάπλωση του Χριστιανισμού

Ένας χριστιανός ρωμαίος αυτοκράτορας:
Ο Μέγας Κωνσταντίνος

Πατέρας του Κωνσταντίνου ήταν ο Κωνσταντίος ο Χλωρός, Καίσαρας της Γαλατίας και μητέρα του η Ελένη. Ο Κωνσταντίνος γεννήθηκε στη Νίσσα της σημερινής Σερβίας το 274 μ.Χ. Ύστερα από τον θάνατο του πατέρα του, ο Κωνσταντίνος ανακηρύχθηκε από τον στρατό διάδοχός του. Χρειάστηκε όμως να κάνει πολλούς πολέμους για να εδραιώσει τη θέση του.

Ιδέες για δραστηριότητες

Παρατηρήστε προσεκτικά την Αψίδα του Μ. Κωνσταντίνου στη Ρώμη και συμπληρώστε τον πίνακα:

ΧΡΩΜΑΤΑ Ποια χρώματα βλέπετε; Περιγράψτε τα.	ΣΧΗΜΑΤΑ Τι είδους σχήματα βλέπετε; Περιγράψτε τα.	ΓΡΑΜΜΕΣ Ποια είδη γραμμών βλέπετε; Περιγράψτε τις.

«Εν τούτῳ νικά»

Η κρίσιμη μάχη για την επικράτηση του Κωνσταντίνου θα δινόταν στη Μουλβία γέφυρα του ποταμού Τίβερη, στην Ιταλία. Ο αντίπαλος του Κωνσταντίνου Μαξέντιος είχε τετραπλάσιες δυνάμεις. Αλλά ο Κωνσταντίνος δεν έχασε το θάρρος του. Ο ίδιος διηγήθηκε ότι μια ημέρα του 312 μ.Χ. είδε ξαφνικά στον ουρανό ένα φωτεινό σταυρό με την επιγραφή «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ». Η έκπληξη που ένωσε ήταν μεγάλη. Την ίδια νύχτα είδε στον ύπνο του τον Χριστό να τον ενθαρρύνει. Όταν ξύπνησε, με εντολή του ετοιμάστηκε ένα λάβαρο που το κοντάρι του κατέληγε σε σταυρό. Πάνω σ' αυτό έβαλαν και ένα χρυσό στεφάνι με το μονόγραμμα του Χριστού. Κάτω απ' αυτό κρέμασαν πολύτιμο τετράγωνο ύφασμα με τις εικόνες του αυτοκράτορα και των γιων του. Ο ενθουσιασμός των χριστιανών στρατιωτών, όταν είδαν το λάβαρο, ήταν μεγάλος. Στη μάχη νίκησε ο Κωνσταντίνος, ο οποίος από τότε και μετά στράφηκε οριστικά στον Χριστιανισμό.

Το ήξερες;

Τότε πρωτοεμφανίστηκε η λέξη λάβαρο (labarum) στο οποίο εικονίστηκε το 'Χριστόγραμμα', ο συνδυασμός του Χ-Ρ (Χριστός). Από εκείνη την εποχή, έγινε κοινό σύμβολο του Χριστιανισμού.

Το λάβαρο του Μ. Κωνσταντίνου σε ασημένιο μετάλλιο

Ο Μ. Κωνσταντίνος, λεπτομέρεια ψηφιδωτού από την Αγία Σοφία. Κρατά στα χέρια του τη νέα του πρωτεύουσα, την Κωνσταντινούπολη.

Ιδέα για δραστηριότητα

Το όραμα του Κωνσταντίνου, Ραφαήλ. Φρέσκο του 1520, Βατικανό

Κοίταξε προσεκτικά την παραπάνω τοιχογραφία και:

ΣΥΝΔΕΣΕ	Με ποιον τρόπο συνδέονται οι πληροφορίες που παρουσιάζονται με ό,τι ήδη γνωρίζεις;
ΑΝΑΖΗΤΗΣΕ-ΕΠΕΚΤΕΙΝΕ	Ποιες ερωτήσεις, σκέψεις ή απορίες σου προκαλεί το έργο του Ραφαήλ; Τι άλλο θα ήθελες να αναζητήσεις σχετικά με το έργο ή με το θέμα που αναπαριστά;

Το Διάταγμα των Μεδιολάνων

Ένα από τα πρώτα έργα του Κωνσταντίνου, μόλις ανέλαβε τη διοίκηση του κράτους με τον Λικίνιο, ήταν το Διάταγμα των Μεδιολάνων (Μιλάνο). Μ' αυτό το διάταγμα δινόταν στον καθένα το δικαίωμα να ακολουθεί όποια θρησκεία ήθελε. Έτσι **τερματίζονταν οριστικά πια οι διωγμοί κατά των χριστιανών**.

Όταν το 323 μ.Χ. ο Κωνσταντίνος έγινε ο μόνος αυτοκράτορας σε ολόκληρο το ρωμαϊκό κράτος, προστάτεψε με πολλούς τρόπους τον χριστιανισμό: επέστρεψε στους χριστιανούς τους ναούς και τις περιουσίες τους που είχαν δημευτεί την περίοδο των διωγμών, καθιέρωσε την Κυριακή ως ημέρα γιορτής και αργίας, έκτισε ναούς στην καινούρια πρωτεύουσα, καταπολέμησε τις αιρέσεις κ.ά.

Το Διάταγμα των Μεδιολάνων.

Λεπτομέρεια από την πόρτα του Καθεδρικού του Μιλάνο, Arrigo Minervini

Ευσέβιος Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία (επιλογές)

«Εδώ και πολύν καιρό, έχοντας αποφασίσει ότι δεν πρέπει να απορρίπτεται η ελευθερία της θρησκείας και πως πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στη βούληση του καθενός να υπηρετεί τα θεία πράγματα σύμφωνα με την προαίρεσή του, παραγγείλαμε στους χριστιανούς να φυλάνε την πίστη της θρησκείας τους...

Όταν εγώ, ο Αύγουστος Κωνσταντίνος, κι εγώ, ο Αύγουστος Λικίνιος, με καλούς οιωनों ήρθαμε στα Μεδιόλανα και συζητήσαμε όλα όσα αφορούν την ωφέλεια του δημοσίου, ανάμεσα στα άλλα μέτρα που κρίναμε ότι θα είναι επωφελή σ' όλους από πολλές απόψεις, αποφασίσαμε κατά πρώτο και κύριο λόγο να διατάξουμε να εξασφαλιστεί η **τιμή** και ο **σεβασμός προς το Θείο**, δηλαδή να δώσουμε και στους χριστιανούς και σ' όλους την **ελευθερία** να ακολουθήσουν όποια θρησκεία θέλουν, έτσι ώστε, όποια κι αν είναι η θεότητα και η ουράνια δύναμη, να μπορέσει να είναι ευμενής και σε μας τους ίδιους και στους υπηκόους μας...

Ήταν λοιπόν φυσικό να θεωρήσουμε καλό να εκδώσουμε αυτή τη διαταγή, για να **αφαιρεθούν εντελώς οι όροι που υπήρχαν σε προηγούμενα έγγραφα σχετικά με τους χριστιανούς**, όροι οι οποίοι ήσαν σκληροί και ξένοι στην πραότητα μας».

Ιδέα για δραστηριότητα

Φτιάξτε δύο ομόκεντρους κύκλους. Οι λιγότεροι μαθητές του εσωτερικού κύκλου αναλαμβάνετε τον ρόλο του Μ. Κωνσταντίνου, όταν σκεπτόταν να εκδώσει το Διάταγμα. Οι περισσότεροι μαθητές του εξωτερικού κύκλου είστε οι φωνές της συνείδησής του. Οι φωνές της συνείδησης πείτε ένας-ένας και μετά όλοι μαζί τα επιχειρήματα, τις σκέψεις, τα συναισθήματά σας για το Διάταγμα των Μεδιολάνων.

Ανταλλάξτε θέσεις και επαναλάβετε.

Γιορτές μνήμης, τόποι λατρείας

Ο Ναός της Αναστάσεως της Ιερουσαλήμ

Ο Ναός της Αναστάσεως της Ιερουσαλήμ λέγεται και **Ναός του Παναγίου Τάφου** και βρίσκεται στη χριστιανική συνοικία της παλαιάς πόλης της Ιερουσαλήμ. Ο ναός θεωρείται ότι βρίσκεται στη θέση του Γολγοθά, του λόφου πάνω στον οποίο σταυρώθηκε και τάφηκε ο Ιησούς Χριστός. Ο ναός κατασκευάστηκε από την Αγία Ελένη, τη μητέρα του Μεγάλου Κωνσταντίνου, στα μέσα του 4ου αιώνα μ.Χ. Στον ναό που

έχτισε η Αγία Ελένη συμπεριέλαβε τον Πανάγιο Τάφο μαζί με τον Γολγοθά. Με το πέρασμα των χρόνων ο ναός υπέστη πολλές φθορές και καταστροφές. Το 1958 Ορθόδοξοι, Καθολικοί και Αρμένιοι άρχισαν όλοι μαζί την αποκατάσταση και συντήρηση του μνημείου. Το 2017 ολοκληρώθηκε η αποκατάσταση του μνημείου (ιερό κουβούκλιο) που καλύπτει τον Πανάγιο Τάφο.

Η γιορτή Κωνσταντίνου και Ελένης

Ο Μέγας Κωνσταντίνος τιμούσε ιδιαίτερα τη μητέρα του. Της έδωσε τον τίτλο της Αυγούστας (στα λατινικά σημαίνει ένδοξη), έβαλε τη μορφή της πάνω σε νομίσματα και έδωσε το όνομά της σε μία πόλη της Βιθυνίας.

Η Ελένη έκτισε πολλές εκκλησίες. Στη Ρώμη (του Τιμίου Σταυρού), στην Κωνσταντινούπολη (των Αγίων Αποστόλων), στη Βηθλεέμ (βασιλική της Γεννήσεως) και στο Όρος των Ελαιών (βασιλική της Γεθσημανή). Η πιο σεβαστή προσφορά της στον Χριστιανισμό έγινε όταν το 326 μ.Χ. πήγε στην Ιερουσαλήμ, όπου «*μέγαν κόπον καὶ πολλὴν ἔξοδον καὶ φοβερίσματα ἤϋρεν τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τοὺς ἄλλους δύο σταυροὺς τῶν ληστῶν*», όπως γράφει ο Κύπριος Χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιράς.

Οι Βυζαντινοί τιμούσαν ιδιαίτερα τον Μέγα Κωνσταντίνο και την Αγία Ελένη. Έτσι, άρχισαν να τους απεικονίζουν μαζί να κρατούν ανάμεσά τους τον Σταυρό. Η Εκκλησία τους ανακήρυξε ισαποστόλους και η μνήμη τους τιμάται στις 21 Μαΐου.

Η γιορτή της Ύψωσης του Τιμίου Σταυρού

Τον ξύλινο Σταυρό, που πάνω του σταυρώθηκε ο Χριστός, τον βρήκε μετά από πολλά χρόνια κάπου στην Ιερουσαλήμ η Αγία Ελένη, κάτω από τα χώματα.

Ο λαός, σαν έμαθε πως βρέθηκε ο Σταυρός, θέλησε να τον δει και να τον προσκυνήσει. Γι' αυτό ο πατριάρχης των Ιεροσολύμων τον ύψωσε μέσα στον ναό, ενώ ο κόσμος έκλαιγε από χαρά. Η Αγία Ελένη φρόντισε να χτιστεί στον τόπο εκείνο ο ναός της Αναστάσεως και να τοποθετηθεί μέσα ο Σταυρός.

Μετά από χρόνια, οι Πέρσες κυρίευσαν την Ιερουσαλήμ. Μαζί με άλλα λάφυρα πήραν στη χώρα τους και τον Τίμιο Σταυρό. Αυτή η προσβολή ήταν σαν αγκάθι στις καρδιές των πιστών. Αργότερα, ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ηράκλειος νίκησε τους Πέρσες. Πήρε πίσω τον Τίμιο Σταυρό και τον έφερε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί ο Σταυρός υψώθηκε και πάλι μπροστά στον λαό, που παρακολουθούσε με ευλάβεια και συγκίνηση.

Όλα αυτά τα θυμούνται οι χριστιανοί στις 14 Σεπτεμβρίου, τη μέρα δηλαδή της γιορτής της Ύψωσης του Τιμίου Σταυρού.

Ύψωση του Τιμίου Σταυρού

Η είσοδος του Ηρακλείου στην Ιερουσαλήμ, Agnolo Gadde

Έθιμα της γιορτής

Τη ημέρα της γιορτής της Ύψωσης του Τιμίου Σταυρού, ο ιερέας μοιράζει στους πιστούς κλαδάκια βασιλικού γιατί –κατά την παράδοση- η Αγία Ελένη βρήκε τον Σταυρό του Χριστού σε ένα χώρο που ήταν κατάφυτος από βασιλικούς. Γι' αυτό και ο βασιλικός λέγεται *σταυρολούλουδο*.

Με αυτόν τον βασιλικό και με τον αγιασμό της ημέρας οι νοικοκυρές συνήθιζαν να φτιάχνουν το προζύμι της χρονιάς.

Συνήθιζαν να λένε για τον βασιλικό:

*«Βασιλικός κι αν μαραθεί
Κι αν γείρουν τα κλωνιά του
Ρίξε νερό στη ρίζα του
Να' ρθεί στα πρωτινά του».*

Καθώς το Φθινόπωρο είναι περίοδος που πλησιάζει η σπορά, στέλνουν στην εκκλησία πολυσπόριο, μείγμα απ' όλα τα είδη των σπόρων, για να λειτουργηθούν και να ευλογηθούν.

Τη μέρα αυτή και οι ναυτικοί σταματούν τα μακρινά ταξίδια, όπως συμβουλεύει και η κοινή παροιμία: *«Του Σταυρού σταύρωνε και δένε ή του Σταυρού κοίτα και τ' άι-Γεωργιού ξεκοίτα».* Άλλη παροιμία λέει: *«Του Σταυρού σταύρωνε και σπέρνε».*

Γ. Α. Μέγας, *Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας*

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Κοιτάξτε τις δύο παραστάσεις της Ύψωσης του Σταυρού και της Εισόδου του Ηρακλείου στην Ιερουσαλήμ. Σε дуάδες, ο καθένας καταγράφει ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα δύο έργα. Συζητήστε τις διαπιστώσεις σας με τον διπλανό σας, και μετά με την τάξη.
2. Βρείτε άλλες παροιμίες και έθιμα για θρησκευτικές γιορτές.

Διωγμοί γι' αυτό που είσαι / διωγμοί γι' αυτό που πιστεύεις

Το Ολοκαύτωμα

Παιδάκια εβραϊκής καταγωγής σε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Δείχνουν τον αριθμό που τους εγχάραξαν οι Ναζί στα χέρια τους για να τα καταγράψουν.

Για την εξόντωση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης

...Κατά το απόγευμα, όταν έπιασε ψιχάλα, πήγε σπίτι κι άλλαξε ρούχα. Στη Σεβρολέτ είχε φυλαγμένη βενζίνη - θα την κινούσε ύστερα από πολλές μέρες. Προτίμησε να πάει από τη Οδό Νοσοκομείων, για να αποφύγει τα βλέμματα των Γερμανών στα πάρκα του Πύργου. Πλησιάζοντας στην πλατεία Συντριβανίου, πρόσεξε ότι δεξιά του δρόμου γίνονταν έργα. Είδε φορτηγά και φαγάνες που κατέσκαβαν τον τόπο και σήκωναν εδώ κι εκεί βουνά από χώμα. Πέρα, ως εκεί που έφτανε το μάτι του, όλος ο τόπος ήταν σπαρμένος με χοντρές πλάκες από μάρμαρο. Γρήγορα κατάλαβε ότι είχε ξεκινήσει το ξήλωμα του εβραϊκού νεκροταφείου. Σταυροκοπήθηκε χωρίς να το καλοσκεφτεί.

Χρόνια μετά θα θυμόταν εκείνο το ανίερο σούρουπο και θα ανατρίχιαζε από το άχθος της μνήμης. Εμφανίζονταν στα μάτια του χιλιάδες κόκαλα, μικρά και μεγάλα, να βγαίνουν ξανά στο φως κρατημένα στα δόντια μιας φαγάνας. Έβλεπε και τα κόκαλα του δικού του φονικού, που ξαναβγήκαν στο φως απ' την κοιλιά του πηγαδιού. Τι είχε πιάσει εκείνον τον χειμώνα τους νεκρούς κι ανέβαιναν από τη σκάλα του κάτω κόσμου; Τι είχε ενοχλήσει τις ψυχές κι ανηφόριζαν;...

...Ο Ζιρντό χαμογέλασε θλιμμένα. Ο γερο - Εβραίος ήταν παραιτημένος, φορτωμένος απογοήτευση. Τον ρώτησε και για τα εβραϊκά μνήματα.

«Ήθελα να 'ξερα, εμάς που ζούμε ακόμα, πού θα μας θάψουν; Φοβάμαι, ευγενικό κύριε. Όταν θα έρθει η ώρα μας, ο αέρας που θα σκορπίζει τα φύλλα πάνω απ' τον τάφο μας θα είναι ο αέρας της Πολωνίας; Πάει το Σαλόνικο! Τώρα γκρεμίζουν το νεκροταφείο σα να 'ναι στάβλοι και το σκάβουν. Αιώνες προσευχών και γραμμάτων, γλυπτά κι επιγραφές, όλο το Ταλμούδ γραμμένο στίχο στίχο στα μάρμαρα. Σήμερα, ευγενικό κύριε, γιορτάζουν οι φαγάνες και τα φορτηγά».

Ισίδωρος Ζουργός, Λίγες και μια νύχτες, σελ 418, 421-422

Σύγχρονοι διωγμοί χριστιανικών πληθυσμών

21 Σύγχρονοι Χριστιανοί Κόπτες Μάρτυρες στη Λιβύη, Tony Rezk

Χριστιανές στο Ιράκ.
Σήμερα απέμεινε το 25%
των χριστιανών που ζούσαν εκεί.

Χριστιανοί της Συρίας

Καθημερινή, 24/4/2016

«... "Οι χριστιανοί στη Συρία ζούμε όλο τον χρόνο Μεγάλη Εβδομάδα, βιώνουμε διαρκώς μια αίσθηση συμμετοχής στον Σταυρό και στον θάνατο".

Η χριστιανή ορθόδοξη μοναχή Μαριάμ, από τη Χομς της Συρίας, μιλάει για το δράμα των χριστιανών στην πατρίδα της αλλά και στο Ιράκ. "Στεναχωριόμαστε όταν συνειδητοποιούμε ότι ο στόχος είναι ν' αδειάσει η Ανατολή από χριστιανούς, η Ανατολή στην οποία έζησε ο ίδιος ο Χριστός.

Τώρα, οι χριστιανοί της Συρίας, που αποτελούσαν μειοψηφία στον πληθυσμό με ποσοστό 10% σε καιρό ειρήνης, αναγκάζονται να φύγουν –αν δεν σκοτωθούν– από πόλεις στις οποίες η αγριότητα του πολέμου είναι διαρκής. Αυτοί οι άνθρωποι καταφεύγουν σε μέρη της Συρίας πιο ασφαλή, είτε φεύγουν για χώρες τις Ευρώπης που είναι διατεθειμένες να τους δεχθούν...."

"Στο χωριό μου πλειοψηφούσαν οι ορθόδοξοι χριστιανοί, υπήρχαν όμως και πολλοί μουσουλμάνοι. Η συμβίωσή μας ήταν αρμονική, μέναμε ο ένας δίπλα στον άλλο στην ίδια πολυκατοικία. Ο πόλεμος τα άλλαξε όλα" λέει».

Διωγμοί μουσουλμάνων: Η ιστορία της Μαλάλα

Η Μαλάλα γεννήθηκε το 1997 στην κοιλάδα Σουάτ του Πακιστάν. Η φωνή της ακούστηκε πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο όταν σε ηλικία έντεκα ετών έγραψε στο BBC Urdu για τη ζωή υπό το καθεστώς των Ταλιμπάν, που καταδίωκαν τα κορίτσια που ήθελαν να πηγαίνουν στο σχολείο. Τον Οκτώβριο του 2012, η Μαλάλα έγινε στόχος των Ταλιμπάν και πυροβολήθηκε επιστρέφοντας σπίτι της με το σχολικό λεωφορείο. Επέζησε από θαύμα και μετά από μια εντυπωσιακή ανάρρωση επέστρεψε στα θρανία, στο Μπέρμιγχαμ αυτή τη φορά, όπου ζει με την οικογένειά της.

Το 2013 ήταν υποψήφια για το Νόμπελ Ειρήνης, η νεότερη υποψήφια στην ιστορία του θεσμού και έδωσε ομιλία στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών για τη σπουδαιότητα του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Τον Μάρτιο του 2014 ανακοινώθηκε εκ νέου η υποψηφιότητά της για το Νόμπελ Ειρήνης και στις 10 Οκτωβρίου 2014 το Νόμπελ Ειρήνης μοιράζονται από κοινού η 17χρονη Πακιστανή Malala Yousafzai και ο Ινδός Kailash Satyarthi «για τον αγώνα τους ενάντια στην καταπίεση των παιδιών και των νέων και την υπεράσπιση του δικαιώματος όλων των παιδιών στην εκπαίδευση».

Με λένε Μαλάλα, εκδ. Πατάκη, 2014

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Επιλέξτε και διαβάστε ένα από τα βιβλία ατομικά ή σε ομάδες:

Τα ξυλοπάπουτσα διηγούνται (Οριέττα Τρέβεζα-Σούση)

Πρίγκιπας σημαίνει Αμίρ (Άννα Κοντολέων)

Για την άλλη πατρίδα (Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου)

Το διπλό ταξίδι (Λίτσα Ψαραύτη)

Το αγόρι με τη θαλίτσα (Ξένια Καλογεροπούλου/Μάικ Κένι)

Το αγόρι με τη ριγέ πιτζάμα (Τζον Μπόιν)

-Πώς σας έκανε να νιώσετε; Τι σκέψεις σας προκάλεσε; Μιλήστε στους συμμαθητές σας που διάβασαν το ίδιο βιβλίο και μοιραστείτε τις σκέψεις σας.

-Στον πίνακα της τάξης, γράψτε τρία βασικά θέματα του βιβλίου που διαβάσατε (ομαδικά ή ατομικά) τα οποία σχετίζονται με τον ρόλο που έπαιξε η θρησκεία στην εξέλιξη της ιστορίας του ήρωα/της ηρωίδας. Παρατηρείτε ομοιότητες; Διαφορές;

2. Όλοι μαζί στην τάξη συζητήστε: Πώς μπορεί να αισθάνονται αυτοί οι άνθρωποι που διώκονται; Τους συμπαράσταθηκαν οι συνάνθρωποί τους τότε; Εμείς σήμερα πώς μπορούμε να συμπαραστεκόμαστε στους διωκόμενους συνανθρώπους μας;

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Η Αγία Γραφή, ένα ιστορικό και διαχρονικό βιβλίο

Η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Η Αγία Γραφή, ένα ιστορικό και διαχρονικό βιβλίο

Η Βιβλιοθήκη της Μονής Σινά.
Εδώ βρέθηκε ένα από τα
παλαιότερα χειρόγραφα της
Αγίας Γραφής, ο Σιναϊτικός
Κώδικας (4ος αι. μ.Χ.)

Η Αγία Γραφή είναι το ιερό βιβλίο των χριστιανών. Λέγεται «Γραφή», γιατί στη θεολογική γλώσσα έτσι χαρακτηρίζουμε ένα γραπτό κείμενο ή μια συλλογή κειμένων. Ονομάζεται «Αγία» επειδή μιλάει για τον Θεό.

Η Αγία Γραφή ονομάζεται και Βίβλος που είναι αρχαία λέξη και σημαίνει το φυτό του παπύρου, καθώς επίσης και τον φλοιό του, απ' το οποίο παραγόταν η ομώνυμη γραφική ύλη, ο πάπυρος. Αρχικά η λέξη γραφόταν με -υ- και θεωρείται ότι προέρχεται από την πόλη **Βύβλο** της Φοινίκης, η οποία ήταν φημισμένη για τις εξαγωγές παπύρου. Το ότι ταυτίστηκε η βασική λέξη της τότε αναγνωστικής και γραφικής ύλης με την Αγία Γραφή, υπογραμμίζει τη σπουδαιότητά της που έφτασε να αποκαλείται «**Το Βιβλίο των βιβλίων**».

- Τι σημαίνει σήμερα η λέξη 'Βίβλος';

Με τον όρο αυτό βασικά περιγράφεται η Εβραϊκή Βίβλος του Ιουδαϊσμού, αλλά και ο συνδυασμός των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης, που αναφέρονται στην προ Χριστού περίοδο, και των βιβλίων της Καινής Διαθήκης, που αναφέρονται στο πρόσωπο και στο έργο του Χριστού, στη διδασκαλία του, καθώς και στις επιστολές και Πράξεις των Αποστόλων κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής της Εκκλησίας.

Τα πρώτα βιβλία της Αγίας Γραφής γράφτηκαν γύρω στα 1.000 π.Χ., ενώ τα τελευταία τον 1ο αιώνα μ.Χ. από τους Αποστόλους και τους μαθητές τους.

Για την πίστη και τη ζωή της Εκκλησίας η Αγία Γραφή είναι η αποκάλυψη, δηλαδή, **η φανέρωση του Θεού στην ιστορία μέσα από συγκεκριμένα γεγονότα, πρόσωπα και καταστάσεις**. Η φανέρωση αυτή γίνεται λόγος Θεού που είναι προσιτός στον άνθρωπο. Γίνεται προσωπικός διάλογος Θεού και ανθρώπου και καταγράφεται σε κείμενα από αυτόπτες μάρτυρες με τρόπο ποικίλο και ανάλογο με την ιστορική εποχή και το πολιτισμικό της περιβάλλον.

Η Αγία Γραφή είναι ο Λόγος του Θεού σύμφωνα με τη μαρτυρία της Εκκλησίας για ό,τι συνέβη σε σχέση με τον Χριστό σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Μέσα από τα κείμενά της οι πιστοί γνωρίζουν ανθρώπους που διακατέχονται από αξίες όπως η δικαιοσύνη, η αγάπη για τον πλησίον τους, η εμπιστοσύνη προς τον Θεό και το θέλημά του.

Συριακός κώδικας, 7ος αι., Μονή Σινά

«Ό,τι βρίσκεται στη Γραφή είναι εμπνευσμένο από το Πνεύμα του Θεού και είναι ωφέλιμο για τη διδασκαλία της αλήθειας, για τον έλεγχο της πλάνης, για τη διόρθωση των λαθών, για τη διαπαιδαγώγηση σε μια ζωή όπως τη θέλει ο Θεός, ώστε ο άνθρωπος του Θεού να είναι τέλειος και καταρτισμένος για κάθε καλό έργο».

Β' Τιμ., 3,16-17

Η Αγία Γραφή αναφέρεται σε μια σειρά γεγονότων που αφορούν την ιστορία της σωτηρίας των ανθρώπων όπως πραγματοποιήθηκε από τον Χριστό και όπως την έζησε και την εξέφρασε μια συγκεκριμένη κοινότητα, η κοινότητα της Εκκλησίας.

Το κυριότερο, λοιπόν, είναι ότι μιλάει για τα έργα του Θεού, τη σχέση του με τον άνθρωπο και τον κόσμο, το σχέδιο και τις ενέργειές του για τη σωτηρία του ανθρώπου. Πρόκειται για τον λόγο του Θεού ως Διαθήκη, τη συμφωνία δηλαδή μεταξύ Θεού και ανθρώπων. Η Αγία Γραφή με τα βιβλία της, την Παλαιά και την Καινή (νέα) Διαθήκη, δεν απευθύνεται σε μεμονωμένα άτομα, αλλά δόθηκε στην αρχή σε έναν λαό, δηλαδή σε μια μικρή κοινότητα ανθρώπων και κατόπιν σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος εξηγεί γιατί ο Θεός έδωσε την Αγία Γραφή στον άνθρωπο:

«Από την αρχή που έπλασε ο Θεός τους ανθρώπους συνομιλούσε κατευθείαν μαζί τους, με τρόπο που ήταν δυνατόν να τον ακούσουν. Έτσι λοιπόν πήγε στον Αδάμ, έτσι επέκρινε τον Κάιν, έτσι συνομίλησε με τον Νώε, έτσι φιλοξενήθηκε από τον Αβραάμ. Ακόμη και όταν όλο το ανθρώπινο γένος έπεσε στην αμαρτία, ούτε τότε απομακρύνθηκε εντελώς από τους ανθρώπους ο Δημιουργός των πάντων. Αλλά επειδή έγιναν ανάξιοι να επικοινωνούν μαζί του, θέλοντας να ανανεώσει πάλι τη φιλία μαζί τους, στέλνει γράμματα (την Αγία Γραφή), όπως σε ανθρώπους που βρίσκονται μακριά, καλώντας κοντά του όλο το ανθρώπινο γένος».

PG 53, 27-28

Ποιοι, πότε και γιατί έγραψαν βιβλία της Αγίας Γραφής;

Κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης από τον Βατικανό Κώδικα (4ος αι. μ.Χ.) σε ελληνική μεγαλογράμματη γραφή

Από τα πανάρχαια χρόνια ο Θεός με διάφορους τρόπους φανερώθηκε στους ανθρώπους και τους αποκάλυψε το θέλημά του. Αποκαλύφθηκε στους Πατριάρχες, στον Μωυσή, στους Προφήτες και σε άλλα ιερά πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης. Όλοι αυτοί, στους οποίους ο Θεός φανέρωσε το θέλημά του, δίδαξαν τον λαό προφορικά, αλλά θεώ-

ρησαν χρήσιμο και να γράψουν τα όσα ο Θεός τους αποκάλυψε. Τα βιβλία που γράφτηκαν αποτέλεσαν την Παλαιά Διαθήκη.

Πολλά και θαυμαστά μας παραδόθηκαν με τον νόμο, τους προφήτες και τους άλλους (συγγραφείς) που τους ακολούθησαν, για τα οποία πρέπει να επαινούνται οι Ισραηλίτες για την παιδεία και για τη σοφία τους.

Σοφία Σειράχ, Πρόλογος στίχ. 1-3

Όταν ο Χριστός ήρθε στον κόσμο, δίδαξε προφορικά και έδωσε την εντολή στους μαθητές του να πορευτούν σ' όλο τον κόσμο και να φέρουν παντού το χαρμόσυνο μήνυμα της Βασιλείας του Θεού. Οι Απόστολοι και οι συνεργάτες τους μετέδωσαν προφορικά το ευαγγέλιο της σωτηρίας. Όταν όμως οι ανάγκες της Εκκλησίας το επέβαλαν και οι αυτόπτες μάρτυρες αυτών των γεγονότων έφευγαν από τη ζωή, κάποιοι κατέγραψαν τις διηγήσεις τους για να μην ξεχαστούν, αλλά να φτάσουν και στις επόμενες γενιές. Έτσι δημιουργήθηκε η Καινή Διαθήκη.

Κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης γραμμένο σε ειλητάριο

Αφού ο Θεός με πολλούς και διάφορους τρόπους μίλησε τα παλιά χρόνια στους προγόνους μας μέσω των προφητών, στις μέρες μας μίλησε σε μας με τον Υιό.

Εβρ. 1,1-2

Από τη μια μεριά, ο Θεός αναζητά με αγάπη τον άνθρωπο μέσα στην καθημερινή του ζωή, του δείχνει την αλήθεια, τον στηρίζει, τον θεραπεύει από το κακό. Από την άλλη, ο άνθρωπος προσπαθεί να καταλάβει τις ενέργειες του Θεού, να ανταποκριθεί θετικά και να αλλάξει τη ζωή του, βελτιώνοντας έτσι και τον κόσμο ολόκληρο. Αυτήν ακριβώς τη σχέση περιγράφουν οι συγγραφείς της Αγίας Γραφής στα κείμενά τους.

Αυτός είναι ο καταγραμμένος λόγος του Θεού. Αυτό όμως δεν έγινε με ολόκληρη τη θεία αποκάλυψη. Ένα τμήμα της εξακολούθησε να μεταδίδεται προφορικά μέσα στη ζωή της Εκκλησίας.

Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης γράφει: «Υπάρχουν και άλλα πολλά που έκανε ο Ιησούς, και τα οποία αν γράφονταν με λεπτομέρειες, ολόκληρος ο κόσμος δεν θα μπορούσε να χωρέσει τα βιβλία στα οποία θα γράφονταν», (Ιωάν. 21, 25).

Για την Εκκλησία, το σύνολο των βιβλίων γράφτηκε από συγγραφείς υπό την έμπνευση και καθοδήγηση του Αγίου Πνεύματος, γι' αυτό λέγονται και **θεόπνευστα**.

«Ύστερα (ο Ιησούς) τους είπε: «Αυτό ήταν το νόημα των λόγων που σας έλεγα, όταν ήμουν ακόμη μαζί σας, ότι δηλαδή πρέπει να εκπληρωθούν όλα όσα είναι γραμμένα για μένα στον νόμο του Μωυσή, τους προφήτες και τους ψαλμούς». Τότε τους φώτισε για να κατανοήσουν τις Γραφές».

Λουκ. 24, 44-45

Το Άγιο Πνεύμα φώτισε τους συγγραφείς, οι οποίοι έθεσαν στην υπηρεσία του τις νοητικές ικανότητες και τη γλώσσα τους (Β' Πέτρ. 1, 21). Αυτό τους προφύλαξε από κάθε πλάνη, ώστε να γράψουν μόνο όσα ο Θεός τους αποκάλυψε και τους οδήγησε να γράψουν. Ο τρόπος όμως της διατύπωσης των θείων αληθειών, το γλωσσικό ιδίωμα, το ύφος είναι έργο του ανθρώπινου παράγοντα, ανάλογα με τη νοητική και λογοτεχνική ικανότητα των συγγραφέων των βιβλίων της Αγίας Γραφής. Έτσι η Αγία Γραφή είναι ο «λόγος του Θεού», δοσμένος όμως με τα λόγια των συγγραφέων της Αγίας Γραφής και στο πλαίσιο του πολιτισμού της εποχής τους.

Ιδέα για δραστηριότητα

Φτιάξτε μια παγωμένη σκηνή ή ζωγραφίστε μία σκηνή στην οποία ο Θεός συνομιλεί με τον άνθρωπο τον καιρό της Παλαιάς Διαθήκης.

Η Αγία Γραφή ως Παλαιά και Καινή Διαθήκη: Ο λόγος του Θεού στην ιστορία

Ανοίγοντας την Αγία Γραφή, βλέπουμε ότι πρόκειται για δύο αχώριστες συλλογές βιβλίων, μια αρχαιότερη (Παλαιά Διαθήκη) και μια νεότερη (Καινή Διαθήκη).

-Τι σημαίνει η λέξη **Διαθήκη**;

Στα ελληνικά η λέξη σημαίνει **συμφωνία**. Είναι η συμφωνία που έκλεισε ο Θεός με τους ανθρώπους. Πρώτα με τον λαό του Ισραήλ (Παλαιά Διαθήκη) και στη συνέχεια η νέα συμφωνία του Χριστού με όλους τους ανθρώπους (Καινή Διαθήκη).

Χειρόγραφο της Εξόδου

Όσα βιβλία της Αγίας Γραφής γράφτηκαν προ Χριστού αποτελούν την **Παλαιά Διαθήκη** και είναι σαράντα εννέα (49). Περιέχουν τις αλήθειες που αποκαλύφθηκαν από τον Θεό και τα γεγονότα που γράφτηκαν με την καθοδήγηση και έμπνευση του Θεού πριν από τη Γέννηση του Ιησού Χριστού.

Χειρόγραφο Ευαγγέλιο 12ος αι., Πάτμος

Όσα γράφτηκαν μετά Χριστόν, αποτελούν την **Καινή Διαθήκη** και είναι είκοσι επτά (27). Περιέχουν τις αλήθειες τις οποίες ο Χριστός αποκάλυψε στον κόσμο, καθώς και τα πρώτα βήματα της Εκκλησίας στην ιστορία.

Ο Χριστός με τον ερχομό του στη γη έκλεισε νέα συμφωνία σωτηρίας, την Καινή Διαθήκη, όχι όμως μόνο με τον Ισραήλ, αλλά με όλους τους λαούς της γης. Έτσι με την Καινή Διαθήκη εκπληρώθηκε η υπόσχεση που έδωσε ο Θεός στον Αβραάμ για τη σωτηρία του κόσμου. Η Παλαιά Διαθήκη φωτίστηκε από τη διδασκαλία και τη ζωή του Χριστού και οι άνθρωποι κατάφεραν να ανακαλύψουν καινούριες αλήθειες και μηνύματα. Είναι, λοιπόν, φανερό ότι για να μπορέσουμε να καταλάβουμε το έργο και τη διδασκαλία του Ιησού Χριστού, αλλά και την πορεία της Εκκλησίας, είναι απαραίτητο να γνωρίσουμε την Παλαιά Διαθήκη. Οι χριστιανοί στηρίζουν την πίστη τους στο γεγονός ότι **ο Θεός φανερώθηκε στη γη για να σώσει όλους τους ανθρώπους**. Η αποστολή του αρχαίου Ισραήλ ήταν να μεταδώσει την αλήθεια για τον Θεό και στην υπόλοιπη ανθρωπότητα. Επομένως, η Παλαιά Διαθήκη έχει ιστορική και οικουμενική σημασία και για τους χριστιανούς, αλλά και για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Από τις Πράξεις των Αποστόλων

Ένας άντρας Αιθίοπας, ανώτατος αξιωματούχος της Κανδάκης, βασίλισσας των Αιθιόπων, ο οποίος ήταν υπεύθυνος πάνω σε όλο το θησαυροφυλάκιό της, είχε έρθει να προσκυνήσει στην Ιερουσαλήμ, και καθώς επέστρεφε πάνω στην άμαξά του, διάβαζε τον προφήτη Ησαΐα. Είπε λοιπόν το Πνεύμα στον Φίλιππο: «Πήγαινε και πλησίασε αυτή την άμαξα».

Πήγε κοντά τότε ο Φίλιππος και τον άκουσε να διαβάζει τον προφήτη Ησαΐα και του είπε: «Άραγε καταλαβαίνεις αυτά που διαβάζεις;»

Εκείνος είπε: «Πώς λοιπόν θα μπορούσα αν κάποιος δε με οδηγήσει;» Και παρακάλεσε τον Φίλιππο να ανεβεί και να καθίσει μαζί του.

Η περικοπή (το απόσπασμα), λοιπόν, της Γραφής που διάβαζε ήταν αυτή:

«Σαν πρόβατο στη σφαγή οδηγήθηκε και σαν άφωνο αρνί μπροστά σ' αυτόν που το κουρεύει, έτσι δεν ανοίγει το στόμα του.

Ταπεινώθηκε και καταδικάστηκε άδικα. Ποιος θα μπορούσε να μετρήσει τους απογόνους του (εννοεί τους χριστιανούς) παρόλο που θανατώθηκε;»

Αποκρίθηκε τότε ο Αιθίοπας στον Φίλιππο και του είπε: «Σε παρακαλώ, πες μου, για ποιον ο προφήτης λέει αυτό; Για τον εαυτό του ή για κάποιον άλλο;». Άνοιξε τότε ο Φίλιππος το στόμα του και, αφού άρχισε από τη γραφή αυτή, κήρυξε στον Αιθίοπα αξιωματούχο το ευαγγέλιο για τον Ιησού.

Πρ. 8,27-35

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

«Η Παλαιά Διαθήκη προηγήθηκε της Καινής και η Καινή Διαθήκη ερμήνευσε την Παλαιά. Πολλές φορές είπα ότι οι δύο Διαθήκες είναι δύο κόρες και δύο αδελφές που υπηρετούν τον ένα Δεσπότη. Ο Κύριος προαναγγέλλεται από τους προφήτες. Ο Χριστός κηρύσσεται στην Καινή. Τα νέα δεν είναι νέα, γιατί προηγήθηκαν τα παλαιά. Τα παλαιά δεν έχασαν την αξία τους, αλλά ερμηνεύτηκαν στην Καινή» (PG 50,796) και «Σκοπός και των δύο Διαθηκών είναι ένας. Η διόρθωση των ανθρώπων... Γι' αυτό δεν προβάλλει μόνο τους πετυχημένους αλλά και όσους απέτυχαν, ώστε να μιμηθούμε τους πρώτους και να αποφύγουμε τους δεύτερους και έτσι να οδηγηθούμε στην αρετή και την επιμέλεια από δύο πλευρές».

PG 56, 313-314

Τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης μιλούν για την παλιότερη συμφωνία που έκλεισε ο Θεός με τον Ισραήλ, πριν τον ερχομό του Χριστού στον κόσμο. Τα βιβλία της Καινής Διαθήκης κάνουν λόγο για τη νεότερη συμφωνία και σχέση που πραγματοποίησε ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός με όλους τους ανθρώπους. Τα βιβλία της Αγίας Γραφής, τόσο της Παλαιάς όσο και της Καινής Διαθήκης, διαιρούνται ως προς το περιεχόμενο σε **ιστορικά, διδακτικά και προφητικά**.

Φυγή από τον Παράδεισο, Άγ. Μάρκος,
Βενετία

Ο Δίκαιος Αβραάμ, Κοψίδης Ράλλης

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Πλοηγηθείτε με τη βοήθεια του δασκάλου/της δασκάλας σας στις ιστοσελίδες του Βατικανού και της Βασιλικής της Ραβέννας. Ποια πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης αναγνωρίζετε στα διάσημα έργα τέχνης που έχουν στους καταλόγους τους;
2. Ακούστε δύο μελοποιημένους από Έλληνες καλλιτέχνες Ψαλμούς του Δαβίδ από την Παλαιά Διαθήκη: «Με Φως και Δύναμη» (Ψαλμός 93) και «Όλου του κόσμου οι χαρές» (Ψαλμός 23). Πώς εκφράζουν τη σχέση του Θεού με τον άνθρωπο;
3. Δείτε στην επόμενη σελίδα τον κατάλογο των Βιβλίων της Αγίας Γραφής. Ποια από τα ονόματα γνωρίζετε; Πού τα έχετε δει; Θυμάστε την ιστορία τους;
4. Τοποθετήστε τα βιβλία της Αγίας Γραφής στη γραμμή του χρόνου με επίκεντρο τη Γέννηση του Χριστού.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ		ΠΟΙΗΤΙΚΑ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ	ΠΡΟΦΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ		ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ
Γένεσις Ύεδοοο Λευϊτικόν Αριθμοί Δευτερονόμιον Ίηοούο Ναυή Κριταί Ρούθ Α΄ Βαοιλειών Β΄ Βαοιλειών Γ΄ Βαοιλειών Δ΄ Βαοιλειών	Α΄ Παραλειπομένων Β΄ Παραλειπομένων Α΄ Ύεδραο Β΄ Ύεδραο Νεεμίαο τωβήτ Ιουδιή Έοθήρ Α΄ Μακκαβαίων Β΄ Μακκαβαίων Γ΄ Μακκαβαίων Δ΄ Μακκαβαίων	Ψαλμοί Παροιμιαί Έκκληοιαοτήο Άομα Άομάτων Ίώβ οοφία οολομώντοο οοφία οειράχ	Ώοπέ Άμωο Μιχαίαο Ίωήλ Όβδιού Ίωνάο Ναούμ Αββακούμ οοφονίαο Άγγαίοο οαχαρίαο Μαλαχίαο	Ήοαίαο Ιερεμία Βαρούχ Θρήνοι Έπιοτολή Ιερεμίου Ίεξεκιήλ Δανιήλ	

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ		ΠΡΟΦ	ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ
Εύαγγέλια κατά Ματθαίου κατά Μάρκον κατά Λουκάν κατά Ίωάννην Πράξειο Αποοτόλων	Έπιοτολαί Παύλου προο: Ρωμαιοοο Κορινθήοιοο Α΄ Κορινθήοιοο Β΄ Γαλάταο Έφεοίοιοο Φιλιππηοίοιοο Κολαοοαοείο Θεοοαλονικείοο Α΄ Θεοοαλονικείοο Β΄ Τιμόθεον Α΄ Τιμόθεον Β΄	Τίτον Φιλήμωνα Εβραίοιοο - Καθολικαί Έπιοτολαί Ίακώβου Πέτρου Α΄ Πέτρου Β΄ Ίωάννου Α΄ Ίωάννου Β΄ Ίωάννου Γ΄ Ίούδα	Άποκάλυψη Ίωάννου	

Η Παλαιά Διαθήκη αρχίζει με τη Γένεση, που διηγείται τη δημιουργία του κόσμου. Έπειτα έρχεται η Έξοδος, που διηγείται τα γεγονότα από τότε που οι Ισραηλίτες έφυγαν από την Αίγυπτο, ώπου να φτάσουν στη χώρα που θα γινόταν πατρίδα τους. Σε άλλα βιβλία καταγράφεται ο Νόμος. Ακόμη υπάρχει το βιβλίο των Ψαλμών, τα βιβλία των Προφητών και άλλα. Ολόκληρη η Παλαιά Διαθήκη μάς προετοιμάζει να δεχτούμε τον Χριστό ως σωτήρα του κόσμου.

Αυτό το γεγονός της σωτηρίας περιγράφει η Καινή Διαθήκη. Εκεί δεν διαβάζουμε μόνο κάποια σημαντικά λόγια, αλλά νιώθουμε τη «**δύναμη και την παρουσία**» του Χριστού, όπως μας λέει ο Απόστολος Πέτρος (Β' Πέτρ. 1,16).

Η **Καινή Διαθήκη** περιέχει τα Ευαγγέλια, τις Πράξεις των Αποστόλων, τις Επιστολές του Αποστόλου Παύλου προς τις πρώτες Εκκλησίες, Επιστολές άλλων Αποστόλων και την Αποκάλυψη του Ιωάννη.

Όλα τα **βιβλία** της Αγίας Γραφής (Παλαιάς και Καινής Διαθήκης) είναι χωρισμένα σε **κεφάλαια** και κάθε κεφάλαιο είναι χωρισμένο σε **στίχους**.

ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ

1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. **2** οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. **3** πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. ὃ γέγονεν **4** ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· **5** καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

6 Ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης· **7** οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ. **8** οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.

Το πρώτο Κεφάλαιο και τα πρώτα χωρία του Κατά Ιωάννη Ευαγγελίου.

Ιδέα για δραστηριότητα

Πάρτε στα χέρια σας την Αγία Γραφή. Ο δάσκαλος/η δασκάλα σας γράφει στον πίνακα κωδικοποιημένα/σε συντομογραφία ένα χωρίο (αριθμημένη πρόταση). Ο πρώτος ή η πρώτη που θα το βρει σωστά σηκώνεται στον πίνακα και επιλέγει ένα δικό του/της χωρίο για να βρουν οι υπόλοιποι.

Παράδειγμα: (Πραξ. Αποστόλων 8,27-35)

Σημαίνει: Καινή Διαθήκη (εννοείται), Βιβλίο Πράξεων των Αποστόλων, Κεφάλαιο 8, χωρία 27 ως 35.

Τα τέσσερα Ευαγγέλια είναι τα βιβλία που περιέχουν τη ζωή και τη διδασκαλία του Χριστού. Έχουν μεγάλη σημασία για τη ζωή της Εκκλησίας, αλλά και του κάθε πιστού, γι' αυτό και στον ναό η θέση τους είναι πάνω στην Αγία Τράπεζα. Αυτοί που έγραψαν τα Ευαγγέλια, οι *Ευαγγελιστές*, είναι τέσσερις: ο Ματθαίος, ο Μάρκος, ο Λουκάς και ο Ιωάννης.

◀ **Το Ευαγγέλιο του Μάρκου:** είναι το πρώτο ευαγγέλιο που γράφτηκε και σ' αυτό στηρίχτηκαν ο Ματθαίος και ο Λουκάς. Ο Μάρκος παρακολουθούσε τον Απόστολο Πέτρο, τον μαθητή του Χριστού. Βρισκόταν συνεχώς κοντά του κι έτσι κατέγραφε τα γεγονότα από το στόμα ενός μαθητή που έζησε μαζί με τον Χριστό.

➤ **Το Ευαγγέλιο του Ματθαίου:** γράφει για τον Χριστό από τη Γέννηση ως τη στιγμή που ξεκίνησε τη διδασκαλία του. Στη συνέχεια, μας περιγράφει τα θαύματα και τη δράση του όσο βρισκόταν στη γη, κοντά στους ανθρώπους. Τέλος, παρουσιάζει τα γεγονότα της Σταύρωσης και της Ανάστασης.

◀ **Το Ευαγγέλιο του Λουκά:** Ο Λουκάς ήταν γιατρός. Έγραψε τα γεγονότα από το έργο του Χριστού όπως τα άκουγε από τον Παύλο. Έδωσε επίσης μεγάλη σημασία σε όσα έγιναν πριν αλλά και μετά τη Γέννηση του Χριστού.

➤ **Το Ευαγγέλιο του Ιωάννη:** Ο Ιωάννης ήταν ο αγαπημένος μαθητής του Χριστού και έγραψε όσα είδε να συμβαίνουν και να λέει ο ίδιος ο Χριστός.

Σε κάθε ορθόδοξο ναό, οι τέσσερις Ευαγγελιστές είναι ζωγραφισμένοι στα τέσσερα σημεία που ενώνουν τον τρούλο του ναού με τις τέσσερις κολόνες. Οι αγιογράφοι θέλουν να πουν με τον τρόπο αυτό πως οι ευαγγελιστές συνδέουν τα γήινα με τα επουράνια και είναι στηρίγματα της χριστιανικής πίστης.

Στις παλιές εικόνες οι αγιογράφοι συχνά παριστάνουν τους τέσσερις Ευαγγελιστές με σύμβολα, δηλαδή με ζώα ή άλλα πρόσωπα.

Άγγελος Σικελιανός, «Πάσχα των Ελλήνων», Λυρικός Βίος Δ΄

Έχει ο Ματθαίος τον Άγγελο κι ο Μάρκος το λιοντάρι,
έχει ο Λουκάς στα πόδια του το αγνό καματερό.
Κι ο Ιωάννης δίπλα του, σκουτάρι και κοντάρι,
τον αετό, που μ' έτοιμο τονε κοιτάει φτερό.

(καματερό = μοσχάρι, σκουτάρι = ασπίδα)

Ιδέα για δραστηριότητα

Βρείτε δημοτικά τραγούδια που αναφέρουν τα Ευαγγέλια ή έργα τέχνης που να τα απεικονίζουν. Τραγουδήστε ή δείξτε τα ευρήματά σας στην τάξη.

Πολλά βιβλία γίνονται ένα: Ο Κανόνας της Αγίας Γραφής

Επειδή μέχρι τον 4^ο αι. μ.Χ. κυκλοφορούσαν πολλά κείμενα με ψευδεπίγραφα (πλαστογραφημένα) ονόματα Αποστόλων που είχαν όμως αιρετικές ή μη αποδεκτές απόψεις και δημιουργούσαν σύγχυση και λαθεμένη πίστη στους χριστιανούς, η Εκκλησία συνειδητοποίησε την ανάγκη ότι έπρεπε να ξεχωρίσει τα γνήσια κείμενα των Αποστόλων.

Έτσι, ύστερα από μακροχρόνιες συζητήσεις δημιούργησε έναν «κλειστό» κατάλογο των βιβλίων που κανείς δεν μπορεί να αφαιρέσει ή να προσθέσει κάτι σ' αυτόν, στον οποίο συμπεριέλαβε και τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης. Η συλλογή αυτή των 76 βιβλίων (49 της Παλαιάς Διαθήκης και 27 της Καινής Διαθήκης) αποτελεί τον **Κανόνα** της Αγίας Γραφής. Όλα τα άλλα βιβλία που για διάφορους λόγους δεν κρίθηκαν κατάλληλα να μπουν στην κανονική συλλογή ονομάζονται «απόκρυφα».

Η γλώσσα της Βίβλου

Οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης έγραψαν τα κείμενά τους στη μητρική τους γλώσσα που ήταν τα *εβραϊκά*. Υπάρχουν όμως και κάποια κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης γραμμένα στη ελληνικά. Όλα τα βιβλία της Καινής Διαθήκης γράφτηκαν στην κοινή *ελληνική γλώσσα* της εποχής, δηλαδή την ελληνιστική που είχε διαδοθεί από την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου σχεδόν σε ολόκληρο τότε τον γνωστό κόσμο της Μεσογείου.

Οι μεταφράσεις της Βίβλου

Ανάμεσα στα τόσα βιβλία που γράφτηκαν, η Αγία Γραφή παραμένει μέχρι σήμερα το βιβλίο με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία. Έχει μεταφραστεί σε περισσότερες από 1.600 γλώσσες και διαλέκτους και συνεχίζει να μεταφράζεται στις ζωντανές γλώσσες του κόσμου.

Η διασημότερη μετάφραση είναι αυτή που έκαναν οι «Εβδομήκοντα», ή, όπως συχνά αναγράφονται με τον ελληνικό αριθμό, «Ο'». Πρόκειται για μια ομάδα εβδομήντα λόγιων των Ελληνιστικών χρόνων, οι οποίοι, από τον 3ο ως τον 1ο αι π.Χ. μετέφρασαν την Παλαιά Διαθήκη από τα Εβραϊκά στην κοινή ελληνική γλώσσα της εποχής, την *ελληνιστική*.

Έτσι, μέχρι σήμερα με την μετάφραση και ερμηνεία της Αγίας Γραφής γίνεται κατανοητό στους ανθρώπους το μήνυμα της σωτηρίας. Αλλιώς, χωρίς ερμηνεία και μετάφραση τα κείμενα αυτά απολιθώνονται και γίνονται αρχαιολογικά θρησκευτικά σύμβολα, τα οποία δεν βοηθούν την ενεργή αναζήτηση του ανθρώπου για τον Θεό.

Ιδέα για δραστηριότητα

Σε ομάδες συζητήστε και αναζητήστε περισσότερες πληροφορίες για την μετάφραση των Εβδομήκοντα:

- Οι λόγιοι αυτοί ποια εθνική και θρησκευτική προέλευση είχαν;
- Γιατί οι λόγιοι αυτοί έκαναν τη μετάφραση της Αγίας Γραφής; Ποιος την χρειαζόταν;
- Γιατί θεωρείται η σημαντικότερη μετάφραση; Τί το ιδιαίτερο είχε;
- Έχει διασωθεί;

Ζητήστε τη βοήθεια του δασκάλου/της δασκάλας σας για να παρουσιάσετε τα ευρήματά σας στην τάξη σε πόστερ δίνοντάς του τη μορφή παπύρου (π.χ. με τη χρήση λίγων κόκκων καφέ).

Η Αγία Γραφή στο κέντρο της ζωής της Εκκλησίας

Στην Καινή Διαθήκη, βρίσκουμε πολλά αποσπάσματα της Παλαιάς Διαθήκης που μιλούν για τον Μεσσία και το λυτρωτικό του έργο ή τις προφητείες για τον ερχομό του. Πολύ φυσικά, λοιπόν, η Παλαιά Διαθήκη έγινε για τη λατρεία της Εκκλησίας ανάγνωσμα και για τη χριστιανική τέχνη πηγή έμπνευσης.

Η Παλαιά Διαθήκη ερμηνεύτηκε πλούσια και πολύπλευρα από τους Πατέρες της Εκκλησίας σε ένα πλήθος συγγραμμάτων. Οι Ψαλμοί της Παλαιάς Διαθήκης μπήκαν από την αρχή ακόμη στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Οι πρώτοι χριστιανοί που δεν είχαν ακόμη οργανωθεί και ούτε είχαν γραφεί τα βιβλία της Καινής Διαθήκης, χρησιμοποιώντας την Παλαιά Διαθήκη κάτω από το φως της διδασκαλίας του Χριστού, καταλάβαιναν καλύτερα το νόημα των αληθειών που φανέρωσε κάποτε ο Θεός στους ανθρώπους.

Πολλοί υμνογράφοι της Εκκλησίας άντλησαν την έμπνευσή τους από πρόσωπα και βασικά γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης. Δεν είναι λίγες οι φορές που με θαυμαστή τέχνη παρουσιάζουν τη σχέση και την ενότητα των δύο Διαθηκών.

Οι αγιογράφοι αποτύπωσαν μέσα στους ναούς σκηνές και πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης (μαζί με αυτά της Καινής) για να τα βλέπουν οι πιστοί στον χώρο της λατρείας τους και ιδιαίτερα όσοι δεν μπορούν να διαβάσουν, ώστε να αποτελούν τόσο τον καλλιτεχνικό όσο και τον διδακτικό τους περίγυρο.

Αυτές οι σκηνές υπάρχουν και στο εορτολόγιο της Εκκλησίας: Η Θυσία του Αβραάμ, το όνειρο του Ιακώβ, ο Δανιήλ στον λάκκο των λεόντων, ο Δαβίδ, η φιλοξενία του Αβραάμ (προτύπωση της Αγίας Τριάδος), οι Κριτές είναι κάποια από τα αγαπημένα θέματα των αγιογράφων. Οι προφήτες αγιογραφούνται πάντοτε στη βάση του τρούλου των ναών μαζί με τους τέσσερις Ευαγγελιστές που βρίσκονται πιο κάτω, στις τέσσερις γωνίες που στηρίζεται ο τρούλος. Βλέπουμε, επομένως, σε ποια υψηλή θέση τοποθετεί ο αγιογράφος και συνδέει τα πρόσωπα αυτά των δύο Διαθηκών.

Η Εκκλησία, λοιπόν, ενθαρρύνει τους πιστούς να μελετούν την Παλαιά Διαθήκη, έχοντας πάντα υπόψη τους ότι το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία ολοκληρώνεται με τον ερχομό του Χριστού και το Ευαγγέλιο.

Ο Χριστός και ο Αβραάμ συνυπάρχουν στην τέχνη

Αφού η Παλαιά Διαθήκη έχει μια τόσο σημαντική θέση στη ζωή της Εκκλησίας, πόσο μάλλον η Καινή Διαθήκη, η οποία περιγράφει τη ζωή και τη διδασκαλία του Χριστού, που είναι η κεφαλή της Εκκλησίας. Μέσα στην λατρευτική ζωή της Εκκλησίας η Αγία Γραφή είναι πάντοτε απαραίτητη σε όλες τις ακολουθίες. Η Θεία Ευχαριστία και όλοι οι τρόποι λατρείας που ακολουθεί η Εκκλησία δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία δραματοποιημένη βίωση της Αγίας Γραφής.

Σε κάθε Θεία Λειτουργία, σε κάθε Μυστήριο και στις περισσότερες ακολουθίες της Εκκλησίας, διαβάζονται αποσπάσματα από τα βιβλία της Καινής Διαθήκης. Τα αποσπάσματα αυτά λέγονται **περικοπές** ή **αναγνώσματα**: τα **αποστολικά αναγνώσματα** από τις Επιστολές ή τις Πράξεις των Αποστόλων και τα **ευαγγελικά αναγνώσματα** από τα τέσσερα Ευαγγέλια. Το βιβλίο της Εκκλησίας που περιέχει τις περικοπές από τα τέσσερα Ευαγγέλια, τα οποία διαβάζονται σε όλες τις ακολουθίες, το Ευαγγέλιο, είναι τοποθετημένο πάντοτε στην Αγία Τράπεζα, κοντά στα τίμια Δώρα και έχει καλλιτεχνικό κάλυμμα. Αντίστοιχα, το βιβλίο που περιέχει όλα τα αποστολικά αναγνώσματα είναι ο Απόστολος και βρίσκεται πάντοτε στο αναλόγιο των ψαλτών.

Είναι χαρακτηριστικό, ότι στη διάρκεια της Μικρής Εισόδου, στη Θεία Λειτουργία, «εισοδεύεται» το Ευαγγέλιο που αποτελεί σύμβολο της επίγειας παρουσίας και διδασκαλίας του Χριστού.

Ιδέα για δραστηριότητα

Σημειώστε τις διαδρομές που πραγματοποιούνται με το Ευαγγέλιο μέσα στον ναό καθώς και τις θέσεις στις οποίες τοποθετείται.

Η Βίβλος ως θεμελιώδες συστατικό του ευρωπαϊκού πολιτισμού

Η Αγία Γραφή είναι το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε, όταν εφευρέθηκε η τυπογραφία από τον Γουτεμβέργιο τον 15ο αιώνα.

Αντίγραφο της Γουτεμβέργειας Βίβλου στο Πανεπιστήμιο του Τέξας

Πολλοί είναι οι λόγοι για τους οποίους οι σύγχρονοι άνθρωποι διαβάζουν την Αγία Γραφή. Οι επιστήμονες (θεολόγοι, φιλόλογοι, ιστορικοί, αρχαιολόγοι κ.ά.) για να την ερμηνεύσουν και να αντλήσουν απ' αυτήν χρήσιμα στοιχεία για τις επιστήμες. Άλλοι διαβάζουν τα γοητευτικά κείμενά της για ευχαρίστηση. Πολλοί αναγνώστες ψάχνουν στις σελίδες της απαντήσεις για τον Θεό, το νόημα της ζωής και τον προορισμό του κόσμου. Τη θεωρούν οδηγό και στήριγμα στη ζωή τους.

Ηλικιωμένη γυναίκα διαβάζει τη Βίβλο, Gerard Dou, 1631

Όλοι αυτοί οι αναγνώστες της Αγίας Γραφής φυσικά δεν είναι μόνο χριστιανοί. Πολλοί πιστοί και άλλων θρησκειών (μουσουλμάνοι, εβραίοι, ινδοϊστές κ.ά.) θεωρούν τη Βίβλο ένα σπουδαίο βιβλίο που το σέβονται και το μελετούν.

Όποιο μουσείο κι αν επισκεφτούμε στην Ελλάδα, στην Ευρώπη, αλλά και σ' όλο τον κόσμο, θα διαπιστώσουμε ότι πολλοί ζωγράφοι και γλύπτες έχουν εμπνευστεί από τις ιστορίες και τα πρόσωπα της Βίβλου. Το ίδιο ισχύει και για άλλα είδη τέχνης: τη λογοτεχνία, τη μουσική, το θέατρο, τον κινηματογράφο. Η μεγάλη επίδραση της Βίβλου στην τέχνη συνεχίζεται και στις μέρες μας. Πράγματι, δύσκολα μπορεί να βρεθεί κείμενο που εμπνέει τόσο βαθιά και τόσους πολλούς καλλιτέχνες σε όλη την υφήλιο.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Για ποιο λόγο διαβάζει η ηλικιωμένη γυναίκα του πίνακα τη Βίβλο; Γράψτε σε αυτοκόλλητα χαρτάκια τις πιθανές σκέψεις και τα συναισθήματά της και κολλήστε τα στον πίνακα. Εμπνευσμένοι από αυτά, συνθέστε τη φανταστική ιστορία της γυναίκας και της σχέσης της με τη Βίβλο.
2. Παρατηρήστε στην επόμενη σελίδα είδη τέχνης εμπνευσμένα από μία και μόνο ιστορία της Αγίας Γραφής, τη θυσία του Αβραάμ. Αναζητήστε και άλλες ιστορίες της Αγίας Γραφής που εκφράστηκαν με διάφορους καλλιτεχνικούς τρόπους ανά τις εποχές και ανά την Υφήλιο. Καταγράψτε τα καλλιτεχνικά έργα σε λίστα ή πόστερ με εικόνες, βάζοντας ως τίτλο κάθε φορά αυτόν της ιστορίας της Αγίας Γραφής στην οποία αναφέρονται.

Εκτός από την τέχνη και τα μνημεία πολιτισμού η Βίβλος έχει επηρεάσει και την καθημερινή ζωή, τον πολιτισμό και τη συμπεριφορά των ανθρώπων, κυρίως των χριστιανών: **τις γιορτές και τα έθιμά τους, το πώς πιστεύουν και λατρεύουν τον Θεό, πώς αντιμετωπίζουν τον συνάνθρωπό τους και τον κόσμο, πώς φέρονται στις απλές αλλά και στις κρίσιμες στιγμές της ζωής τους κ.ά.**

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η Βίβλος βρίσκεται στο κέντρο του πολιτισμού και της ζωής των ανθρώπων σε όλους τους αιώνες, μετά τη Γέννηση του Χριστού. Αυτό ισχύει για τους λαούς της Ευρώπης αλλά και για όλες τις χριστιανικές χώρες του κόσμου. Έτσι, η Αγία Γραφή μπορεί να θεωρηθεί όχι μόνον κοινή πολιτιστική τους κληρονομιά αλλά και πηγή πολιτισμού. Όλα αυτά σημαίνουν ότι όποιος θέλει να κατανοήσει τη θρησκεία, τον πολιτισμό και την ιστορία της πατρίδας του, αλλά και πολλών χωρών του κόσμου, χρειάζεται να γνωρίσει τον συναρπαστικό κόσμο της Αγίας Γραφής.

Η θυσία του Αβραάμ

Η θεατρική παράσταση «Η θυσία του Αβραάμ». Πρωταγωνιστούν οι σημαντικοί μας ηθοποιοί Αλέξης Μινωτής (Αβραάμ) και Όλγα Τουρνάκη (Σάρα) στο Εθνικό Θέατρο.

Η θεατρική παράσταση «Η θυσία του Αβραάμ». Πρωταγωνιστούν οι σημαντικοί μας ηθοποιοί Αλέξης Μινωτής (Αβραάμ) και Όλγα Τουρνάκη (Σάρα) στο Εθνικό Θέατρο.

Σχέδιο σκηνικών για τη «Θυσία του Αβραάμ» από τον σκηνογράφο του Εθνικού Θεάτρου, Κλεόβουλο Κλώνη.

Ιδέα για δραστηριότητα

Παρατηρήστε τα έργα τέχνης στις επόμενες σελίδες. Σκεφτείτε ή συμβουλευτείτε την Αγία Γραφή και γράψτε δίπλα από κάθε εικόνα μια φράση που πιστεύετε ότι ταιριάζει.

Caravaggio, Ο Χριστός στο Όρος των Ελαιών, 1604-1606

Φράση από την Αγία Γραφή:

.....

.....

.....

Peter Paul Rubens, Ο Μυστικός Δείπνος, 1630-1631

Φράση από την Αγία Γραφή:

.....

.....

.....

Giovanni Bellini, Η αγωνία μέσα στον κήπο των Ελαιών, 1459-1465

Φράση από την Αγία Γραφή:

.....

.....

.....

Sebastiano Del Piombo Η Ανάσταση του Λαζάρου, 1517-1519

Φράση από την Αγία Γραφή:

.....

.....

.....

Μιχαήλ Άγγελος, Η Δευτέρα Παρουσία, 1508-1512

Φράση από την Αγία Γραφή:

.....

.....

.....

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, Η προσκύνηση των ποιμένων, 1612-1614

Φράση από την Αγία Γραφή:

.....

.....

.....

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, Η ταφή του Χριστού, 1568-1576

Φράση από την Αγία Γραφή:

.....

.....

.....

Ο ρόλος της Αγίας Γραφής στο μάθημα των Θρησκευτικών

Στο μάθημα των Θρησκευτικών με απλό και συνοπτικό τρόπο εκτίθεται η πίστη της Εκκλησίας για το πρόσωπο και το έργο του Χριστού. Τα βιβλικά αποσπάσματα τα οποία παρατίθενται εκφράζουν τη διδασκαλία του Χριστού για τον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού.

Τα βιβλικά κείμενα στο μάθημα των Θρησκευτικών είναι μεταφρασμένα στη δημοτική και έτσι μας δίνεται η ευκαιρία να συνομιλήσουμε απευθείας με την Αγία Γραφή δίχως καμία γλωσσική ή ερμηνευτική δυσχέρεια.

Μελετώντας τα κείμενα της **Παλαιάς Διαθήκης**, μπορούμε να καταλάβουμε και να εξηγήσουμε καλύτερα:

- θέματα που έχουν σχέση με τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου,
- τους τρόπους που εμπνεύσθηκαν οι συγγραφείς της από τον Θεό (θεοπνευστία),
- την αντίληψη που είχαν την εποχή εκείνη για τον κόσμο οι άνθρωποι (κοσμοείδωλο),
- τις αναφορές των προφητικών κειμένων για τον ερχομό του αναμενόμενου Μεσσία που ήταν ο Χριστός,
- τον σύγχρονο διάλογο της πίστης με τις φυσικές επιστήμες.

Μελετώντας τα κείμενα της **Καινής Διαθήκης**, μπορούμε να καταλάβουμε και να εξηγήσουμε καλύτερα:

- τη σημασία που έχει για τους χριστιανούς η παρουσία και η δράση του Χριστού μέσα στην Ιστορία,
- το πρόσωπο και το έργο του Θεανθρώπου Χριστού ως κέντρο της χριστιανικής Εκκλησίας,
- τα πρόσωπα και το έργο από τη ζωή των τριών πρώτων αιώνων της χριστιανικής Εκκλησίας,
- τα βαθύτερα νοήματα που βρίσκονται πίσω από τα μυστήρια και τις λατρευτικές εκδηλώσεις της Εκκλησίας, τις γιορτές και τα έθιμα της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης καθώς και τον ρόλο που έχουν στη ζωή των ανθρώπων,
- τις αξίες της χριστιανικής πίστης που σκοπό έχουν τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου (αγάπη, προσφορά, αλληλεγγύη, θυσία, χαρά, ελπίδα, σεβασμός στη φύση).

Γενικότερα, μελετώντας κείμενα της Αγίας Γραφής στο μάθημα των Θρησκευτικών, έχουμε τη δυνατότητα:

- να γνωρίσουμε βιβλικά πρόσωπα, βιβλικές αφηγήσεις και ιστορίες και θα τις συνδέσουμε με την οικογενειακή, τη σχολική μας ζωή αλλά και του περιβάλλοντος που ζούμε,
- να αρχίσουμε να σεβόμαστε και να επικοινωνούμε καλύτερα με συμμαθητές μας που έχουν διαφορετική πίστη ή έχουν έρθει από ένα διαφορετικό πολιτισμό,
- να αρχίσουμε να διακρίνουμε βασικές πληροφορίες που βρίσκονται αποτυπωμένες σε έργα τέχνης.
- να καταλάβουμε ότι τα κείμενα αυτά αποτελούν σημαντικό μέρος της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς.

Άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός

«Είναι πολύ ωραίο και πολύ ωφέλιμο για την ψυχή να μελετούμε τις θείες Γραφές. Γιατί η ψυχή, όπως ακριβώς το δέντρο που είναι φυτεμένο κοντά σε νερό, όταν ποτίζεται με τη θεία Γραφή, τρέφεται και δίνει ώριμο καρπό, δηλαδή την ορθή πίστη, και στολίζεται με αιιθαλή φύλλα, δηλαδή με θεάρεστες πράξεις... Ας καταφύγουμε λοιπόν στον όμορφο παράδεισο των Γραφών... Ας μην το κάνουμε όμως αυτό επιπόλαια, αλλά με προθυμία και επιμονή... Αν διαβάσουμε μια - δυο φορές και δεν καταλάβουμε αυτά που διαβάζουμε, ας μην αποθαρρυνθούμε, αλλά ας επιμείνουμε κι ας ρωτήσουμε».

PG 94, 1176

Ιδέα για δραστηριότητα

Διαβάστε στην τάξη τον 22ο Ψαλμό. Κατόπιν χωριστείτε σε ομάδες έκφρασης, και ζωγραφίστε ή κάνετε σκίτσα, μελοποιήστε ή γράψτε ένα ποιητικό κείμενο, ή ακόμη παραστήστε με σωματική κίνηση εικόνες που παρουσιάζονται στον Ψαλμό και σας έκαναν εντύπωση.

Ψαλμός 22ος:

«Ο Κύριος μου σαν στοργικός ποιμένας με περιφρουρεί, με συντηρεί και με τρέφει. Τίποτε δεν θα μου λείψει.

Σε πλουσίους χλοερούς βοσκοτόπους, σε τόπους ευφορίας και αναψυχής, εκεί με εγκατέστησε. Με τα ολοκάθαρα δροσερά νερά έσβησε τη δίψα μου και με αναζωογόνησε. Και έτσι στην ψυχή μου έδωσε πάλι δύναμη και ζωή. Με οδήγησε στοργικά στους ευθείς και χαρούμενους δρόμους της δικαιοσύνης, όχι για την αξία μου αλλά για το πανάγαθο Όνομά του.

Ακριβώς γιατί εσύ, Κύριε, είσαι ο στοργικός προστάτης μου και ποιμένας, εάν βαδίσω και περάσω μέσα από σκοτεινές και απόκρημνες περιοχές και εάν αντικρύσω τον θάνατο, δε θα φοβηθώ μήπως πάθω κάτι κακό, γιατί εσύ θα είσαι μαζί μου. Γιατί η ποιμαντική σου ράβδος, η βακτηρία σου, αυτή θα με στηρίζει, θα με εμψυχώνει, θα με παρηγορεί.

Εσύ Κύριε, μέσα στην αγαθότητά σου ετοίμασες μπροστά μου τραπέζι με πλούσια φαγητά σε πείσμα των εχθρών μου. Άλειψες το κεφάλι μου με ευωδιαστό άρωμα, πριν καθίσω στο δείπνο σου και το ποτήρι σου, με το οποίο με κέρασες, ήταν γεμάτο από άριστο και μεθυστικό ποτό.

Το έλεός σου θα με ακολουθεί και θα με στηρίζει με επιμονή όλες τις ημέρες της ζωής μου και έτσι εγώ χαρούμενος και ευτυχής θα κατοικώ στον ναό σου πάντοτε».

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Η Θεία Ευχαριστία: Πηγή και κορύφωση της ζωής της Εκκλησίας

Ευχαριστία, φρέσκο του Vladislav Radujkovic στον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Σάββα στη Νέα Υόρκη

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Η Θεία Ευχαριστία: Πηγή και κορύφωση της ζωής της Εκκλησίας

Χαρακτηριστικά στοιχεία στη χριστιανική λατρεία

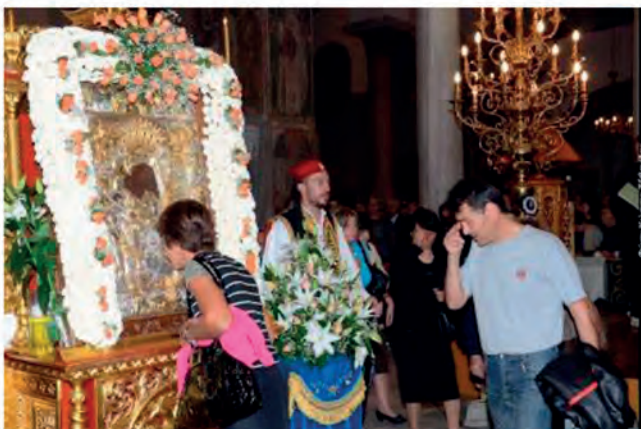
Μέσα στον ναό της ενορίας οι χριστιανοί συγκεντρώνονται για να προσευχηθούν και να συμμετέχουν όλοι μαζί στις ακολουθίες και στα μυστήρια που τελούνται εκεί. Γι' αυτό και ονομάζεται εκκλησιασμός των πιστών, δηλαδή σύναξη και συνάντηση των πιστών με κοινό σκοπό στον ίδιο τόπο, τον ναό, την εκκλησία. Η λέξη **εκκλησία** προέρχεται από το ρήμα **εκκαλώ** που σημαίνει προσκαλώ, συναθροίζω, μαζεύω. Οι πιστοί μαζεύονται, λοιπόν, ώστε με την κοινή λατρεία να εκφράσουν την ευχαριστία τους προς τον Θεό, να ζητήσουν την προστασία του, αλλά και να πάρουν την ευλογία του ιδιαίτερα με το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, όπου κοινωνούν το Σώμα και το Αίμα του Χριστού. Οι λατρευτικές συνάξεις των πιστών γίνονται την Κυριακή, τις γιορτές αλλά και οποιαδήποτε ημέρα του χρόνου.

Όταν μπαίνουν στον ναό, οι χριστιανοί **ανάβουν το κερί** τους που συμβολίζει και το φως του Χριστού, αλλά και για να δείξουν ότι όπως η φλόγα του ανεβαίνει προς τα πάνω, έτσι και η προσευχή τους πάει προς τον Θεό.

Έπειτα **ασπάζονται τις εικόνες** του αγίου που γιορτάζει, αλλά και του αγίου που είναι αφιερωμένος ο ναός, κάνοντας **το σημείο**

του Σταυρού για να έχουν τη βοήθειά τους. Οι πιστοί κάνουν τακτικά τον Σταυρό τους κατά τη διάρκεια όλων των ακολουθιών όχι μόνο στην αρχή και στο τέλος τους, αλλά και σε άλλα σημεία τους, όπως όταν ψάλλεται ο ύμνος (απολυτίκιο ή τροπάριο) του αγίου, όταν ακούγεται το όνομα της Αγίας Τριάδας, πριν και μετά τη Θεία Κοινωνία.

Η στάση των χριστιανών στις ακολουθίες είναι η **όρθια**, που δηλώνει την Ανάσταση του Χριστού, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και διαστήματα που μπορούν να κάθονται. Μάλιστα υπάρχουν σημεία σε ορισμένες ακολουθίες όπου οι πιστοί μετά από ευχή του ιερέα ή όταν **θυμιατίζει**, κλίνουν το γόνατο (**γονυκλισία**) ή κλίνουν ελαφρά την κεφαλή τους (**κεφαλοκλισία**) ή κάνουν **μετάνοια** με συμμετοχή όλου του σώματός τους έως κάτω, από σεβασμό στα τελούμενα.

Πολύ σημαντικό όμως στη χριστιανική λατρεία είναι ότι οι πιστοί συμμετέχουν ενεργά στις ακολουθίες με την **ψαλμωδία** και την **κοινή προσευχή**. Οι πρώτοι χριστιανοί στις συνάξεις

τους υμνούσαν τον Θεό με ψαλμούς του Δαβίδ και αργότερα άρχισαν να συνθέτουν καινούργιους ύμνους. Από την εποχή εκείνη σώζονται ως σήμερα κάποιοι όπως το «Φως ιλαρόν...» στον εσπερινό και το «Χριστός ανέστη...» το Πάσχα. Σπουδαίος ύμνος είναι ο «Ακάθιστος Ύμνος» προς την Παναγία που ψάλλεται την περίοδο της Σαρακοστής στους Χαιρετισμούς κάθε Παρασκευή βράδυ. Με τους ύμνους προς τον Θεό και τους αγίους οι πιστοί εκφράζουν δοξολογία, παράκληση και ευχαριστία. Στα παλιότερα χρόνια όλα τα τροπάρια και οι ύμνοι, που σήμερα ψάλλονται από τους ψάλτες, ψάλλονταν από ολόκληρο τον λαό.

Τις ακολουθίες συμπληρώνουν τα **αναγνώσματα** από την Αγία Γραφή. Πρόκειται κυρίως για **ψαλμούς του Δαβίδ** που διαβάζονται στις ακολουθίες του εσπερινού και του όρθρου. Ακόμη είναι ο **Απόστολος**, ένα μικρό απόσπασμα (περικοπή) από τις Πράξεις των Αποστόλων ή τις επιστολές της Καινής Διαθήκης που διαβάζει ο ψάλτης αλλά και το **Ευαγγέλιο**, ένα μικρό απόσπασμα (περικοπή) από τα κείμενα των τεσσάρων ευαγγελιστών που περιγράφουν τη ζωή και τη διδασκαλία του Χριστού, το οποίο διαβάζει ο ιερέας μπροστά στην Ωραία Πύλη του ιερού του ναού

Ιδέα για δραστηριότητα

Φανταστείτε ότι είστε ένας επισκέπτης από άλλη χώρα και άλλο θρήσκευμα που έρχεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα και μπαίνει τυχαία σε μία εκκλησία, ενώ τελείται η Θεία Λειτουργία.

Γράψτε ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) για να περιγράψετε στους φίλους σας πίσω στη χώρα σας τί είδατε, πώς νιώσατε, τί σας έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση.

Γιορτές και αγιασμός κάθε ημέρας του χρόνου

Η Εκκλησία έχει αφιερώσει **κάθε μία ημέρα της εβδομάδας** σε κάποιο **σημαντικό ιερό πρόσωπο ή γεγονός ή σύμβολο**, για να τιμηθεί ιδιαίτερα. Οι ημέρες της εβδομάδας είναι κατά σειρά αφιερωμένες ως εξής:

Η **Δευτέρα** είναι αφιερωμένη στους **αγίους Αγγέλους**.

Η **Τρίτη** είναι αφιερωμένη στον **άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο**.

Η **Τετάρτη** είναι αφιερωμένη στην **Παναγία**. Είναι επίσης αφιερωμένη στην **ανάμνηση της προδοσίας του Χριστού** από τον Ιούδα.

Η **Πέμπτη** είναι αφιερωμένη στους **αγίους Δώδεκα Αποστόλους** και στον **άγιο Νικόλαο**.

Η **Παρασκευή** είναι αφιερωμένη στα **άγια Πάθη, στη Σταύρωση και στον θάνατο του Ιησού Χριστού**, όπως επίσης και στον **Σταυρό** του που είναι το πιο ιερό σύμβολο των χριστιανών.

Το **Σάββατο** είναι αφιερωμένο στους **αγίους μάρτυρες**, όπως επίσης και στους **κεκοιμημένους** (λόγω της καθόδου του Χριστού στον Άδη κατά την ημέρα του Σαββάτου).

Η **Κυριακή** είναι αφιερωμένη στον **Κύριο Ιησού Χριστό** (γι' αυτό και ονομάζεται Κυριακή-ημέρα του Κυρίου) και στην **Ανάστασή** του.

Επίσης, **κάθε ημέρα του χρόνου** η Εκκλησία έχει ορίσει τη **γιορτή ενός ή περισσότερων αγίων**. Γι' αυτό έχουν δημιουργηθεί ύμνοι που ψάλλονται προς τιμήν τους στον εσπερινό και στον όρθρο πριν τη Θεία Λειτουργία και περιγράφουν βασικά χαρακτηριστικά από τη ζωή, τη διδασκαλία, αλλά και το έργο ή το μαρτύριο των αγίων αυτών.

Μυστήρια και αγιασμός κάθε πλευράς της ζωής

Η λέξη «**μυστήριο**» προέρχεται από το ρήμα «**μύω**», που σημαίνει κλείνω το στόμα και τα μάτια μου, για να μη δω ή να μην πω κάτι που είναι μυστικό.

Η λέξη έχει δύο σημασίες:

- Στην πρώτη, με τη λέξη «μυστήριο» εννοούμε όλες τις βαθιές και πάνω από τον νου και τη λογική του ανθρώπου **αλήθειες, που μόνο με την πίστη μπορεί κανείς να γνωρίσει**.
- Στη δεύτερη, με τη λέξη «Μυστήριο» εννοούμε κάποιες **ιερές πράξεις** της Εκκλησίας, που έχουν γίνει για πρώτη φορά από τον ίδιο τον Χριστό και τους Αποστόλους και από τότε συνεχίζουν να γίνονται στην Εκκλησία στο όνομά του και στο όνομα της Αγίας Τριάδας. Τα Μυστήρια οδηγούν και εκφράζουν την Εκκλησία ως Σώμα του Χριστού, προσφέρουν στους Χριστιανούς τη θεία χάρη και κάνουν τους πολλούς και διαφορετικούς ανθρώπους μία κοινότητα πίστεως, λατρείας και ζωής.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία με επίκεντρο τη **Θεία Ευχαριστία** τελούνται και τα ακόλουθα **Μυστήρια**: το **βάπτισμα**, το **χρίσμα**, η **εξομολόγηση**, ο **γάμος**, το **ευχέλαιο** και η **ιεροσύνη**. Με αυτόν τον τρόπο, αγιάζονται όλες οι πλευρές της ζωής του χριστιανού και οικοδομείται η ενότητα της Εκκλησίας.

Ευχέλαιο τη Μεγάλη Τετάρτη

Το κυριότερο όμως χαρακτηριστικό των Μυστηρίων είναι ότι δεν αφορούν κάποιον ατομικά αλλά ολόκληρη την κοινότητα της Εκκλησίας. Γι' αυτό άλλωστε και τελούνται μέσα σε μια κοινότητα ανθρώπων και όχι ιδιωτικά.

Η σημασία της χριστιανικής λατρείας για τους πιστούς

Όλα όσα υπάρχουν και γίνονται μέσα στον ναό έχουν ένα νόημα στη χριστιανική λατρεία. Όλοι και όλα κάτι θέλουν να πουν. Υπάρχει μια τάξη σε όλα και γι' αυτό λέγεται και Λογική λατρεία. Με αυτό τον όρο εννοούμε ότι οι πιστοί καταλαβαίνουν ό,τι συμβαίνει κάθε στιγμή σε κάθε ακολουθία, συμμετέχουν όλοι, συμπροσεύχονται και δεν παρακολουθούν σαν να είναι σε θέατρο ή σε συναυλία. Ο ιερέας και οι ψάλτες δεν υμνούν μόνο αυτοί τον Θεό, αλλά όλοι μαζί οι πιστοί είναι στη φωνή του ιερέα και των ψαλτών, στο χέρι του ιερέα όταν θυμιατίζει τις εικόνες, όταν τελεί τα Μυστήρια.

Σε κήρυγμά του ένας σύγχρονος επίσκοπος τονίζει:

«Η Θεία Λατρεία είναι Λογική Λατρεία, δεν είναι μαγική και αυτό είναι κάτι που πρέπει ιδιαίτερα να το προσέξουμε, γιατί πολλές φορές παρασυρόμαστε και ο τρόπος συμμετοχής μας στη Λατρεία μας αποκτά κυριολεκτικά ένα μαγικό χαρακτήρα. Στη Λατρεία της Εκκλησίας μας ο χρόνος σταματά, εδώ και τώρα συμβαίνουν τα πάντα, μετέχουμε της αιωνιότητας και αυτή η Λατρεία δεν γίνεται με μαγικό τρόπο... είναι Λογική Λατρεία, είναι συμμετοχή ψυχής και σώματος, νου και καρδιάς... Έτσι γινόμαστε μέτοχοι αυτής της Λατρείας και στη Θεία Ευχαριστία συλλειτουργούμε όλοι μαζί... Η Λατρεία μας είναι συμμετοχή όλων, μηδενός εξαιρουμένου, και δεν είναι η Λατρεία των αναμάρτητων, αλλά των αγίων. Ποιών αγίων; Των πιστών. Έτσι τους ονομάζει η Εκκλησία μας από τα πρώτα χρόνια. Έτσι μας θέλει η Εκκλησία. Εν δυνάμει είμαστε όλοι άγιοι, αφού μετέχουμε στο Μυστήριο. Όχι αναμάρτητοι, αλλά αγωνιστές, με συγχώρεση και μετάνοια... Αυτή είναι η Λατρεία μας, γι' αυτό δεν πρέπει να είμαστε μόνο ακροατές αυτής της Λατρείας, ούτε, πολλώ μάλλον, θεατές. Δεν μπορεί η Λατρεία μας να είναι θέαμα, αλλά χώρος συνειδητής συμμετοχής μας, αν θέλουμε να είναι ζωντανή Λατρεία στον ζωντανό Θεό...»

Πάμε Εκκλησία, Ι.Μ. Δημητριάδος, Γραφείο Νεότητας

Ιδέα για δραστηριότητα

Διαβάστε το παραπάνω κείμενο και συζητήστε στην τάξη: τι σημαίνει να αντιλαμβανόμαστε την πίστη ως μαγεία; Είναι αρκετό να πιστεύουμε ότι το να είμαστε στον χώρο και μόνο της εκκλησίας μας κάνει "καλούς πιστούς";

Το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας: η καρδιά της Θείας Λειτουργίας και της εκκλησιαστικής ζωής

Το μυστήριο αυτό ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Χριστό την ημέρα του Μυστικού Δείπνου στην Ιερουσαλήμ. Ήταν η τελευταία φορά που ο Ιησούς έτρωγε με τους μαθητές του.

Μυστικός Δείπνος, Κρήτη, 14ος αι.

Μυστικός Δείπνος, Άγιο Όρος, 14ος αι.

Από τα Ευαγγέλια

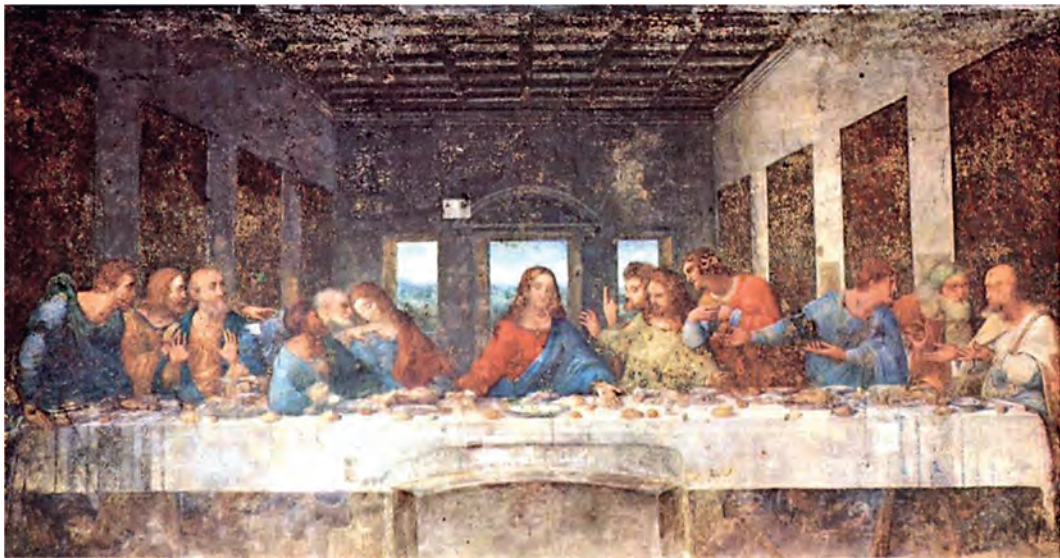
Πλησίαζε το ιουδαϊκό Πάσχα και οι μαθητές ρώτησαν τον Ιησού πού να ετοιμάσουν το πασχαλινό δείπνο. Κι αυτός τους είπε να πάνε στην πόλη και να βρουν έναν συγκεκριμένο άνθρωπο και να του πουν ότι ο Διδάσκαλος (ο Χριστός) θα γιορτάσει στο σπίτι του το Πάσχα μαζί με τους μαθητές του.

Έτσι και έγινε. Όταν βράδιασε, κάθισαν όλοι στο τραπέζι. Κι εκεί που έτρωγαν είπε: «Αλήθεια σας λέω, κάποιος από σας θα με προδώσει». Αυτοί πολύ λυπημένοι άρχισαν να ρωτούν

Μυστικός Δείπνος, Κατακόμβη Αγίας Δομιτίλλας, Ρώμη

ένας ένας: «Μήπως εγώ Κύριε;» και «Ποιος είναι Κύριε;» Αυτός τους είπε: «Είναι εκείνος στον οποίο θα δώσω ένα κομμάτι ψωμί, αφού το βουτήξω στο πιάτο». Ρώτησε κι ο Ιούδας που τον πρόδωσε: «Μήπως είμαι εγώ, Διδάσκαλε;». Κι ο Ιησούς του απάντησε: «Και βέβαια, εσύ όπως το είπες» και του έδωσε ένα κομμάτι ψωμί που είχε βουτήξει στο πιάτο. Τότε ο Ιούδας, αφού το πήρε, σηκώθηκε κι έφυγε.

Μυστικός Δείπνος, φρέσκο του Λεονάρντο Ντα Βίντσι, 15ος αι.

Ενώ έτρωγαν, ο Ιησούς πήρε το ψωμί κι αφού είπε ευχαριστήρια προσευχή, το έκοψε κομμάτια και το έδωσε στους μαθητές του λέγοντας: «**Λάβετε και φάγετε. Αυτό είναι το σώμα μου που τεμαχίζεται για σας για να συγχωρεθούν οι αμαρτίες σας**». Ύστερα πήρε το ποτήρι και, αφού είπε ευχαριστήρια προσευχή, τους το έδωσε λέγοντας: «**Πιείτε από αυτό όλοι, γιατί αυτό είναι το αίμα μου, που επισφραγίζει τη νέα διαθήκη και χύνεται για χάρη όλων, για να τους συγχωρεθούν οι αμαρτίες**». Μετά από αυτά, ξανακοίταξε όλους τους μαθητές του και είπε: «Αυτό να το επαναλαμβάνετε πάντοτε για να με θυμάστε». Με αυτά τα λόγια του Χριστού καθιερώθηκε το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας που είναι ο κεντρικός πυρήνας της Θείας Λειτουργίας.

Ιω 13, 21-30, Μτ 26, 20-29, Μκ 14, 17-25, Λκ 22, 14-20

Μυστικός Δείπνος, El Greco, 16ος αι.

Η διαρκής παρουσία του Χριστού στη Θεία Ευχαριστία

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

«Είναι παρών και τώρα. Αυτός που κάποτε στόλισε εκείνο το τραπέζι, αυτός στολίζει και την Αγία Τράπεζα. Ούτε άνθρωπος είναι αυτός που κάνει τα προσφερόμενα δώρα Σώμα και Αίμα Χριστού, αλλά αυτός ο ίδιος ο Χριστός, που σταυρώθηκε για χάρη μας».

PG, 49, 380

«Εγώ ειμί ο άρτος της ζωής»: Το αληθινό ψωμί που χαρίζει ζωή

Μετά το θαύμα του χορτασμού των πέντε χιλιάδων ο Χριστός τόνισε σε συνομιλία του με Ιουδαίους: **«Εγώ είμαι ο άρτος της ζωής. Όποιος έρχεται σ' εμένα δεν θα πεινάσει κι όποιος πιστεύει σ' εμένα δεν θα διψάσει ποτέ»** (Ιω. 6,35).

Συνεχίζει και πάλι ο Ιησούς: **«Εγώ είμαι ο άρτος που δίνει τη ζωή. Οι πρόγονοί σας έφαγαν το μάννα στην έρημο, αλλά πέθαναν. Όποιος όμως τρώει απ' αυτόν τον άρτο που κατέβηκε απ' τον ουρανό, αυτός δεν θα πεθάνει. Εγώ είμαι ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό και χαρίζει τη ζωή. Όποιος φάει απ' αυτόν τον άρτο, θα ζήσει αιώνια. Και ο άρτος που θα δώσω εγώ είναι η σάρκα μου, που θα την προσφέρω για τη ζωή του κόσμου»** (Ιω. 6,48-51).

Και τελειώνει ο Χριστός ως εξής: **«Αυτός είναι ο άρτος που κατέβηκε πραγματικά από τον ουρανό, κι όχι το μάννα που έφαγαν οι πρόγονοί σας στην έρημο κι όμως πέθαναν. Όποιος τρώει αυτόν τον άρτο θα ζήσει για πάντα»** (Ιω. 6,58-59).

«Τούτο ποιείτε εις την εμήν ανάμνησιν»: Καθιέρωση της Θείας Ευχαριστίας από τον Χριστό

«Μετά την κοινωνία του ποτηρίου, ο Κύριος είπε. **«Τούτο ποιείτε εις την εμήν ανάμνησιν»**, αυτό να κάνετε σε ανάμνησή μου. Η εντολή αυτή υπάρχει στη Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου, μαζί με τα λοιπά λόγια, όπως τα παραδίδει ο απόστολος Παύλος. «κάθε φορά που θα τρώγετε αυτό τον άρτο και θα πίνετε αυτό το ποτήριο θα διακηρύττετε τον θάνατό μου και θα ομολογείτε την ανάστασή μου» (Α΄ Κορ. 11,25-26). Κάθε φορά που η Εκκλησία τελεί τη Θεία Λειτουργία βρίσκεται μπροστά στον Χριστό, που αποθνήσκει και ανασταίνεται επάνω στην αγία Τράπεζα. Πολύ σωστά λοιπόν κάποιος σύγχρονός μας ιερέας και θεολόγος γράφει. **«Ο μυστικός δείπνος συνεχίζεται, δεν επαναλαμβάνεται».**

Επισκ. Διονυσίου Λ. Ψαριανού, Μητροπ. Σερβίων και Κοζάνης, *Η Θεία Λειτουργία*, εκδ. Αποστ. Διακονία, σ. 335

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Οι πιστοί με την ανάμνηση αυτή δεν σκέπτονται απλώς τη θυσία του Χριστού αλλά τη ζουν: «Εκείνη προσφέρουμε και τώρα, αυτήν που τότε προσφέρθηκε, αυτήν που δεν δαπανιέται ποτέ. Διότι αυτό γίνεται για ανάμνηση αυτού που έγινε τότε. Διότι αυτό κάντε, λέει, για τη δική μου ανάμνηση. Όχι άλλη θυσία... αλλά την ίδια πάντοτε τελούμε· μάλλον δε επιτελούμε ανάμνηση θυσίας».

PG 63,191

Το Πάσχα και η ανάμνηση

Ο Χριστός, με το στόμα του ιερού Χρυσοστόμου, μάς εξήγησε το νόημα της αναμνήσεως: «Όπως, λέει στους μαθητές Του, κάνετε εκείνο (το ιουδαϊκό πάσχα) για να θυμάστε τα θαύματα της Αιγύπτου, έτσι να κάνετε και αυτό (το δικό μου πάσχα) για να θυμάστε εμένα». Και συνεχίζει: «Όπως ο Μωϋσής λέει: «Αυτό θα είναι αιώνια ανάμνηση για σας» (Εξοδος 3,15), έτσι και ο Χριστός λέει: «Για να έχετε την ανάμνησή μου μέχρις ότου επανέλθω» (Ιωάννης ο Χρυσόστομος, PG 58,739).

Ιερομονάχου Γρηγορίου, *Η Θεία Λειτουργία Σχόλια*, εκδ. Δόμος, σελ. 281-290

«Λάβετε φάγετε...», «Πίετε εξ αυτού πάντες...»: Από τον Μυστικό Δείπνο στη Θεία Ευχαριστία

"Πίετε εξ αυτού πάντες", φορητή εικόνα, Ι.Ν. Αγίου Τίτου Ηράκλειο

Ο Χριστός στον Μυστικό Δείπνο σύνδεσε τον άρτο και τον οίνο (ψωμί και κρασί) με τη σταυρική του θυσία, λέγοντας στους μαθητές του ότι είναι το Σώμα του και το Αίμα του (Μτ 26, 17-30). Τρώγοντας και πίνοντας από αυτά οι μαθητές ενώθηκαν μαζί του και μεταξύ τους (κοινωνήσαν). Από τότε μέχρι σήμερα οι χριστιανοί, επαναλαμβάνοντας με το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας αυτό που έγινε σε εκείνο τον Δείπνο δείχνουν την πίστη τους ότι ο Χριστός σταυρώθηκε για όλους και ενώνονται με τον ίδιο και μεταξύ τους.

Η Θεία Ευχαριστία έχει μεγάλη ιστορία

Οι πρώτοι χριστιανοί συγκεντρώνονταν σε **σπίτια** όπου υμνούσαν και δοξολογούσαν τον Θεό με προσευχές και με ανάγνωση κειμένων των Προφητειών. Θυμούνταν και διηγούνταν τη ζωή και τα θαύματα του Χριστού, έτρωγαν σε κοινά τραπέζια, τις «Αγάπες» και τελούσαν το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, ενώ μοιράζονταν μεταξύ τους ό,τι είχε ο καθένας. Έτσι έκαναν πράξη τον λόγο του Χριστού στους μαθητές του στον Μυστικό Δείπνο να συγκεντρώνονται στο όνομά του και να κοινωνούν το Σώμα του και το Αίμα του.

Αγάπες, τοιχογραφία σε κατακόμβη της Ρώμης

Όταν άρχισαν οι διωγμοί, τότε διαχωρίστηκαν οι «Αγάπες» από το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Οι χριστιανοί μαζεύονταν σε κρυφά και μακρινά μέρη από τα μάτια των ειδωλολατρών και ακόμη σε σπήλαια και **κατακόμβες**. Εκεί έθαβαν σε τάφους και τους αγίους που είχαν μαρτυρήσει για τον Χριστό. Σε πολλές περιπτώσεις το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας γινόταν πάνω στον τάφο του μάρτυρα. Γι' αυτό και μέχρι σήμερα, όταν εγκαινιάζεται ένας ναός γίνεται ειδική τελετή αγιασμού της αγίας Τράπεζας με μικρά τεμάχια λειψάνων μαρτύρων.

Κατόπιν, όταν σταμάτησαν οι διωγμοί, άρχισαν να κτίζονται παντού **ναοί** με διάφορους ρυθμούς (βασιλικές, με τρούλους ή όχι κ.ά.), μικροί και μεγάλοι κι εκεί πλέον να συγκεντρώνονται οι πιστοί για τα υπόλοιπα μυστήρια και τις ακολουθίες αλλά πάνω απ' όλα για το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Το μυστήριο αυτό είναι η **καρδιά της εκκλησιαστικής ζωής** γιατί δίνει νόημα σε όλα τα άλλα μυστήρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλα τα μυστήρια στην πρώτη Εκκλησία ήταν ενσωματωμένα μέσα στη Θεία Λειτουργία. Με τον καιρό αποκόπηκαν σταδιακά και τελούνται αυτόνομα εκτός από το μυστήριο της ιεροσύνης, το οποίο, σε όλους τους βαθμούς (διάκονος, ιερέας, επίσκοπος) τελείται πάντοτε μέσα στη Θεία Λειτουργία.

Στα πρωτοχριστιανικά χρόνια δεν υπήρχε σταθερό κείμενο για τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας. Οι λειτουργοί (ιερείς) της εποχής εκείνης, με ελεύθερη έμπνευση που περιλάμβανε όμως και τα λόγια του Χριστού στον Μυστικό Δείπνο, έλεγαν προσευχές πριν να κοινωνήσουν οι πιστοί. Δημιουργήθηκαν έτσι από στόμα σε στόμα (προφορικά) οι πρώτες ευχές για

το μεγάλο αυτό μυστήριο. Μετά το τέλος των διωγμών, όλες αυτές οι προφορικές παραδόσεις καταγράφηκαν και, έτσι, δημιουργήθηκαν τα πρώτα κείμενα Λειτουργιών (Λειτουργία αγίου Ιακώβου, αγίου Μάρκου κ.ά.).

Όταν μετά τον 4ο αιώνα μ.Χ. εμφανίστηκαν πολλές αιρέσεις, οι Πατέρες και οι διδάσκαλοι της Εκκλησίας, για να τις αντιμετωπίσουν, έγραψαν πολλά συγγράμματα και ευχές για τη Θεία Ευχαριστία. Τα έργα αυτά διαμορφώθηκαν σε καινούριες Λειτουργίες με το όνομά τους. Έτσι έχουμε τη Λειτουργία του Μ. Βασιλείου, τη Λειτουργία του αγίου Γρηγόριου του Θεολόγου, τη Λειτουργία του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου κ.ά.. Αυτές οι Λειτουργίες με μικρές προσθέσεις και αφαιρέσεις ευχών τελούνται μέχρι σήμερα με κυριότερη σε συχνότητα του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, ενώ του Μ. Βασιλείου που είναι αρχαιότερη, δέκα φορές μέσα σε ένα έτος.

Το ίδιο και η **γλώσσα της Θείας Ευχαριστίας** εξελίχθηκε μέσα στον χρόνο ανάλογα με τον τόπο που διαδιδόταν ο χριστιανισμός. Έτσι από τα **αραμαϊκά** που ήταν η γλώσσα που μιλούσε ο Χριστός και παρέδωσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας στους μαθητές του στον Μυστικό Δείπνο, πέρασε στα **ελληνικά** που ήταν η γλώσσα στην οποία γράφτηκαν οι Λειτουργίες των Πατέρων της Εκκλησίας. Αργότερα το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας μεταφράστηκε στα λατινικά, στις σλαβικές γλώσσες, στις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες και μέσω της ιεραποστολής, στις αφρικανικές και ασιατικές γλώσσες.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Ο Ιησούς στον Μυστικό Δείπνο «έδωσε τον εαυτό Του»: Εξηγήστε τη φράση ανατρέχοντας σε γεγονότα από τη ζωή του Χριστού που γνωρίζετε και όπου φαίνεται τί προσέφερε στους ανθρώπους (συμπάθεια, αγάπη, έλεος, συμβουλή, παρηγοριά, εμπιστοσύνη κ.ά.).
2. Γιατί ο Ιησούς επέλεξε τον άρτο και τον οίνο για να συμβολίσει τον εαυτό του; Σε ποιες άλλες εκδηλώσεις της εκκλησιαστικής ζωής βρίσκουμε αυτά τα δύο υλικά;
3. Συζητήστε τη σημασία της λέξης «κοινωνία» για την ονομασία του μυστηρίου. Γιατί είναι ταιριαστή αυτή η λέξη; Τι σημαίνει;

Βρείτε **ομόρριζες** λέξεις και συζητήστε ποια μπορεί να είναι η **αντίθετη** λέξη ή έννοια.

Δρώμενα της Θείας Ευχαριστίας μέσα στη Θεία Λειτουργία

Η «Θεία Λειτουργία» σημαίνει «ιερό έργο του λαού», επειδή παράγεται από τις λέξεις **Θεία** = ιερή, ενώ «λειτουργία», από τις λέξεις **λείτος** (=λαός) + **έργο**.

Ο πιστός λαός συμμετέχει στο έργο αυτό με τα δώρα του (ψωμί – πρόσφορο, κρασί-νάμα, καθαρό κερί, ελαιόλαδο), ό,τι δηλαδή χρειάζεται για να τελεστεί η Θεία Ευχαριστία. Ακόμη συμμετέχει με την ψαλμωδία, τις κοινές δεήσεις και τέλος με τη συμμετοχή του στη Θεία Κοινωνία.

«Στη Θεία Λειτουργία η Εκκλησία, μας καλεί να συμμετάσχουμε όχι ως θεατές, αλλά ως συλλειτουργοί του λειτουργού ιερέα. Αυτό επιτυγχάνεται... όταν γνωρίζουμε το τί, πώς, πότε και γιατί συμβαίνει ό,τι συμβαίνει από αυτά που τελούνται στη Λατρεία»

π. Γ. Κουγιουμτζόγλου, *Πάμε Εκκλησία*, Ι.Μ. Δημητριάδος, Γραφείο Νεότητας, σελ. 79

1. Σύναξη των πιστών στον ναό με το κύπημα της καμπάνας

Το πρωί της Κυριακής ή κάποιας γιορτής η καμπάνα του ναού χτυπάει χαρμόсуна και καλεί τους πιστούς να έρθουν στη σύναξη αυτή για τη Θεία Λειτουργία. Ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός εξηγώντας τη σημασία που έχει για τους χριστιανούς το κύπημα της καμπάνας, συμβουλεύει: *«Από τον Χριστόν μη χωρίζεσθε και από την Εκκλησίαν. Ακούτε τον ιερέα οπού σημαίνει; Ευθύς να σηκώνεσθε, να νίπτεσθε, και να πηγαίνετε εις την εκκλησίαν, να ακούετε την Ακολουθίαν με προσοχήν. Ομοίως και την θείαν Λειτουργίαν... Ακόμη, μάθετε, αδελφοί μου, ο Νώε, αφού έκαμεν την κιβωτόν και εμαζώχθησαν όλα τα ζώα μέσα, το ταχύ άνοιγεν την κιβωτόν και πήγαιναν και έβοσκαν, και το εσπέρας βαρούσε το σήμαντρον και όλα εμαζώνονταν εις την κιβωτόν· και από τότε εβγήκεν ο σήμαντρος και σημαίνουν οι ιερείς. Ο σήμαντρος σημαίνει σημαίαν των ανθρώπων, ο ιερεύς κήρυκας της κιβωτού, κιβωτός είναι η αγία Εκκλησία μας· και όσοι αδελφοί σέβουν μέσα εις την Εκκλησίαν, θέλουν συγχωρηθούν τα αμαρτήματά τους»* (Διδαχή Η').

2. Ψωμί και κρασί

Πριν αρχίσει η Θεία Λειτουργία γίνεται η ακολουθία του όρθρου στον ναό. Οι πιστοί πηγαίνοντας στον ναό, είτε όταν ξεκινάει η ακολουθία αυτή, είτε από το προηγούμενο απόγευμα στον εσπερινό, προσφέρουν στον Θεό δώρα που έφτιαξαν από σιτάρι και σταφύλι, τους καρπούς αυτούς της γης που από τα πανάρχαια χρόνια αποτελούν βασική τροφή του ανθρώπου. Είναι το πρόσφορο (άρτος) με στρογγυλή σφραγίδα επάνω του και το νάμα (οίνος).

Ο ιερέας κατά τη διάρκεια της ακολουθίας του όρθρου τελεί την Προσκομιδή δηλαδή προετοιμάζει τα τίμια Δώρα των πιστών (τον άρτο και τον οίνο) για τη Θεία Ευχαριστία μέσα στο άγιο Βήμα, σε ειδικό τόπο που βρίσκεται στο αριστερό μέρος του και λέγεται αγία Πρόθεση.

Εκεί διαβάζει ευχές και με τη λόγχη κόβει από τον άρτο το τετράγωνο κομμάτι της σφραγίδας ενός από τα πρόσφορα, με το όνομα του Ιησού Χριστού. Η σφραγίδα αυτή λέγεται «Αμνός» και συμβολίζει τον Χριστό που έρχεται να θυσιαστεί για τους ανθρώπους.

Χύνει στο άγιο Ποτήριο κρασί και νερό και κατόπιν βγάζει από όλα τα υπόλοιπα πρόσφορα των πιστών μερίδες, μικρά κομμάτια που τα τοποθετεί κι αυτά δίπλα στον «Αμνό» κι όλα μαζί στο Δισκάριο. Είναι οι μερίδες για την Παναγία, τους αγγέλους, τους αγίους αλλά και για τους «ζώντες και τεθνεώτες» πιστούς για τους οποίους παρακαλεί για καθέναν, έναν έναν ονομαστικά τον Κύριο. Έτσι, πλέον, όλη η Εκκλησία βρίσκεται

πάνω στο Δισκάριο και σε λίγο στη Θεία Λειτουργία θα ενωθούν και το Σώμα του Χριστού (ο «Αμνός») με όλες τις υπόλοιπες μερίδες αλλά και με το Αίμα του Χριστού στο άγιο Ποτήριο. Αφού τελειώσει ο ιερέας τη μνημόνευση καλύπτει τα τίμια Δώρα στο Δισκάριο καθώς και το άγιο Ποτήριο πρώτα ξεχωριστά με ένα κάλυμμα το καθένα αλλά και τα δυο μαζί με ένα μεγαλύτερο, που ονομάζεται «Αέρας». Τα τίμια Δώρα μένουν σκεπασμένα στην αγία Πρόθεση μέχρι τη Μεγάλη Είσοδο.

3. Η Βασιλεία του Θεού, ο στόχος της πορείας

Αμέσως μετά τη Δοξολογία αρχίζει η Θεία Λειτουργία, όταν ο ιερέας, από την Ωραία Πύλη, λέει με δυνατή φωνή:

«Ευλογημένη η Βασιλεία του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος». Αυτό σημαίνει ότι οι πιστοί βρίσκονται κιόλας μέσα στον καινούριο κόσμο που βασιλεύει ο Θεός.

4. Δεήσεις και ευχές για όλους και για όλα

Οι πρώτες δεήσεις «Υπέρ της ειρήνης... της πόλεως... ευκρασίας... των καρπών... αιχμαλώτων» αναφέρονται στον κόσμο «σύμπαντα», δηλαδή σε ολόκληρο τον κόσμο, χωρίς εξαίρεση, και ζητούν από τον Θεό την ειρήνη και την ενότητα των Εκκλησιών, του κλήρου και του λαού.

Οι πιστοί προσεύχονται για κάθε πόλη και χώρα και για όλους όσους κατοικούν σ' αυτές. Προσεύχονται για να είναι καλές οι καιρικές συνθήκες, κατάλληλες για την καρποφορία της γης και προπάντων ειρηνικές. Θυμούνται ακόμη τους ταξιδιώτες, τους αρρώστους, τους πονεμένους, τους αιχμαλώτους. Παρακαλούν τον Θεό να τους προφυλάξει από τα μεγάλα κακά, που είναι τα θλιβερά γεγονότα, η οργή η δική μας ή των άλλων, οι κίνδυνοι κάθε λογής και οι διάφορες καταστάσεις ανάγκης.

Το όνομα της Παναγίας και όλων των αγίων, που ζητούν τη μεσιτεία τους, τους θυμίζει ότι κι αυτοί είναι παρόντες και μαζί τους όλα τα μέλη της Εκκλησίας που έχουν φύγει από τη ζωή.

5. Μικρή Είσοδος: Το Ευαγγέλιο μεταφέρεται με πομπή στο μέσο του ναού

Ο ιερέας παίρνει στα χέρια του από την αγία Τράπεζα το Ευαγγέλιο και βγαίνει όχι από την ωραία Πύλη, αλλά από τη βόρεια. Οι πιστοί κοιτάζουν το Ευαγγέλιο, καθώς μεταφέρεται από τον ιερέα, σαν να βλέπουν τον Χριστό, που πρωτοπαρουσιάζεται για να αρχίσει να κηρύττει. Φθάνει στην ωραία Πύλη κι εκεί υψώνει το Ευαγγέλιο και λέει: «*Σοφία! Ορθοί!*». Δηλαδή «Ας σταθούμε όρθιοι μπροστά στον Χριστό και το Ευαγγέλιο του».

6. Ιερείς και λαός δοξάζουν τον Θεό με ψαλμούς και ύμνους

Ενώ ο ιερέας μπαίνει στο άγιο Βήμα, ο λαός ψάλλει τους ύμνους που περιγράφουν τη γιορτή της ημέρας και το άγιο πρόσωπο ή γεγονός στο οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός και έχει το όνομά του. Ακόμη τον Τρισάγιο ύμνο «*Άγιος ο Θεός, άγιος Ισχυρός, Άγιος Αθάνατος, ελέησον ημάς*».

7. Ακούγοντας και κατανοώντας τον λόγο του Θεού

Ακολουθούν τα αναγνώσματα. Πρώτα ο **Απόστολος**, δηλαδή περικοπή από το κήρυγμα των αποστόλων που διαβάζει ο ψάλτης και αμέσως μετά το **Ευαγγέλιο**, δηλαδή περικοπή από την εξιστόρηση της ζωής του Χριστού όπως την κατέγραψαν οι τέσσερις ευαγγελιστές στα

βιβλία τους που διαβάζει ο ιερέας. Αμέσως μετά, ο ιερέας κάνει συνήθως κήρυγμα σχετικά με τον Απόστολο και το Ευαγγέλιο που μόλις πριν λίγο ακούστηκαν, όπου αναλύει στους πιστούς τα βαθύτερα νοήματά τους.

8. Μεγάλη Είσοδος: Τα δώρα μεταφέρονται στην Αγία Τράπεζα

Μετά τον χερουβικό ύμνο *«Οι τα Χερουβείμ μυστικώς εικονίζοντες...»* στον οποίο αναφέρεται ότι οι πιστοί μοιάζουν με τους αγγέλους Χερουβίμ αφού υμνούν κι αυτοί τον Θεό, ο ιερέας παίρνει στα χέρια του τα Τίμια Δώρα από την αγία Πρόθεση και βγαίνει από το ιερό. Προχωρά αργά ενώ προπορεύονται οι λαμπάδες και τα

θυμιάματα και πριν μπει στο ιερό σταματά και απαγγέλλει ευχές για ζώντες και κεκοιμημένους πιστούς. Κατόπιν, τοποθετεί τα Τίμια Δώρα στην αγία Τράπεζα για να γίνει ο αγιασμός τους. Η μεταφορά αυτή των Τιμίων Δώρων συμβολίζει τη θριαμβική είσοδο του Ιησού στην Ιερουσαλήμ, βαδίζοντας προς τα πάθη Του όπου ο λαός τον υποδέχθηκε φωνάζοντας *«Ωσαννά»*.

9. Ο ασπασμός της αγάπης και το Σύμβολο της Πίστεως

Μετά από μια δέηση ο ιερέας καλεί όλους τους πιστούς *«Αγαπήσωμεν αλλήλους, ίνα εν ομονοία ομολογήσωμεν»* δηλαδή *«Ας αγαπήσουμε ο ένας τον άλλο, ώστε με ομόνοια και αγάπη να ομολογήσουμε την πίστη μας στον Θεό»*. Τα παλιά χρόνια οι πιστοί σε αυτό το σημείο ασπάζονταν ο ένας τον άλλο. Χωρίς συμφιλίωση και αγάπη δεν μπορεί κανένας πιστός να πλησιάσει στη

Θεία Κοινωνία που ακολουθεί.

Σήμερα ο ασπασμός της αγάπης γίνεται μόνο αν συλλειτουργούν κι άλλοι ιερείς, μεταξύ τους. Ακολουθεί η ομολογία των πιστών στον Τριαδικό Θεό με το *«Πιστεύω εις ένα Θεόν...»* που οι ψάλτες και ο λαός το απαγγέλλουν αργά, δυνατά και καθαρά. Έτσι αφού όλοι ανταλλάξουν ασπασμούς αγάπης, ομολογούν την κοινή τους πίστη που τους ενώνει.

10. Αγία Αναφορά: Τα δώρα των ανθρώπων αφιερώνονται στον Θεό

Πλησιάζει πλέον η πιο ιερή στιγμή της Θείας Λειτουργίας γι' αυτό ο ιερέας εκφωνεί *«Στώμεν καλώς...»* δηλαδή *«Να σταθούμε με προσοχή και σεβασμό τώρα που θα προσφέρουμε την αγία Θυσία που αναφέρεται (ανεβαίνει) στον Θεό»*. Και συνεχίζει σε διάλογο με τους πιστούς *«Άνω σχώμεν τας καρδίας»* που απαντούν *«Έχομεν προς τον Κύριον»*. Δηλαδή *«Ας υψώσουμε τις καρδιές μας»* και η απάντηση των πιστών *«Τις έχουμε στραμμένες προς τον Κύριο»*. Ακολουθεί ο επινίκιος ύμνος *«Άγιος, άγιος, άγιος Κύριος Σαβαώθ...»* με τον οποίο άνθρωποι και άγγελοι υμνούν τη νίκη του Χριστού απέναντι στον θάνατο.

11. Επίκληση του Αγίου Πνεύματος

Ο ιερέας εκφωνεί τώρα τα λόγια του Χριστού στον Μυστικό Δείπνο: *«Λάβετε φάγετε...», «Πίετε εξ αυτού πάντες...»* και *«Τα σα εκ των σων σοι προσφέρωμεν κατά πάντα και δια πάντα»*. Δηλαδή «Από τα δικά Σου αγαθά που μας δίνεις, σου προσφέρουμε τα δικά Σου δώρα (το ψωμί και το κρασί), όπως ακριβώς μας τα πρόσφερες (στον Μυστικό Δείπνο) και το κάνουμε αυτό για να σε ευχαριστήσουμε για όλα».

Εδώ οι πιστοί αναγνωρίζουν ότι τίποτα από όσα έχουν και υπάρχουν γύρω τους δεν είναι δικά τους, αλλά όλα είναι του Θεού και γι' αυτό τον ευχαριστούν. Η Εκκλησία τώρα προσεύχεται για να έρθει το Άγιο Πνεύμα και να καθαγιαστούν τα Τίμια Δώρα και ο ιερέας λέει: *«Σε παρακαλούμε και δεόμαστε και ικετεύουμε, στείλε το Πνεύμα Σου το Άγιο σε*

εμάς και σε αυτά εδώ τα Δώρα... Και κάνε αυτόν τον άρτο, τίμιο Σώμα του Χριστού Σου, και αυτόν τον οίνο, τίμιο Αίμα του Χριστού Σου, μεταβάλλοντάς τα με το Άγιο Πνεύμα Σου...». Η αγάπη του Θεού σε αυτό το σημείο της Θείας Λειτουργίας μεταβάλλει τα δώρα του λαού σε δώρα του Θεού, σε Σώμα και Αίμα Χριστού. Και η Αγία Αναφορά κλείνει με ευχαριστήριες ευχές προς την Παναγία που αποτελεί τη γέφυρα μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

12. Κυριακή προσευχή: Τα παιδιά του Θεού προσεύχονται στον Πατέρα τους

Έρχεται και η στιγμή πλέον οι πιστοί να μιλήσουν απευθείας στον Θεό σαν Πατέρα και να πουν την Κυριακή προσευχή *«Πάτερ ημών...»*.

Ο «επιούσιος» άρτος που ζητούν δεν είναι μόνο το καθημερινό ψωμί αλλά την ώρα αυτή είναι και το Σώμα του Χριστού που σε λίγο θα κοινωνήσουν. Γι' αυτό ζητούν συγχώρεση για ό,τι άσχημο έχουν πράξει αφού βέβαια πρώτα έχουν συγχωρέσει όσους έχουν φταίξει σε κάτι απέναντί τους.

13. Θεία Κοινωνία και Μετάληψη

Ο ιερέας σε λίγο λέει: *«Πρόσχωμεν. Τα άγια τοις αγίοις»* που σημαίνει ότι τα άγια επιτρέπεται να δοθούν σε αυτούς που είναι προετοιμασμένοι και αγωνίζονται να φτάσουν στην αγιότητα. Υψώνει το Σώμα του Χριστού κατόπιν το τεμαχίζει και τέλος το ενώνει με το Αίμα του Χριστού.

Αφού πρώτα κοινωνήσουν οι ιερείς μέσα στο άγιο Βήμα, η Ωραία Πύλη ανοίγει και ο διάκονος ή ο ιερέας εμφανίζεται με υψωμένο το άγιο Ποτήριο και καλεί τους πιστούς να κοινωνήσουν, λέγοντας: *«Μετά φόβου Θεού πίστεως και αγάπης προσέλθετε»*. Δηλαδή

«Ελάτε με σεβασμό, πίστη και αγάπη να κοινωνήσετε». Έτσι πλέον οι χριστιανοί, κοινωνώντας τον Χριστό, γίνονται παιδιά του Θεού και αδέλφια μεταξύ τους.

14. «Είδομεν το φως το αληθινόν»

Μετά τη Θεία Κοινωνία ο ιερέας καλεί τους πιστούς για τελευταία φορά να πουν ευχαριστήρια προσευχή και κατόπιν όλοι με πανηγυρικό τόνο αναφωνούν σαν ένα

τραγούδι αναστάσιμης χαράς, ότι *«Είδαμε το φως το αληθινό, πήραμε το επουράνιο άγιο Πνεύμα, βρήκαμε πίστη αληθινή, προσκυνώντας την αδιαίρετη αγία Τριάδα, γιατί αυτή μας έσωσε»*.

15. Αντίδωρο για όλους, απόλυση

Αφού ο ιερέας μνημονεύσει την Παναγία, τους αγίους της ημέρας και άλλους πολλούς αγίους που τους καλεί να βοηθούν τους πιστούς, με το *«Δί' ευχών...»* τελειώνει τη Θεία Λειτουργία και μοιράζει το αντίδωρο σε όλους τους πιστούς, είτε κοινωνήσαν είτε όχι για να έχουν όλοι οι πιστοί την ευλογία του Χριστού.

Ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας σημειώνει χαρακτηριστικά: *«Οι δε (πιστοί) με ευλάβεια μεγάλη το δέχονται (το Αντίδωρο) και φιλούν το χέρι (του ιερέα), που πριν λίγο άγγιξε το Πανάγιο Σώμα του Σωτήρος Χριστού και αφού έλαβε και δέχθηκε από εκεί τον αγιασμό μπορεί να τον μεταδώσει και σε αυτούς που τον αγγίζουν»*.

Νικολάου Καβάσιλα, *Εις ερμηνείαν της Θείας Λειτουργίας*, κεφ. μστ'

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Ερευνήστε ποια προετοιμασία χρειάζεται για την παρασκευή του προσφόρου. Πώς μπαίνει η σφραγίδα πάνω του; Αναζητήστε παραδοσιακές συνταγές για το πρόσφορο, δοκιμάστε να ζυμώσετε στην τάξη και συζητήστε τις εντυπώσεις σας.
2. Τώρα που γνωρίσατε τη Θεία Λειτουργία, φτιάξτε μικρά σκίτσα με τα κύρια μέρη της ή παγωμένες εικόνες που θα βγάλετε φωτογραφία. Μπορείτε να αναρτήσετε τις δημιουργίες σας σε έναν τοίχο της τάξης ή σε σχοινί με μανταλάκια. Προσοχή στη σειρά!

Η Εκκλησία γίνεται το Σώμα του Χριστού

Ο Χριστός μοιάζει με το σώμα, που ενώ είναι ένα έχει πολλά μέλη· και όλα τα μέλη του σώματος, αν και είναι πολλά, αποτελούν ένα σώμα...

Αν έλεγε το πόδι: «Δεν είμαι χέρι, λοιπόν δεν ανήκω στο σώμα», θα έπαυε να ανήκει στο σώμα;

Και αν έλεγε το αυτί: «Δεν είμαι μάτι, λοιπόν δεν ανήκω στο σώμα», θα έπαυε να ανήκει στο σώμα;

Αν όλο το σώμα δεν ήταν παρά ένα μάτι, πώς θα μπορούσε κανείς να ακούσει; Αν όλο το σώμα δεν ήταν παρά ένα αυτί, πώς θα μπορούσαμε να μυρίσουμε;...

Αν όλα ήταν ένα μονάχα μέλος, θα υπήρχε πουθενά το σώμα; Ενώ τώρα υπάρχουν πολλά μέλη, αλλά ένα μόνο σώμα. Και δεν μπορεί να πει το μάτι στο χέρι: «Δεν έχω την ανάγκη σου», ούτε το κεφάλι στα πόδια: «Δε σας χρειάζομαι».

Αντίθετα, τα μέλη του σώματος που φαίνονται να είναι τα πιο αδύναμα είναι τα πιο αναγκαία ...

Ο Θεός συναρμολόγησε το σώμα ... ώστε να μην υπάρχει πόλεμος μέσα στο σώμα, αλλά τα μέλη να φροντίζουν το ένα το άλλο. Πραγματικά, όταν υποφέρει ένα μέλος, συμπάσχουν όλα τα μέλη· κι όταν τιμάται ένα μέλος, χαίρονται μαζί του όλα τα μέλη.

Εσείς όλοι μαζί αποτελείτε το σώμα του Χριστού, και είστε μέλη του ο καθένας σας χωριστά.

Α' Κορ. 12, 12-27

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Πραγματοποιήστε επίσκεψη στον ναό της ενορίας σας και ενημερωθείτε για τα λειτουργικά σκεύη και τα δρώμενα της Θείας Λειτουργίας.
2. Γίνετε δάσκαλοι και δασκάλες για μια Κυριακή: οργανώστε κοινή επίσκεψη της ΣΤ' με την Γ' τάξη σε μία εκκλησία που τελεί τη Θεία Λειτουργία. Πάρτε μαζί το βιβλίο σας και αναλάβετε να εξηγείτε σε ένα μικρό μαθητή ή μια μικρή μαθήτρια τί συμβαίνει σε όλη τη διάρκεια του μυστηρίου.
3. Βρείτε και δείτε στην τάξη βίντεο από διάφορες Θείες Λειτουργίες: απλές, Πανηγυρικές, Πατριαρχικές, στην Ελλάδα, στην Αφρική κλπ. Ποια στιγμιότυπα σας δημιουργούν περιέργεια να μάθετε και άλλες πληροφορίες για όσα συμβαίνουν; Επιλέξτε τα πιο ενδιαφέροντα και σχολιάστε τα στην τάξη.
4. Ταξιδέψτε νοερά στα χρόνια του Βυζαντίου και φανταστείτε μια Θεία Λειτουργία στην Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης με την παρουσία του Αυτοκράτορα και των ευγενών. Πώς θα ήταν; Γράψτε ή ζωγραφίστε όσα φαντάζεστε.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του κόσμου

Χριστιανοί της Ελλάδας, της Ινδίας, της Νορβηγίας, της Σερβίας, του Σουδάν, της Ιερουσαλήμ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του κόσμου

Χριστιανικές παραδόσεις της χώρας μας

Ορθόδοξοι

Η μεγαλύτερη χριστιανική κοινότητα στην Ελλάδα είναι οι Ορθόδοξοι χριστιανοί. Η χριστιανική πίστη είναι Συνταγματικά κατοχυρωμένη με τον ακόλουθο τρόπο: Στο προοίμιο του Συντάγματος γίνεται επίκληση *«εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος»*, και η θρησκεία της *«Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού»* αναγνωρίζεται ως *«επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα»* στο Άρθρο 3 του Συντάγματος. Στην 1η παράγραφο του ίδιου άρθρου, το Σύνταγμα ρυθμίζει τις εκκλησιαστικές σχέσεις μεταξύ της *«Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας, που γνωρίζει κεφαλή της τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό»* και της *«Μεγάλης Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης»*, ενώ η 3η παράγραφος του ίδιου άρθρου απαγορεύει την μετάφραση της Αγίας Γραφής χωρίς την έγκριση της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Οι Έλληνες, ένας λαός θαλασσινός δημιούργησαν αποικίες που χάνονται μέσα στον μύθο και στην προϊστορία. Στην ελληνιστική περίοδο και στην εποχή του Βυζαντίου, πολλοί Έλληνες πηγαίνουν στην Ασία, στην Αφρική και στην Ευρώπη. Μετά την Άλωση της Πόλης, λόγιοι και έμποροι ξενιτεύονται σε μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις και ιδρύουν λαμπρές ελληνικές παροικίες. Σήμερα, μια άλλη μικρή Ελλάδα υπάρχει έξω από τα σύνορά της χώρας μας. Έξι περίπου εκατομμύρια Έλληνες ζουν σε όλους τους τόπους, ως τα πέρατα της γης. Αυτός ο Ελληνισμός είναι ένα δυναμικό κομμάτι του έθνους, με τα μάτια της ψυχής στραμμένα στη μητέρα πατρίδα. Οι απόδημοι Έλληνες βοήθησαν στον αγώνα του έθνους για την ανεξαρτησία του και μέχρι σήμερα κινητοποιούνται πρόθυμα στις κρίσιμες στιγμές της ιστορίας του.

Μεγάλο μέρος των αποδήμων είναι οργανωμένο σε κοινότητες. Πολλές από αυτές διαθέτουν ναό και ιερείς (εκκλησιαστικές κοινότητες) και έχουν παλιά ιστορία. Την εκκλησιαστική φροντίδα στις κοινότητες στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη, την Αμερική και την Αυστραλία ασκεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, στο οποίο ανήκουν εκκλησιαστικά.

Κατασκήνωση μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου στην ορθόδοξη ενορία Saint Paul, Κοννέκτικατ Η.Π.Α., Ιούλιος 2016

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Σε δυάδες, συζητήστε μία προτίμησή σας π.χ. στο παιχνίδι ή στη μουσική και εξηγήστε ο ένας στον άλλο τί σημαίνει για σας αυτή η προτίμηση. Ύστερα, συζητήστε και σκεφτείτε σαν τάξη την ιδέα: Όσο καλύτερα γνωρίζουμε ο ένας τον άλλο τόσο περισσότερο τον σεβόμαστε.
2. Ποιες ερωτήσεις θα κάνατε στον διπλανό/στην διπλανή σας για να τον/την γνωρίσετε καλύτερα;
3. Συζητήστε στην τάξη το εξής σενάριο: Βρίσκεστε μετανάστες, μόνοι σε μια καινούρια ξένη χώρα. Ποιους ανθρώπους θα προσπαθήσετε να βρείτε εκεί για να νιώσετε οικεία; Τι χαρακτηριστικά θα έχουν αυτοί;

Η θρησκευτική πίστη είναι σημαντική για να γνωριστούν μεταξύ τους νεοφερμένοι και άγνωστοι;

Ορθόδοξες κοινότητες αποδήμων Ελλήνων υπάρχουν σήμερα:

- Στην Αγγλία, κυρίως από νησιώτες και Κυπρίους.
- Στη Γερμανία, στις μεγάλες βιομηχανικές πόλεις, κυρίως από μετανάστες.
- Στη Γαλλία, και περισσότερο στη Μασσαλία, που ήταν αρχαία ελληνική αποικία.
- Στην Ολλανδία, στο Άμστερνταμ, Ουτρέχτη, Ρότερνταμ κ.ά.
- Στο Βέλγιο, άλλοτε κυρίως από ανθρακωρύχους, τώρα από διπλωμάτες και οικονομικούς παράγοντες.
- Στην Ιταλία, μικρές κοινότητες στη Βενετία, Τεργέστη, Νάπολη.
- Στην Αυστρία, και προπάντων στη Βιέννη, όπου βρίσκεται ο ιστορικός ναός του αγίου Γεωργίου.
- Στη Ρωσία, στην Αίγυπτο και στη Νότια Αφρική. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, στον Καναδά και στη Λατινική Αμερική και ασφαλώς στην Αυστραλία.

Για τους απόδημους, κέντρο της κοινότητας είναι ο ναός, όπου υπάρχει. Εκεί, με λατρευτικές και άλλες εκδηλώσεις, ζουν την πίστη και τις παραδόσεις της πατρίδας. Νιώθουν ενωμένοι και δυνατοί. Διατηρούν τη γλώσσα, τα έθιμα και τον πολιτισμό τους.

Άγιος Γεώργιος Βιέννης

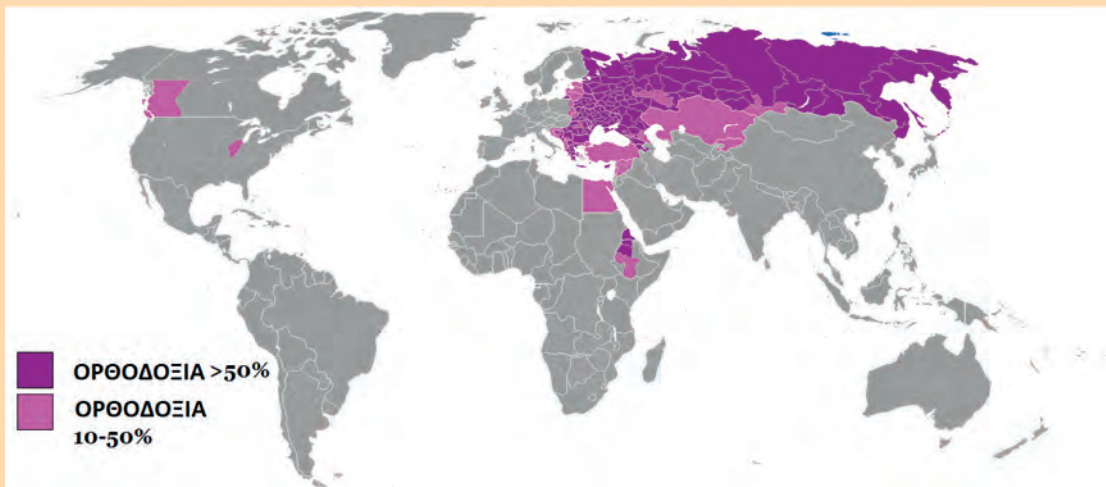

Πάσχα Ελλήνων στην Αυστραλία

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε στον χάρτη σε ποιες χώρες συναντούμε τους μεγαλύτερους πληθυσμούς ορθοδόξων.

Σύμφωνα με όσα διαβάσατε παραπάνω, αλλά και μετά από μια σύντομη έρευνα, σημειώστε στον χάρτη της τάξης με σημαιάκια ή αυτοκόλλητα χαρτάκια σε ποιες από αυτές τις χώρες υπάρχουν κοινότητες Ελλήνων Ορθοδόξων.

2. Χωριστείτε σε δυάδες και φτιάξτε ένα πόστερ ακολουθώντας τα παρακάτω βήματα:
 - Αναζητήστε στο διαδίκτυο ελληνικές εκκλησίες στο εξωτερικό.
 - Γράψτε το όνομα της εκκλησίας και της χώρας στην οποία βρίσκεται.
 - Πότε ιδρύθηκε; Από ποιον;
 - Πώς βρέθηκαν Έλληνες Ορθόδοξοι σε εκείνο το μέρος; Πείτε με λίγα λόγια την ιστορία τους.
 - Πόσοι βρίσκονται εκεί σήμερα;
3. Με τη βοήθεια της δασκάλας/του δασκάλου σας μπειτε στην ιστοσελίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου και αναζητήστε πληροφορίες για τις αυτοκέφαλες Εκκλησίες Ορθοδόξων στον κόσμο.
Σε πόσες και ποιες από αυτές συναντούμε Έλληνες;

Καθολικοί

Πρόκειται για θρησκευτική και όχι εθνική μειονότητα. Οι βασικές διαφορές με την Ορθόδοξη πίστη εντοπίζονται στα εξής ζητήματα:

- α. **Στο Σύμβολο της Πίστεως**, στο οποίο δηλώνουν την πίστη ότι το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται και από τον Χριστό-Υιό και όχι μόνο από τον Πατέρα, όπως πιστεύουν οι Ορθόδοξοι,
- β. Στην τέλεση των **Μυστηρίων**
- γ. **Στο αλάθητο του Πάπα** σε ζητήματα πίστης.

Οι περισσότεροι Έλληνες καθολικοί είναι απόγονοι Βενετών και Γενοβέζων από τις αρχές του 13ου μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα που είχαν υπό την επικυριαρχία τους πολλά ελληνικά νησιά. Υπάρχουν επίσης και οι απόγονοι των Βαυαρών που ήρθαν στην Ελλάδα κατά τη βασιλεία του Όθωνα, αν και αρκετοί από αυτούς στην πορεία των χρόνων ασπάστηκαν την ορθόδοξη πίστη. Τα έθιμα και οι παραδόσεις, ιδίως στα νησιά, είναι κοινά μεταξύ καθολικών και ορθοδόξων. Η συμβολή των Ελλήνων καθολικών στο χτίσιμο του νεοελληνικού κράτους, αλλά και στον πολιτισμό, τις τέχνες και εν γένει τη δημόσια ζωή είναι σημαντική.

Οι Έλληνες πολίτες που δηλώνουν Καθολικοί ζουν κυρίως στις Κυκλάδες και τα Επτάνησα. Η Καθολική κοινότητα αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια με την έλευση αλλοδαπών (σήμερα πιστεύεται πως αριθμεί πάνω από 200.000 μέλη).

Αρμένιοι

Μητροπολιτικός Ναός Αρμενίων
Άγιος Φωτιστής, Αθήνα

Οι Αρμένιοι χριστιανοί δεν αποδέχονται την Δ' Οικουμενική Σύνοδο (451 μ.Χ.) της Ορθόδοξης Εκκλησίας, στην οποία επικυρώθηκε οριστικά το Σύμβολο της Πίστεως (το γνωστό μας 'Πιστεύω') και λύθηκε το **χριστολογικό** ζήτημα (αν ο Χριστός ήταν μόνο Θεός ή μόνο άνθρωπος, ή και τα δύο). Οι Αρμένιοι, σε αντίθεση με τους Ορθόδοξους είναι *Μονοφυσίτες*.

Στην Αθήνα υπάρχει Αρχιεπισκοπή της Αρμενικής Εκκλησίας και Μητροπολιτικός ναός, ενώ σε πολλές άλλες πόλεις υπάρχουν αρμενικοί ναοί. Η αρμενική μειονότητα έχει βαθιές ιστορικές ρίζες στη χώρα μας.

Κόπτες

Σήμερα στην Ελλάδα εκτιμάται ότι ζουν πάνω από 4.000 κυρίως Αιγύπτιοι αλλά και Αιθίοπες Κόπτες. Οι Κόπτες αποτελούν τον σημαντικότερο Χριστιανικό πληθυσμό στη Μέση Ανατολή, καθώς και τη σημαντικότερη εθνοθρησκευτική μειονότητα στην περιοχή, με εκτιμώμενο ποσοστό της τάξεως του 10% επί του συνόλου του πληθυσμού της Αιγύπτου. Η Κοπτική γλώσσα είναι άμεσος απόγονος της αρχαίας αιγυπτιακής και το κοπτικό αλφάβητο αποτελεί τροποποιημένη μορφή του ελληνικού αλφάβητου. Ως γλώσσα καθημερινής επικοινωνίας η Κοπτική άνθισε από το 200 έως το 1100 μ.Χ κι επιβιώνει σήμερα ως λειτουργική γλώσσα της Κοπτικής Εκκλησίας.

Αγγλικανοί

Έτσι αποκαλούνται οι αυτόνομες χριστιανικές εκκλησίες οι οποίες ακολουθούν την παράδοση της Εκκλησίας της Αγγλίας και βρίσκονται σε κοινωνία μαζί της. Η Αγγλικανική Εκκλησία

είναι η τρίτη σε μέγεθος χριστιανική Εκκλησία στον κόσμο με πάνω από ογδόντα εκατομμύρια μέλη. Πνευματικός ηγέτης της είναι ο Αρχιεπίσκοπος του Καντέρμπουρυ.

Στην Αθήνα, λίγα χρόνια μετά την Επανάσταση (1843), κτίστηκε ο ναός του Αγίου Παύλου ο οποίος εξυπηρετεί τα μέλη της αγγλικανικής κοινότητας και άλλους προτεστάντες χριστιανούς.

Άλλες κοινότητες προτεσταντικής προέλευσης

Εκτός από τους Αγγλικανούς, στην Ελλάδα υπάρχουν και άλλες προτεσταντικές κοινότητες ή ομάδες με προτεσταντική προέλευση όπως είναι οι Ευαγγελικοί, οι Πεντηκοστιανοί κ.ά. Κοινό γνώρισμά τους είναι η πίστη στον Ιησού Χριστό, στη μοναδικότητα της Αγίας Γραφής ως πηγής της πίστης, η πεποίθηση ότι ο άνθρωπος σώζεται μόνο από τη θεία χάρη και από την πίστη.

Μερικά ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων κοινοτήτων είναι τα εξής:

Η **Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία** ιδρύθηκε το 1958. Αποτελεί την πρώτη προτεσταντική ομολογία που οργανώθηκε στη χώρα.

Η Σύνοδος Αποστολικής Εκκλησίας Πεντηκοστής Ελλάδας είναι μια ένωση πεντηκοστιανών κοινοτήτων στην Ελλάδα, η οποία σήμερα περιλαμβάνει 13 τοπικές περιφέρειες και αποτελεί όργανο της Αποστολικής Εκκλησίας της Πεντηκοστής.

Οι **Μάρτυρες του Ιεχωβά** δραστηριοποιούνται στη χώρα μας από τις αρχές του 20ού αιώνα. Χαρακτηριστικό τους είναι η προσήλωση στη μελέτη της Αγίας Γραφής και η προσμονή εγκαθίδρυσης χιλιετούς βασιλείας του Χριστού πάνω στη Γη.

Η **Εκκλησία των Αντβεντιστών της Εβδόμης Ημέρας** προέρχεται από τον προτεσταντικό χώρο. Χαρακτηριστικό γνώρισμα τους είναι η προσήλωση στις 10 εντολές και στην τήρηση του Σαββάτου.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Φτιάξτε ένα κολάζ με θέμα «ο Σταυρός ενώνει τους Χριστιανούς».
2. Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα επιλέγει μια χριστιανική κοινότητα (εκτός από την Ορθοδοξία) και επιλέγει 3 χαρακτηριστικά του τρόπου λατρείας που θεωρούν σημαντικά ή εντυπωσιακά.
Χωρίστε ένα πόστερ κάθετα στα δύο. Στη μία πλευρά κολλήστε εικόνες, γράψτε περιγραφές ή ζωγραφίστε τα χαρακτηριστικά που επιλέξατε. Από την άλλη πλευρά κάνετε το ίδιο για την Ορθοδοξία.

Ένας ενδεικτικός Θρησκευτικός χάρτης της Ελλάδας θα μπορούσε να περιλαμβάνει τις ακόλουθες περιοχές:

Α) Τις Κυκλάδες: Στην Πάρο υπάρχει ο ορθόδοξος ναός της Εκατονταπυλιανής, ένας από τους καλύτερα διατηρημένους ορθόδοξους ναούς, που βρίσκονται στην Ελλάδα.

Στην Αμοργό είναι χτισμένο πάνω στα βράχια, σε υψόμετρο 300 μέτρων, το Μοναστήρι της Παναγίας της Χοζοβιώτισσας. Η Μονή χτίστηκε με αφορμή την εύρεση της θαυματουργής εικόνας της Παναγίας στην Αμοργό, προερχόμενη από την περιοχή Χόζοβα της Παλαιστίνης, κατά τον 9ο μ.Χ. αιώνα.

Ναοί καθολικών στη Σύρο είναι ο Άγιος Γεώργιος στην Άνω Σύρο και στην Τήνο ο Ιερός Ναός του Αγίου Ιωσήφ, που οικοδομήθηκε από Μοναχούς του Τάγματος των Ιησουιτών το 1840.

Παναγία Χοζοβιώτισσα, Αμοργός

Ναός Αγ. Γεωργίου, Άνω Σύρος

Ναός Αγίου Ιωσήφ, Λουτρά Τήνου

Β) Τα Ιόνια νησιά, συναντούμε χαρακτηριστικούς ορθόδοξους ναούς, όπως τον Άγιο Γεράσιμο στην Κεφαλλονιά, τον Άγιο Διονύσιο στη Ζάκυνθο, τον Άγιο Σπυρίδωνα στην Κέρκυρα.

Άγιος Διονύσιος Ζακύνθου

Γ) Την Κρήτη η Μονή στο Αρκάδι, αλλά και τα μοναστήρια της χερσονήσου της Σούδας είναι σημαντικά προσκυνήματα των ορθόδοξων χριστιανών.

Η Μονή Αρκαδίου ιδρύθηκε από τον μοναχό Αρκάδιο. Η πρώτη μορφή της μονής πιθανολογείται ότι οικοδομήθηκε μάλλον κατά την περίοδο 961 με 1014 ή στα πρώτα χρόνια της Βενετοκρατίας.

Το Αρκάδι

Δ) Τη Μακεδονία

Στη **Θεσσαλονίκη** συναντάμε πολλούς βυζαντινούς ναούς, όπως τον Άγ. Δημήτριο, τη Ροτόντα, τον Άγ. Νικόλαο Ορφανό.

Η Ροτόντα

Στην **Κατερίνη** σημαντική είναι η παρουσία της κοινότητας των ευαγγελικών, που ιδρύθηκε το 1923 μετά την ανταλλαγή πληθυσμών από Έλληνες Ευαγγελικούς που προέρχονταν από Ευαγγελικές Εκκλησίες του Πόντου.

Η **Παναγία Σουμελά στο Βέρμιο**, συγκεντρώνει πλήθος πιστών από το 1951, όταν ο Φίλων Κτενίδης έκανε πράξη την επιθυμία όλων των Ποντίων, με τη θεμελίωση της Νέας Παναγίας Σουμελά στην Καστανιά της Βέροιας.

Η Παναγία Σουμελά

Το **Άγιο Όρος** βρίσκεται στη Χερσόνησο του Άθω (τρίτο πόδι Χαλκιδικής). Πρόκειται για αυτοδιοίκητο τμήμα της Ελλάδας και «Αυτόνομη Μοναστική Πολιτεία». Εκεί βρίσκονται διάσπαρτα 20 μοναστήρια και πολλά άλλα μοναστικά ιδρύματα χτισμένα από τον καιρό του Βυζαντίου αλλά και πιο πρόσφατα. Θεωρείται ιερός τόπος στον οποίο γίνονται πολλά προσκυνήματα. Λόγω του ιδιαίτερου σεβασμού που έχουν οι μοναχοί στην Παναγία, το Άγιο Όρος ονομάζεται αλλιώς και «Περιβόλι της Παναγίας».

Μονή Σιμωνόπετρας

Μονή Δοχειαρίου

Ιδέα για δραστηριότητα

Σε έναν χάρτη του Νομού σας, βρείτε τις τοποθεσίες των μεγαλύτερων ή σημαντικότερων ιστορικά Ναών (ορθοδόξων ή όχι). Σημειώστε τις τοποθεσίες και κολλήστε δίπλα μια φωτογραφία του κάθε ναού.

Συμβουλευτείτε και την ιστοσελίδα της τοπικής σας Μητρόπολης.

Το χριστιανικό ψηφιδωτό της Ευρώπης

Τόποι προσευχής

Η Ευρώπη και ο πολιτισμός της συνδέονται στενά με τη ιστορική εξέλιξη του Χριστιανισμού και τις παραδόσεις του. Παρά τις μεγάλες και τις μικρές διαιρέσεις παντού αναγνωρίζουμε τα χριστιανικά θεμέλια ενός μεγάλου μέρους του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Οι τόποι λατρείας και προσευχής των χριστιανών, που προέρχονται από το μακρινό παρελθόν, αποτελούν μέρος της ευρωπαϊκής και γενικότερα της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Επί πολλούς αιώνες, η εξέλιξη των τύπων της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής σήμαινε και την εξέλιξη της τέχνης στον ευρύτερο χώρο, αφού η εκκλησιαστική κα θρησκευτική τέχνη αποτελούσε θεμελιώδες τμήμα της.

Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός θα ήταν πολύ φτωχότερος χωρίς τους ιστορικούς ναούς των χριστιανών, τόσο στην Ορθόδοξη Ανατολή, όσο και στη Χριστιανική Δύση. Στην μεν Ανατολή κυριάρχησε διαχρονικά ο βυζαντινός τύπος ναού ενώ στη Δύση ο ρομανικός, αλλά και στις δύο με την πάροδο του χρόνου εμφανίστηκαν και άλλοι τύποι ή ρυθμοί όπως οι γοθτικοί, οι αναγεννησιακοί, και άλλοι νεότεροι τύποι. Η δημιουργία τους οφείλεται σε σπουδαίους καλλιτέχνες που εμπνεύστηκαν από τη διδασκαλία και τη ζωή του Χριστιανισμού.

Βυζαντινή και μεταβυζαντινή εποχή: Μέχρι σήμερα σώζονται πολλοί ναοί σε όλους τους τύπους (περίκεντρος, βασιλική, βασιλική με τρούλο, βυζαντινοί τύποι), όπως είναι η Ροτόντα Θεσσαλονίκης, ο Άγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης, η Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης, η Εκατονταπυλιανή της Πάρου, και πολλές μεταγενέστερες βυζαντινές εκκλησίες διάφορων τύπων στη Θεσσαλονίκη, στην Καστοριά, στη Βέροια, στον Μυστρά, στο Άγιο Όρος, καθώς επίσης στη Βενετία (Άγιος Μάρκος), στα Ιεροσόλυμα, στην Αχρίδα κ.ά.

Εκατονταπυλιανή Πάρου

Μεσαιωνική Ευρώπη: Από τον 11ο αιώνα διαδίδεται ο ρομανικός τύπος ναού, όπως είναι η Παναγία του Πουατιέ (Γαλλία), ο Καθεδρικός του Ντάραμ (Αγγλία), ο Άγιος Ιάκωβος της Κομποστέλας (Ισπανία) κ.ά. Από τον 12ο αιώνα, στην Ευρώπη εξαπλώνεται ο γοτθικός τύπος ναού, σύμφωνα με τον οποίο κτίστηκαν μεγάλοι καθεδρικοί ναοί, όπως είναι η Παναγία των Παρισίων (Γαλλία), το Αβαείο του Ουέστμινστερ (Αγγλία), ο Άγιος Στέφανος της Βιέννης (Αυστρία), ο καθεδρικός της Νυρεμβέργης (Γερμανία) κ.ά.

Η Παναγία των Παρισίων

Ευρώπη της Αναγέννησης: Η Αναγέννηση έφερε λαμπρά δείγματα αρχιτεκτονικής, που συνδύαζαν στοιχεία από τη χριστιανική και από την κλασική τέχνη της αρχαιότητας με γνωστότερα παραδείγματα τον ναό του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη (Ιταλία), την Παναγία των Λουλουδιών στη Φλωρεντία και τον καθεδρικό του Έστεργκομ στην Ουγγαρία.

Άγιος Πέτρος, Ρώμη

Νεότερη εποχή: Η θρησκευτική αρχιτεκτονική συνεχίζει να ακμάζει και στα νεότερα χρόνια τόσο στη Χριστιανική Δύση όσο και στην Ορθόδοξη Ανατολή. Εμφανίζονται διάφορες τάσεις, από τις οποίες άλλες προσανατολίζονται σε παλιότερα πρότυπα, όπως είναι ο Μητροπολιτικός ναός Αθηνών, Άγιος Ανδρέας Πατρών, καθεδρικός ναός Αλεξάνδρου Νιέφσκι στη Σόφια (Βουλγαρίας) κ.ά., ενώ άλλες ακολουθούν πιο «νεωτερικές» κατευθύνσεις, όπως είναι ο νέος Ορθόδοξος καθεδρικός ναός της Ανάστασης στα Τίρανα (Αλβανία). Αρκετοί νεότεροι ναοί ακολουθούν ακόμη και ρηξικέλευθα «μοντέρνες» γραμμές, όπως βλέπουμε σε διάφορους ναούς και αίθουσες προσευχής των Προτεσταντών αλλά και σε αρχιτεκτονικά πρωτοποριακά έργα όπως ο ναός της Σαγκράδα Φαμίλια των Καθολικών ή ο Ορθόδοξος ναός του Ευαγγελισμού στο Γουισκόνσιν των ΗΠΑ.

Ναός της Αναστάσεως, Τίρανα

Σαγκράδα Φαμίλια,
Βαρκελώνη

Ναός του Ευαγγελισμού, Γουισκόνσιν

Σε όλες τις περιπτώσεις, από τα εκκλησάκια της τουρκοκρατίας μέχρι τους μνημειώδεις μεγάλους καθεδρικούς ναούς στην Ευρώπη, η τέχνη αυτή είναι αποτέλεσμα της ευαισθησίας και της πίστης των χριστιανών στην εποχή τους.

Σήμερα, όπου υπάρχουν και λειτουργούν αυτοί οι ναοί, αποτελούν για τους χριστιανούς τόπους συνάντησης, λατρείας και προσευχής, για πολλούς επισκέπτες χώρους ανάτασης και ελπίδας, καθώς επίσης για όλους αυτούς που αγαπούν την τέχνη αντικείμενο μελέτης και θαυμασμού.

Ιδέα για δραστηριότητα

Χωριστείτε σε δύο ομάδες: Σε έναν χάρτη της Ευρώπης, η πρώτη ομάδα σημειώνει τη σημαντικότερη χριστιανική Εκκλησία κάθε χώρας και η δεύτερη σε ποιά εποχή χτίστηκε. Μπορείτε με πινέζες, κλωστή και χαρτάκια να σημειώνετε το όνομα, την τοποθεσία και την αρχιτεκτονική εποχή κάθε χριστιανικής Εκκλησίας για να έχετε πιο καθαρή εικόνα του χριστιανικού ψηφιδωτού της Ευρώπης.

Τρόποι λατρείας (εικόνες, αγάλματα, έθιμα)

Οι τρόποι και τα έθιμα της λατρείας του Θεού από τους χριστιανούς αλλάζουν από εποχή σε εποχή και από τόπο σε τόπο. Περισσότερο έντονες είναι οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ διαφορετικών θρησκευτικών παραδόσεων.

Για παράδειγμα, οι Ορθόδοξοι και οι Καθολικοί τιμούν τον Χριστό, την Παναγία και τους αγίους με εορτές, με ναούς και με εικόνες. Οι εικόνες θεωρούνται ιερές, επειδή παραπέμπουν στο πρωτότυπο, δηλαδή το εικονιζόμενο πρόσωπο. Οι Καθολικοί, επιπλέον, συνηθίζουν να φτιάχνουν και αγάλματα ενώ οι Ορθόδοξοι όχι. Στους Προτεστάντες η τιμή των αγίων και των εικόνων δεν είναι διαδεδομένη ή απορρίπτεται.

Όλοι οι χριστιανοί κατά τη λατρεία συνηθίζουν να ψάλλουν ύμνους. Οι Καθολικοί και οι Προτεστάντες χρησιμοποιούν μουσικά όργανα στην προσευχή, όμως, οι Ορθόδοξοι σπάνια και σε ορισμένους ναούς. Όλοι οι χριστιανοί μελετούν και τιμούν την Αγία Γραφή και την Ιερή Παράδοση, ενώ οι Προτεστάντες αποδέχονται μόνο την Αγία Γραφή ως πηγή της πίστης.

Ιδέα για δραστηριότητα

Για να διαπιστώσετε με μεγαλύτερη ακρίβεια τις διαφορές ανάμεσα στις τρεις χριστιανικές παραδόσεις, δείτε συγκεκριμένα πώς γιορτάζουν μία μεγάλη γιορτή του Χριστιανισμού. Επιλέξτε τα Χριστούγεννα ή το Πάσχα, και συμπληρώστε και επεκτείνετε τον παρακάτω πίνακα σε ένα μεγάλο χαρτόνι.

- Τι συμβαίνει στον ναό για να εορταστεί η γιορτή;
- Τι ακούγεται; Τι εικόνες υπάρχουν; Τι στολισμός;
- Ποια έθιμα συνοδεύουν τη γιορτή;

	Αρχιτεκτονική	Μουσική	Έθιμα	...
Ορθοδοξία				
Καθολικισμός				
Προτεσταντισμός				

Φτιάξτε έναν παρόμοιο πίνακα στο ταμπλό της τάξης ή σε ένα μεγάλο χαρτόνι και γεμίστε τον με σημειώσεις, ζωγραφιές, αποκόμματα, και ό,τι άλλο βρίσκετε ενδιαφέρον.

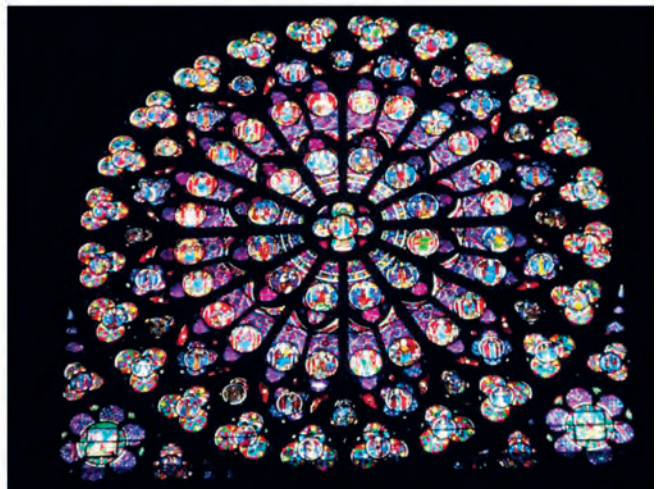
Η «Πιετά» (Αποκαθήλωση), είναι γλυπτό του Μιχαήλ Αγγέλου. Βρίσκεται στην είσοδο του ναού του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη.

Από τον ναό της Ευαγγελικής Εκκλησίας στη Βέροια απουσιάζει η διακόσμηση, ενώ προβλέπεται αντίτυπο της Αγίας Γραφής για κάθε πιστό.

Το «εκκλησιαστικό όργανο του Αυτοκράτορα» στον Καθεδρικό ναό του Τολέδο, στην Ισπανία.

Τα περίφημα βιτρώ της Παναγίας των Παρισίων γεμίζουν τον ναό με ένα θαμπό, υποβλητικό φως.

Η εικόνα της Παναγίας της Τήνου

Η εύρεση της εικόνας της Παναγίας της Τήνου αναφέρεται ότι έγινε ύστερα από όραμα της Παναγίας που εμφανίστηκε σε μια μοναχή, την Πελαγία, που ζούσε στο νησί και η οποία τιμάται ως αγία. Η εικόνα βρέθηκε το 1823, κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης και γι' αυτό η εύρεσή της θεωρήθηκε θεϊκό σημάδι για την απελευθέρωση των Ελλήνων από τον τουρκικό ζυγό. Μάλιστα, πολλοί αγωνιστές της Επανάστασης, μεταξύ των οποίων ο Κολοκοτρώνης, ο Ανδρέας Μιαούλης, ο Νικηταράς, ο Μακρυγιάννης κ.ά., επισκέφτηκαν το νησί της Τήνου για να την προσκυνήσουν.

Στο σημείο που βρέθηκε η εικόνα κτίστηκε μεγαλοπρεπής ναός που αποτελεί στις μέρες μας ένα από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα των χριστιανών στην Ελλάδα. Χιλιάδες πιστοί επισκέπτονται το νησί κάθε χρόνο, ειδικά τον δεκαπενταύγουστο στις ημέρες της γιορτής της (15 Αυγούστου, Κοίμηση της Θεοτόκου), για να προσκυνήσουν την εικόνα και τον ναό της Παναγίας και να πραγματοποιήσουν τα τάματά τους. Πολύ συχνά, φέρνουν μαζί τους διάφορα αφιερώματα, όπως είναι μικρές μεταλλικές εικόνες, λαμπάδες, λάδι, λιβάνι, άρτους ή ακόμη πρόσφορα (λειτουργιές) και κρασί για τη Θεία Ευχαριστία. Πολλοί πιστοί που επισκέπτονται τον ναό μιλούν για θαυμαστά σημεία, θαύματα και ευεργεσίες της Παναγίας.

Ο ναός και η εικόνα της Παναγίας της Τήνου

Η Ιερά Καρδιά του Ιησού στην Τήνο

Η Ιερά Καρδιά του Ιησού, είναι ένα από τα μεγαλύτερα οργανωμένα προσκυνήματα των Καθολικών της Ελλάδος, στο Εξωμβούργο της Τήνου. Το Προσκυνητήριο της Ιεράς Καρδίας του Ιησού είναι ικανό να δεχθεί χιλιάδες πιστών κατά το πανηγύρι του, που γίνεται τη δεύτερη Κυριακή του Ιουλίου. Κτίστηκε από **Ιησουίτες Πατέρες**, που ήλθαν στην Τήνο το 1661 και ο επίσκοπος τους παραχώρησε τότε κατοικία και **εκκλησία μέσα στην πόλη του Μπούργου (Bourg)** όπου έμειναν μέχρι την κατά-

ληψη του νησιού από τους Τούρκους το 1715. Το 1724 έκτισαν νέα μεγάλη εκκλησία, τον σημερινό ναό της Ιεράς Καρδίας.

Διαφορετικές παραδόσεις, αναζήτηση της κοινής πίστης

Η αναζήτηση της κοινής εμπειρίας : Βάπτισμα, Ευχαριστία, Ιεροσύνη

Οι περισσότεροι χριστιανοί αποδέχονται τα μυστήρια της Εκκλησίας ως τρόπους συνάντησης των πιστών με τον Θεό και πηγές αγιασμού, με σπουδαιότερα το Βάπτισμα και τη Θεία Ευχαριστία.

Οι περισσότεροι Προτεστάντες δέχονται μόνο το Βάπτισμα και τη Θεία Ευχαριστία, αν και σε πολλές περιπτώσεις θεωρούνται απλές συμβολικές τελετές. Διαφορές υπάρχουν, επίσης, στα επιμέρους έθιμα της λατρείας, π.χ. τον τρόπο που τελείται το Βάπτισμα, τον τρόπο που μεταλαμβάνουν οι Χριστιανοί, την ύπαρξη ή όχι μοναχών και μοναστηριών κ.ά. Για παράδειγμα, οι Ορθόδοξοι χρησιμοποιούν για τη Θεία Ευχαριστία *ένζυμο* (ζυμωμένο) άρτο και κοινωνούν και από το σώμα και από το αίμα του Χριστού, δηλαδή τον άρτο και τον οίνο, ενώ οι Καθολικοί χρησιμοποιούν *άζυμο* άρτο και οι πιστοί συνήθως κοινωνούν μόνο από τον άρτο.

Θεία Κοινωνία Ορθοδόξων

Θεία Κοινωνία Καθολικών

Η κοινή δράση των Χριστιανών στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών

Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών (Αγγλ. World Council of Churches, συντομογρ. ΠΣΕ) είναι μια οικουμενική χριστιανική οργάνωση, της οποίας σκοπός είναι η προώθηση της χριστιανικής ενότητας. Αποτελεί κοινωνία 340 εκκλησιών, από τις οποίες οι 157 είναι μέλη του και αντιπροσωπεύει πάνω από 550 εκατομμύρια Χριστιανούς, σε περισσότερες από 100 χώρες.

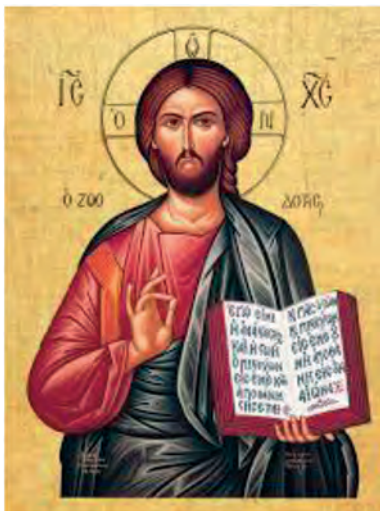
Ιδρύθηκε τις 23 Αυγούστου 1948, και στα ιδρυτικά μέλη του συμπεριλαμβάνονταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, η Εκκλησία της Ελλάδος και η Εκκλησία της Κύπρου. Σήμερα συγκεντρώνει τις περισσότερες Ορθόδοξες, και έναν αριθμό Προτεσταντικών εκκλησιών, όπως την Αγγλικανική Εκκλησία, πολλές Λουθηρανικές, Μεθοδικές και Μεταρρυθμισμένες, και μερικές Βαπτιστικές και Πεντηκοστιανές εκκλησίες. Επίσης συμμετέχουν

Παλαιοκαθολικές, καθώς και ένα ευρύ φάσμα ενωμένων και ανεξάρτητων εκκλησιών. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, αν και δεν είναι εκκλησία-μέλος, συνεργάζεται στενά με το ΠΣΕ, στο οποίο αποστέλλει παρατηρητές και εκπροσώπους. Από την Ελλάδα, εκτός από την Εκκλησία της Ελλάδος, στο ΠΣΕ συμμετέχει και η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία. Το ανώτατο διοικητικό σώμα του Συμβουλίου είναι η Γενική Συνέλευση, η οποία συνέρχεται ανά μερικά χρόνια.

Λογότυπο του Συμβουλίου με την ελληνική λέξη 'Οικουμένη'

Ιησούς Χριστός: Το πρόσωπο που ενώνει τους Χριστιανούς όλου του κόσμου

Ο Ιησούς Χριστός αποτελεί σημείο αναφοράς και πίστης για εκατομμύρια ανθρώπων στον κόσμο. Ο Χριστιανισμός αριθμεί σήμερα πάνω από 2,5 δισεκατομμύρια πιστούς. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι δέχονται την ιστορικότητα του προσώπου του Ιησού Χριστού και τη διδασκαλία του, όπως αυτή αποτυπώνεται στα βιβλία της Καινής Διαθήκης.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, πιστεύει στον Ιησού Χριστό ως Υιό του Θεού, ένα από τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, που έγινε άνθρωπος για την ανθρώπινη σωτηρία. Αυτή η πίστη αποτυπώνεται στο Σύμβολο της πίστης, της Α' και τη Β' Οικουμενικής Συνόδου, και γενικότερα τη διδασκαλία των επτά Οικουμενικών Συνόδων της αρχαίας Εκκλησίας. Κατά την Ορθόδοξη

πίστη ο Χριστός είναι Θεάνθρωπος, δηλαδή τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος.

Ήδη από την εποχή της αρχαίας Εκκλησίας, οι χριστιανοί άρχισαν να χωρίζονται για διάφορους ιστορικούς λόγους. Ο χωρισμός αυτός συνεχίζει να προκαλεί μεγάλη στενοχώρια σε όλους τους χριστιανούς.

Στην εποχή μας, εκτός από τους Ορθόδοξους, υπάρχουν οι Καθολικοί, που είναι οι πολυπληθέστεροι χριστιανοί (περίπου 1,2 δισεκατομμύρια), οι Προτεστάντες, οι ανατολικοί χριστιανοί (Αρμένιοι, Κόπτες κ.ά.) και αρκετές άλλες μικρές ή μεγάλες ομάδες οι οποίες δέχονται ως αρχηγό της πίστης τους τον Ιησού Χριστό. Πιο κοντά μεταξύ τους είναι όσοι δέχονται τις αποφάσεις των επτά Οικουμενικών Συνόδων της αρχαίας Εκκλησίας. Ένας επόμενος μεγάλος κύκλος περιλαμβάνει όσους δέχονται το Σύμβολο της πίστης όπως διαμορφώθηκε από την Α' και τη Β' Οικουμενική Σύνοδο. Η διάσπαση έχει οδηγήσει σε μια μεγάλη ποικιλία προσεγγίσεων, αφού από άλλους ο Ιησούς Χριστός αναγνωρίζεται ως Θεάνθρωπος, Σωτήρας και Λυτρωτής και από άλλους ένας μεγάλος δάσκαλος.

Παρ' όλα αυτά, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι το πρόσωπο και η διδασκαλία του Χριστού αποτελεί κοινή ελπίδα και πηγή πίστης για τόσους πολλούς ανθρώπους. Για όλους τους χριστιανούς, αποτελεί κοινή παρακαταθήκη το όραμα για την πνευματική προκοπή και τη σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου, καθώς επίσης τα διδάγματα από την ηθική διδασκαλία του Χριστού, τα οποία στο διάβα των αιώνων επηρέασαν την εξέλιξη του παγκόσμιου πολιτισμού και εξακολουθούν να εμπνέουν εκατομμύρια ανθρώπους σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Ακούστε αναγνώσεις του Ευαγγελίου της Ανάστασης (Εσπερινού της Αγάπης) σε διάφορες γλώσσες.

Συζητήστε: γιατί σε μια τόσο μεγάλη γιορτή όπως το Πάσχα έγινε από την Εκκλησία η επιλογή το Ευαγγέλιο να διαβάζεται σε πολλές γλώσσες;

2. Αναζητήστε εικόνες, ύμνους, ποιήματα, αγάλματα, τραγούδια για τον Χριστό από διάφορους λαούς.

3. Πέρα από όλες τις διαφορές που μπορεί να έχουν μεταξύ τους οι χριστιανικές παραδόσεις, ποια πιστεύετε ότι μπορεί να είναι μια βασική αρχή-φράση που αντιπροσωπεύει όλους τους χριστιανούς;

Συζητήστε και γράψτε μια τέτοια φράση σε δυάδες και έπειτα ανακοινώστε την πρότασή σας στην τάξη. Όλοι μαζί έπειτα αποφασίστε ποια από τις προτάσεις σας θα μπορούσε να εκφράζει τους χριστιανούς όλων των παραδόσεων.

4. Περιηγηθείτε στο Λογισμικό της ΣΤ' τάξης Ετερόδοξοι και αλλόθρησκοι και εξερευνήστε τόπους και ασκήσεις, με σκοπό να ανακεφαλαιώσετε και να επεκτείνετε όσα μάθατε σε αυτή την ενότητα.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Θρησκείες στη χώρα μας

Μοναστηράκι, Αθήνα
Ιερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου, Τζαμί Τζισδαράκη, Παρθενώνας

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Θρησκείες στη χώρα μας

Ποιος είναι ο γείτονάς μου;

Γνωρίζοντας τους θρησκευτικά «άλλους» που ζουν στη γειτονιά, στο χωριό, στην πόλη μας

Στην Ελλάδα, μια χώρα που από παλιά είναι υπερήφανη για τον φιλόξενο και κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της, συνυπάρχουμε σήμερα με περισσότερους θρησκευτικά «άλλους» από ποτέ άλλοτε. Μια βόλτα στην πόλη, στη γειτονιά, στο χωριό μας ή μια ματιά στην ιστορία του τόπου μας, μας υπενθυμίζει με ζωντάνια τη συνύπαρξή μας.

Συναγωγή στην Αθήνα

Σιχ οδηγός ταξί

Προσευχή μουσουλμάνων στην πλατεία Ομόνοιας

Ιδέα για δραστηριότητα

Ερευνήστε την καθημερινότητα και την ιστορία: Στον τόπο σας, υπάρχουν ή υπήρξαν κοινότητες άλλης θρησκείας; Συζητήστε στην τάξη όσα ξέρετε για αυτές.

Θρησκείες που υπάρχουν στην Ελλάδα

Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία αντιπροσωπεύει την πλειονότητα του πληθυσμού της χώρας και η Καθολική και η Προτεσταντική παράδοση διατηρούν στη χώρα μικρότερες σε πληθυσμό χριστιανικές κοινότητες πιστών.

Άλλες μεγάλες θρησκευτικές κοινότητες στην Ελλάδα έχουν ο Ιουδαϊσμός και το Ισλάμ. Η Ιουδαϊκή κοινότητα στην Ελλάδα αριθμεί σήμερα περίπου 5.500 μέλη. Ο αριθμός των Μουσουλμάνων στην Ελλάδα ανέρχεται στο 4.7% του συνολικού πληθυσμού (527.000 άτομα) σύμφωνα με μέτρηση του 2010. Από τότε έχει υπάρξει και άλλη αύξηση λόγω μεταναστευτικών ροών.

Με τα παγκόσμια μεταναστευτικά ρεύματα των τελευταίων χρόνων, ήρθαν στην Ελλάδα πιστοί και πολλών άλλων θρησκειών και δογμάτων, σε μικρότερους αριθμούς.

Σύμβολα και ιερά βιβλία από άλλες θρησκείες

Η **σβάστικα** αποτελεί ένα αρχαίο σύμβολο πολλών ανατολικών θρησκειών. Στα νεότερα χρόνια, ο Χίτλερ τη χρησιμοποίησε ως σύμβολο επιβολής της ιδεολογίας του. Έτσι μετατράπηκε σε σύμβολο μίσους και ρατσισμού. Τα ιερά βιβλία του **Ινδουισμού** είναι οι Βέδες και οι Ουπανισάδες και του **Βουδισμού** ο Κανόνας Πάλι.

Το **Γιν-Γιανγκ** είναι σύμβολο της κινεζικής σκέψης. Απεικονίζει την αιώνια αρμονία και την κοσμική ισορροπία ανάμεσα στο καλό και το κακό, το αρσενικό και το θηλυκό, το φως και το σκοτάδι.

Το ιερό βιβλίο του **Ταιοισμού** είναι το *Τάο Τε Κινγκ* και του Κομφουκιανισμού τα 5 κλασσικά βιβλία.

Εκτός από το άστρο του Δαβίδ, από τα κυριότερα σύμβολα του Εβραϊσμού είναι η **επτάφωτος λυχνία (μενορά)**. Είναι φωτιστικό σκεύος με επτά λυχνάρια. Αρχικά έκαιγε στα Άγια της Σκηνής του Μαρτυρίου στην έρημο, όταν οι Ισραηλίτες έφυγαν από την Αίγυπτο με τον Μωυσή και στη συνέχεια στον Ναό του Σολομώντα.

Τα ιερά βιβλία του **Ιουδαϊσμού** είναι ο Νόμος, οι Προφήτες και τα Αγιόγραφα (*ΤΕ.ΝΑ.ΚΑ, Τορά*).

Η **ημισέληνος με το αστέρι (χιλάλ)** είναι σύμβολο των Μουσουλμάνων. Ήταν το έμβλημα πολλών πόλεων της Αραβίας πριν να επεκταθεί το Ισλάμ, αλλά συναντάται και σε απεικονίσεις αρχαιοελληνικών νομισμάτων.

Ιερό βιβλίο του **Ισλάμ** είναι το *Κοράνιο*.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Συλλέξτε ή σχεδιάστε σε χαρτί ζωγραφικής σύμβολα από άλλες θρησκείες ή φιλοσοφικές αναζητήσεις: για παράδειγμα ο τροχός της ζωής, Μάνταλα, κ.ά. Επιλέξτε ένα από αυτά και χρωματίστε το. Τέλος, παρουσιάστε στην τάξη τα συναισθήματα και τις σκέψεις σας πάνω στα χρώματα και τα σχέδια που επιλέξατε.
2. Δημιουργήστε ένα κολάζ εικόνων με σύμβολα θρησκειών. Σκοπός είναι να απεικονίσετε την αρμονική συνύπαρξή τους.

Σεβασμός προς τους θρησκευτικά «άλλους»

Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Άρθρο 18

«Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας.»

Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη προώθηση και προστασία της ελευθερίας της θρησκείας ή πίστης, Εισαγωγή, Άρθρο Α2

«Το δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης, της θρησκείας ή της πίστης [...] είναι θεμελιώδες για κάθε άνθρωπο. Ως παγκόσμιο δικαίωμα, η ελευθερία της θρησκείας ή πίστης εξασφαλίζει τον σεβασμό στη διαφορετικότητα. Η ελεύθερη άσκηση του δικαιώματος αυτού συμβάλλει ευθέως στη Δημοκρατία, στην ανάπτυξη, στην ευνομία, στην ειρήνη και στη σταθερότητα.»

Σύνταγμα της Ελλάδας, ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ, Άρθρο 13

«1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.
2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται.»

Ιδέα για δραστηριότητα

«Ανεξιθρησκία»: Συζητήστε για τη σημασία της σήμερα. Βρείτε στοιχεία από το Σύνταγμα και τους νόμους της Ελλάδας.

Εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδας

Ο Ιουδαϊσμός είναι η παραδοσιακή θρησκεία των Εβραίων από την αρχαία εποχή. Είναι η παλιότερη *μονοθεϊστική* θρησκεία, και αποτελεί θεμέλιο του Χριστιανισμού και του Ισλάμ.

Η θέληση του Θεού ή Γιαχβέ είναι καταγεγραμμένη στις Ιερές Γραφές (Τορά) ή αλλιώς γνωστές ως Μωσαϊκός Νόμος ή Παλαιά Διαθήκη. Ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης θεωρείται ο μοναδικός και παντοδύναμος Δημιουργός του Σύμπαντος που εξακολουθεί να το κυβερνά.

Ο Πατριάρχης και πρώτος Εβραίος θεωρείται ο Αβραάμ, του οποίου το έργο συνέχισαν οι Ιακώβ και Μωϋσής. Από τον καιρό των αρχαίων αυτών Εβραίων, ο Θεός λατρεύεται στη Συναγωγή, όπου τα μέλη της κοινότητας μελετούν τις Γραφές και λατρεύουν τον Θεό.

Το ήξερες;

Η πρώτη μνεία εβραϊκού στοιχείου στην Ελλάδα χρονολογείται το 300-250 π.Χ. σε επιγραφή του Ωρωπού, η οποία αναφέρεται σε έναν Εβραίο δούλο ονόματι Μόσχον Μοσχίωνος. Η εγκατάσταση των Εβραίων στη Ρόδο αναφέρεται για πρώτη φορά στο βιβλίο των Μακκαβαίων, και τοποθετείται χρονικά στον **2ο αιώνα π.Χ.**

Οι Εβραίοι εγκαταστάθηκαν για πρώτη φορά στη Μακεδονία το 513 π.Χ. όταν, υπόδουλοι στη Μεσοποταμία, εξαναγκάστηκαν από τον Δαρείο να πολεμήσουν κατά των Σκυθών.

Η παλαιότερη και πλέον χαρακτηριστική ομάδα που κατοίκησε στη χώρα μας είναι οι **Ρωμανιώτες**. Εκτός από τους Ρωμανιώτες, η Ελλάδα υπήρξε το ιστορικό κέντρο μιας άλλης μεγάλης ομάδας Εβραίων, των ισπανόφωνων **Σεφαραδιτών**, η δε Θεσσαλονίκη επωνομαζόταν στο παρελθόν και «μητέρα του Ισραήλ».

Στη σύγχρονη εποχή ως Έλληνας Εβραίος (ή *Ελληνοεβραίος*) νοείται οποιοσδήποτε Έλληνας ανήκει στην ιουδαϊκή θρησκεία ή έχει εβραϊκή καταγωγή και κατοικεί ή κατάγεται από περιοχή της Ελλάδας.

Η Συναγωγή της Θεσσαλονίκης

Primavera en salónico

**Primavera en salónico
halli al cafe Maslum
una nina de ojos pretos
que canta y sona ud.**

**No me manques, tu Fortuna,
del cafe de Avram Maslum.
Tu quitas los muestros dertes,
que cantas y sonas ud.**

**El ud tomas en la mano
con gilves y con sacas.
Los tus ojos relucientes
a mi me hacen quema**

Άνοιξη στη Σαλονίκη

Άνοιξη στη Σαλονίκη
βρήκα στου Μαζλούμ τον καφενέ
μια κοπέλα μαυρομάτα
που τραγουδάει παίζοντας ούτι.

Αχ, Φορτούνα, μη μου λείψεις
από του Αβράμ Μαζλούμ τον καφενέ.
Εσύ διώχνεις τους καημούς μας
που τραγουδάς και παίζεις ούτι.

Το ούτι παίρνεις στο χέρι σου
με νάζια και καμώματα.
Τα μάτια σου τα φωτεινά
μεγάλη μ'άναψαν φωτιά.

Συνοικία Σεμπί λεγόταν μέρος από τα τωρινά Λαδάδικα. Στην εμπορική αυτή περιοχή οι περισσότεροι έμποροι ήταν Εβραίοι.

Στην αριστοκρατική περιοχή 'Εξοχές' δεσπόζει ακόμα η Βίλα Αλλατίνη, του ιδιοκτήτη μύλων Λάζαρου Αλλατίνι.

Η Εβραϊκή Κοινότητα στα Ιωάννινα

«Η πρωτεύουσα της Ηπείρου είναι και "πρωτεύουσα" του ρωμανιώτικου εβραϊσμού, κέντρο δηλαδή του ελληνόφωνου εβραϊκού κόσμου, που οι ρίζες του χάνονται στον χρόνο, φτάνοντας ως την αρχαιοελληνική περίοδο.

Στα Γιάννενα ζούσαν στις αρχές του 20ού αιώνα 4.000 Εβραίοι, ενώ μέχρι τις παραμονές του Διωγμού η κοινότητα της πόλης αριθμούσε 2.000 μέλη. Οι Γιαννιώτες Εβραίοι μάλιστα αποτέλεσαν τον πρώτο πυρήνα της ισραηλιτικής κοινότητας της Αθήνας, της οποίας άλλωστε η παλιά Συναγωγή ονομάζεται "Γιαννιώτικη".

Οι ιστορικοί Ιωσήφ Νεχαμά και Νίκος Βέης χρονολόγησαν την πρώτη εβραϊκή παρουσία στην Ήπειρο στα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο οποίος σύμφωνα και με την παράδοση έφερε εκεί Εβραίους από την Παλαιστίνη. Το πιθανότερο, ιστορικά, είναι ότι η εβραϊκή κοινότητα Ιωαννίνων σχηματίστηκε μετά τον 8ο αιώνα, από μετοίκους από τη Νικόπολη της Ηπείρου. Άλλωστε την περίοδο εκείνη τα Γιάννενα άρχισαν να αποκτούν μια κάποια σπουδαιότητα ως αστικό κέντρο.

Οι Εβραίοι των Ιωαννίνων πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος στο Ολοκαύτωμα. Στις 25 Μαρτίου 1944 συνελήφθησαν 1.850 άτομα και οδηγήθηκαν στο Άουσβιτς από όπου επέστρεψαν μόνο 163».

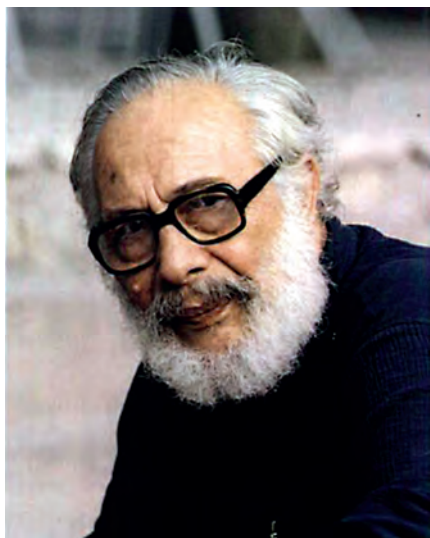
Γιοσέφ Ελιγιά, Στη λίμνη των Ιωαννίνων

Ω λίμνη, στα γλυκά σου τα νερά
Πόσα όνειρα παιδιάτικα λουσμένα
-Αχ πώς ροδογελούν τα περασμένα
Στης μνήμης τα γιγάντια τα φτερά

Μα όταν γροικώ νεκρά τα περασμένα
Πώς νοιώθω να δακρύζω ω λίμνη, ωιμένα
Της φαντασίας το βλέμμα εκστατικό.

Κάρολος Κουν

Ο Κάρολος Κουν (13 Σεπτεμβρίου 1908 14 Φεβρουαρίου 1987) ήταν κορυφαίος θεατρικός σκηνοθέτης.

Ίδρυσε τη Λαϊκή Σκηνή (1934-36) και το Θέατρο Τέχνης (1946) όπου ανέβασε παραστάσεις σπουδαίων, πρωτό-πόρων ξένων συγγραφέων (π.χ. Μπέκετ και Ιονέσκο), αλλά και νέων Ελλήνων συγγραφέων (π.χ. Καμπανέλλη και Αναγνωστάκη).

Πολύ γνωστός και αγαπητός έγινε και για το ανέβασμα παραστάσεων αρχαίας Κωμωδίας, και ιδιαίτερα για τους «Όρνιθες», παράσταση την οποία σκηνοθέτησε με τρόπο πρωτοποριακό για την εποχή.

Ο Κάρολος Κουν τιμήθηκε με το παράσημο Φοίνικα, το Αργυρό Μετάλλιο της Ακαδημίας Αθηνών και το βραβείο

Θεάτρου των Εθνών. Το Θέατρο Τέχνης παρουσιάζει μέχρι και σήμερα πρωτοποριακές παραστάσεις υψηλής καλλιτεχνικής αξίας.

Ισλαμικές κοινότητες της Ελλάδας

Το Ισλάμ ιδρύθηκε από τον Μωάμεθ τον 7ο μ.Χ. αιώνα στην Αραβία. Ο αραβικός όρος Ισλάμ σημαίνει την «υποταγή» στον Αλλάχ, στον ένα και μοναδικό Θεό.

Το θέλημα του Αλλάχ περιέχεται στο Κοράνιο, το ιερό βιβλίο του Ισλάμ που αποκάλυψε ο Αλλάχ στον προφήτη του Μωάμεθ. Ο Μωάμεθ θεωρείται από τους μουσουλμάνους ο μεγαλύτερος και τελευταίος προφήτης του αληθινού Θεού.

Τα δύο μεγαλύτερα δόγματα του Ισλάμ είναι οι Σιίτες και οι Σουνίτες. Λόγω της γειτονίας μας με τους Τούρκους που είναι Σουνίτες, οι περισσότερες ισλαμικές κοινότητες που βρέθηκαν ή βρίσκονται στην Ελλάδα είναι Σουνιτικές.

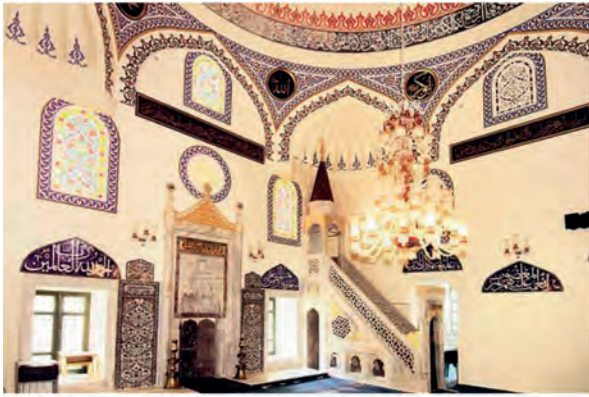
Μνημεία, δρόμοι, περιοχές

Μειονοτικό Σχολείο στη Θράκη

Φετιχέ τζαμί ή τζαμί του σταροπάζαρου. Το παλιότερο Οθωμανικό οικοδόμημα στην Αθήνα (Πλάκα), χτίστηκε το 1668-1770 και περιλαμβάνει αρχαία δομικά υλικά. Ο μιναρές του γκρεμίστηκε με την απελευθέρωση.

Γενί τζαμί (τέλη 16ου-αρχές 17ου αι, Κομοτηνή).

Η μουσουλμανική συνοικία στη μεσαιωνική πόλη της Ρόδου

Σήμερα βρίσκονται στην Ελλάδα, μετά από πολλά μεταναστευτικά κύματα, ισλαμικές κοινότητες από την Τουρκία, την Αίγυπτο, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, την Αλβανία, τη Συρία, και άλλες χώρες, Σουνίτες και Σίιτες.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Φτιάξτε ένα κολάζ-ψηφιδωτό χρησιμοποιώντας υλικό από όσα όλα μάθατε για τις άλλες θρησκείες (φωτογραφίες ναών, ονόματα κοινοτήτων, εικόνες κλπ). Στο κέντρο του κολάζ, γράψτε ένα σύνθημα που θα αποφασίσετε όλοι μαζί.
2. Εμπνευσμένοι από τον Γ. Ελιγιά, γράψτε ένα ποίημα για τον τόπο σας και διαβάστε το στην τάξη. Αναφερθείτε στο τοπίο, στους ανθρώπους, και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Αν θέλετε, συνοδέψτε το ποίημα με μια φωτογραφία που βρίσκετε ταιριαστή.

Ποιος είναι «δικός μας» άνθρωπος;

Προστασία των ξένων: Μια τόσο παλιά εντολή!

Από την Παλαιά Διαθήκη

«Τον ξένον δεν πρέπει να τον καταπιέζετε ούτε να τον εκμεταλλεύεστε, γιατί κι εσείς ήσασταν κάποτε ξένοι στην Αίγυπτο. Τις χήρες και τα ορφανά δεν θα τους καταπιέζετε».

Εξ 22, 20-21

«Αν κάποιος ξένος έρθει να μείνει μαζί σας στη χώρα σας, μην τον εκμεταλλευτείτε. Να του φέρεστε όπως σ' έναν συμπατριώτη σας· να τον αγαπάτε σαν τον εαυτό σας, γιατί κι εσείς ξένοι ήσασταν στην Αίγυπτο».

Λευ 19, 33-34

«Ο ίδιος νόμος θα ισχύει για πάντα στο μέλλον για όλη τη σύναξη, τόσο για σας όσο και για τους ξένους που είναι μαζί σας. Όπως είστε εσείς, έτσι θα είναι και οι ξένοι απέναντι στον Κύριο. Ένας νόμος και μια εντολή θα ισχύει για σας και για τους ξένους, που μένουν μαζί σας».

Αρ 15, 15-16

Η ιστορία της Ρουθ

«Μια φορά, την εποχή που οι Κριτές διοικούσαν και κατηύθυναν τους Ισραηλίτες, έπεσε μεγάλη πείνα στη γη Χαναάν. Πολλοί έφευγαν για άλλα μέρη. Τότε ξεκίνησε απ' τη Βηθλεέμ, τη μικρή πολιτεία της Ιουδαίας, ένας φτωχός μα ενάρετος άνθρωπος, ο Ελιμέλεχ, με τη γυναίκα του Νωεμίν και τα δυο παιδιά του. Πήγαν στη γειτονική χώρα των Μωαβιτών. Εκεί πέθανε ο Ελιμέλεχ και η Νωεμίν βρήκε δυο καλές νύφες για τα παιδιά της.

Συνέβη όμως να πεθάνουν και οι δυο γιοί της και η Νωεμίν έμεινε στην ξένη χώρα μαζί με τις νύφες της, την Ορφά και τη Ρουθ.

Στο μεταξύ, πέρασε η πείνα και η Νωεμίν νοστάλησε να επιστρέψει στη Χαναάν. Παρακάλεσε τότε τις νύφες της να μείνουν στους γονείς τους, στη Μωάβ. Η Ορφά την άκουσε. Η Ρουθ, όμως, με κανένα τρόπο δεν ήθελε να την αποχωριστεί και να την αφήσει μόνη, αφού μάλιστα ήταν μεγάλη στην ηλικία και δεν μπορούσε να δουλέψει. «Μητέρα», της είπε, «θα έρθω μαζί σου, όπου κι αν πας. Ο Θεός σου θα γίνει και Θεός μου κι ο λαός σου λαός μου. Μονάχα ο θάνατος θα μας χωρίσει».

Συγκινημένη η Νωεμίν πήρε τη Ρουθ και πήγαν να ζήσουν στη Βηθλεέμ όπου ο κόσμος τις δέχτηκε με αγάπη. Καθώς βρέθηκαν εκεί την εποχή του θερισμού, η Ρουθ πήγαινε στα χωράφια του πλούσιου Βοόζ όπου δούλευε και μάζευε στάχια για να εξασφαλίσει το ψωμί και το λάδι του σπιτικού τους.

Ρουθ και Βοόζ

Εκεί τη γνώρισε ο Βοόζ. Ρώτησε γι' αυτήν, συγκινήθηκε από την ιστορία της και πήγε στη Νωεμίν να τη ζητήσει για γυναίκα του. Οι γάμοι έγιναν αμέσως και η Νωεμίν έζησε ευτυχισμένη κοντά στον Βοόζ και τη Ρουθ. Από τον γάμο τους γεννήθηκε ένα αγόρι που η Νωεμίν το ανέθρεψε σα να ήταν εγγόνι της.

Από τη γενιά της ξένης, αλλά αφοσιωμένης Ρουθ κατάγεται ο Δαβίδ και από τη γενιά του Δαβίδ γεννήθηκε αργότερα ο Χριστός.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Διαβάστε την ιστορία της Ρουθ και αποδώστε τη με σκίτσα.
2. Διαβάστε την ιστορία της Ρουθ. Χωριστείτε σε ομάδες και αποδώστε κάθε γεγονός ή στάδιο της ιστορίας με μια παγωμένη σκηνή.

Από την Καινή Διαθήκη: Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο

[έλεγε ο Ιησούς] ...«ο Θεός θα πει σ' αυτούς που θα είναι από τα δεξιά του: Ελάτε, οι ευλογημένοι του Πατέρα μου, κληρονομήστε τη βασιλεία, που είναι ετοιμασμένη σε σας από τη δημιουργία του κόσμου. **Επειδή, πείνασα, και μου δώσατε να φάω. Δίψασα και μου δώσατε να πιω. Ξένος ήμουν, και με φιλοξενήσατε. Γυμνός ήμουν, και με ντύσατε. Ασθένησα, και με επισκεφθήκατε. Σε φυλακή ήμουν, και ήρθατε σε μένα. Τότε, οι δίκαιοι θα του απαντήσουν, λέγοντας: Κύριε, πότε σε είδαμε να πεινάς, και σε θρέψαμε; Ή, να διψάς, και σου δώσαμε να πιεις; Και πότε σε είδαμε ξένον, και σε φιλοξενήσαμε; Ή, γυμνόν, και σε ντύσαμε; Και πότε σε είδαμε ασθενή ή σε φυλακή, και ήρθαμε σε σένα; Και απαντώντας ο βασιλιάς, θα τους πει: Σας διαβεβαιώνω, καθόσον το αυτό κάνατε σε έναν από τούτους τούς ελάχιστους* αδελφούς μου, το κάνατε σε μένα».**

*ταπεινούς, ασήμαντους

Από τον ύμνο της Μεγάλης Παρασκευής

**«Δώσε μου τούτο τον ξένο, που από βρέφος σαν ξένος φιλοξενήθηκε στον κόσμο.
Δώσε μου τούτο τον ξένο, που οι ομόφυλοι από μίσος τον θανατώνουν σαν ξένο.
Δώσε μου τούτο τον ξένο, που παραξενεύομαι να βλέπω του θανάτου το (παρά)ξενο.
Δώσε μου τούτο τον ξένο, που ήξερε να φιλοξενεί τους πτωχούς και τους ξένους.
Δώσε μου τούτο τον ξένο, που οι Εβραίοι από φθόνο τον απεξένωσαν από τον κόσμο.
Δώσε μου τούτο τον ξένο, για να κρύψω σε τάφο, που σαν ξένος δεν είχε πού να γείρει το κεφάλι.**

**Δώσε μου τούτο τον ξένο, που βλέποντάς τον νεκρό η Μητέρα φώναζε:
Ω, Υιέ μου και Θεέ μου, αν και στα σπλάχνα πληγώνομαι
και στην καρδιά σπαράζω που σε βλέπω νεκρό,
αλλά αναθαρρώντας από την ανάστασή σου, δοξάζω.
Και με τούτα τα λόγια ικετεύοντας τον Πιλάτο
ο άρχοντας λαμβάνει του Σωτήρος το σώμα,
που και με φόβο το τύλιξε σε σεντόνι και σε σμύρνα και το έβαλε σε τάφο,
αυτόν που παρέχει σε όλους ζωή αιώνια και το μεγάλο έλεος».**

Το ποίημα αυτό που έχει ως θέμα την Αποκαθήλωση και την Ταφή του Αγίου Σώματος του Ιησού από τον Ιωσήφ της Αριμαθαίας ψάλλεται στο τέλος της Περιφοράς του Επιταφίου τη Μεγάλη Παρασκευή.

Απόστολος Παύλος, ο Ύμνος της αγάπης

«Αν ξέρω να μιλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη, τότε έγινα σαν ένας άψυχος χαλκός που βουίζει ή σαν κύμβαλο που ξεκουφαίνει με τους κρότους του. Και αν ακόμα έχω το χάρισμα να προφητεύω και γνωρίζω όλα τα μυστήρια και όλη τη γνώση και αν έχω όλη την πίστη, ώστε να μετακινώ με τη δύναμη της ακόμη και τα βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, τότε δεν είμαι τίποτε απολύτως.»

Ιδέα για δραστηριότητα

Ανοίξτε την Καινή Διαθήκη και εντοπίστε τις παρακάτω φράσεις που εμπεριέχουν τη λέξη αγάπη. Σημειώστε ποιος τις λέει, σε ποιον, και σε ποιον προτρέπει να δοθεί αγάπη.

α. Μτ. 5, 44

β. Λκ. 6, 35

γ. Ιω. 13, 34-35

δ. Α΄ Πε. 4, 8-9

ε. Α΄ Ιω. 4, 16

Ο Ύμνος της Αγάπης
του Απ. Παύλου

Εάν ταις γλώσσαις των ανθρώπων
λαλώ και των αγγέλων, αγάπην
δε μη έχω, γέγονα χαλκός ηχών ή
κύμβαλον αλαλάζον.

Και εάν έχω προφητείαν και ειδώ
τα μυστήρια πάντα και πάσαν
την γνώσιν, και εάν έχω πάσαν
την πίστιν, ώστε όρη μεθιστάνειν,
αγάπην δε μη έχω, ουδέν ειμί.

Και εάν ψωμίσω πάντα τα
υπάρχοντα μου, και εάν παραδώ το
σώμα μου ίνα καυθήσομαι, αγάπην
δε μη έχω, ουδέν ωφελούμαι.

Η αγάπη μακροθυμεί, χρηστεύεται,
η αγάπη ου ζηλοί, η αγάπη ου
περπερεύεται, ου φυσιούται, ουκ
ασχημονεί, ου ζητεί τα εαυτής,
ου παροξύνεται, ου λογίζεται το
κακόν, ου χαίρει επί τη αδικία,
συγχαίρει δε τη αληθεία, πάντα
στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα
ελπίζει, πάντα υπομένει. Η αγάπη
ουδέποτε εκπίπτει.

Είτε δε προφητείαι,
καταργηθήσονται, είτε γλώσσαι
παύσονται, είτε γνώσις
καταργηθήσεται. Εκ μέρους
δε γινώσκομεν και εκ μέρους
προφητεύομεν όταν δε έλθη το
τέλειον, τότε το εκ μέρους
καταργηθήσεται. Ότε ήμην νήπιος,
ως νήπιος έλάλουν, ως νήπιος
εφρόνουν, ως νήπιος ελογιζόμην
ότε δε γέγονα ανήρ, κατήργηκα
τα του νηπίου.

Βλέπομεν γαρ άρτι δι' εσόπτρου εν
αινίγματι, τότε
δε πρόσωπον προς πρόσωπον
άρτι γινώσκω εκ μέρους, τότε δε
επιγνώσομαι καθώς και
επεγνώσθην. Νυνί δε μένει πίστις,
έλπίς, αγάπη, τα τρία ταύτα **μείζων**
δε τούτων η αγάπη.

Νεοελληνική απόδοση

Αν ξέρω να μιλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων και
των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη, τότε έγινα σαν ένας
άψυχος χαλκός που βουίζει ή σαν κύμβαλο που ξεκου-
φαίνει με τους κρότους του.

Και αν έχω το χάρισμα να προφητεύω και γνωρίζω όλα
τα μυστήρια και όλη τη γνώση, και αν έχω όλη την πί-
στη, ώστε να μετακινώ με τη δύναμη της ακόμη και τα
βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, τότε δεν είμαι τίποτε απο-
λύτως.

Και αν πουλήσω όλη την περιουσία μου για να χορτά-
σω με ψωμί όλους τους φτωχούς, και αν παραδώσω το
σώμα μου για να καεί, αλλά αγάπη δεν έχω, τότε σε
τίποτε δεν ωφελούμαι.

Η αγάπη είναι μακρόθυμη, είναι ευεργετική και ωφέ-
λιμη, η αγάπη δε ζηλεύει, η αγάπη δεν ξιπάζεται (= δεν
καυχιέται), δεν είναι περήφανη, δεν κάνει ασχήμιες, δε
ζητεί το συμφέρον της, δεν ερεθίζεται, δε σκέφτεται το
κακό για τους άλλους, δε χαίρει, όταν βλέπει την αδι-
κία, αλλά συγχαίρει, όταν επικρατεί η αλήθεια. Όλα τα
ανέχεται, όλα τα πιστεύει, όλα τα ελπίζει, όλα τα υπο-
μένει. Η αγάπη ποτέ δεν ξεπέφτει.

Αν υπάρχουν ακόμα προφητείες, θα έλθει μέρα που και
αυτές θα καταργηθούν αν υπάρχουν χαρίσματα γλωσ-
σών και αυτά θα σταματήσουν αν υπάρχει γνώση και
αυτή θα καταργηθεί. Γιατί τώρα έχουμε μερική και όχι
τέλεια γνώση και προφητεία. όταν όμως έλθει το τέ-
λειο, τότε το μερικό θα καταργηθεί.

Όταν ήμουν νήπιο, μιλούσα ως νήπιο, σκεφτόμουν ως
νήπιο, έκρινα ως νήπιο. Όταν έγινα άνδρας, κατάργησα
τη συμπεριφορά του νηπίου.

Τώρα βλέπουμε σαν σε καθρέπτη και μάλιστα θαμπά,
τότε όμως θα βλέπουμε το ένα πρόσωπο το άλλο πρό-
σωπο. Τώρα γνωρίζω μόνο ένα μέρος από την αλήθεια,
αλλά τότε θα έχω πλήρη γνώση, όπως ακριβώς γνωρίζει
και εμένα ο Θεός.

Όστε τώρα μας απομένουν τρία πράγματα: η πίστη, η
ελπίδα και η αγάπη. **Πιο μεγάλη όμως από αυτά είναι**
η αγάπη.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Συζητήστε στην τάξη: Γιατί στο Ευαγγέλιο ο Χριστός παρουσιάζει τον εαυτό του ως ξένο; Γιατί κάνει το ίδιο και ο Ύμνος της Μ. Παρασκευής; Ποιο είναι το μήνυμα που θέλει να περάσει στους ανθρώπους;
2. Διαβάστε προσεκτικά το απόσπασμα ή και ολόκληρο τον 'Ύμνο της αγάπης' του Αποστόλου Παύλου. Ποια εκφραστικά σχήματα χρησιμοποιεί περισσότερο; Γιατί πιστεύετε ότι το κάνει;
3. Τι είναι για εμένα αγάπη; Σκεφτείτε και καταγράψτε παραδείγματα και εμπειρίες αγάπης που σας έχουν μείνει αξέχαστα. Τι κοινό έχουν αυτά τα βιώματα;

Η στάση της Ορθόδοξης Εκκλησίας στους διωγμούς των Εβραίων

Η περίπτωση της Ζακύνθου

Ζάκυνθος, στα τέλη του 1943. Οι Εβραίοι του νησιού τελούν υπό διωγμό. Ο Γερμανός διοικητής της φρουράς Ζακύνθου Πάουλ Μπέρεντς καλεί τον δήμαρχο Λουκά Καρρέρ για να του ανακοινώσει την εντολή του. Μέσα σε λίγες μέρες θα πρέπει να του παραδώσει κατάλογο με τα ονόματα όλων των Εβραίων του νησιού για να απελαθούν. Ο δήμαρχος συναντά τον μητροπολίτη Ζακύνθου Χρυσόστομο και μεταβαίνουν μαζί στην Κομαντατούρ όπου παραδίδουν στον διοικητή έναν φάκελο με τον κατάλογο.

Το χαρτί γράφει μόνο δύο ονόματα:
Μητροπολίτης Ζακύνθου Χρυσόστομος,
Δήμαρχος Ζακύνθου Λουκάς Καρρέρ.

Το ήξερες;

Ο ερευνητής και συγγραφέας Deno Seder γράφει πως στη Ζάκυνθο εκείνα τα χρόνια συνέβη κάτι μοναδικό, ένα θαύμα: η εβραϊκή κοινότητα του νησιού ήταν η μόνη σε όλη την Ελλάδα που διασώθηκε ολόκληρη από τους ναζί!

Για τον συγγραφέα, «το θαύμα της Ζακύνθου» ήταν το προϊόν [...] θάρρους και αλληλεγγύης, όταν η θρησκευτική και πολιτική ηγεσία του νησιού καθώς και οι 42.000 κάτοικοί του, ως άλλοι «καλοί Σαμαρείτες», με κίνδυνο της ζωής τους αρνήθηκαν να καταδώσουν τους Εβραίους συμπατριώτες τους, που συμβίωναν αρμονικά μαζί τους επί αιώνες, τους έκρυψαν στα σπίτια τους ή τους φυγάδευσαν στα βουνά.

Deno Seder, Miracle at Zakynthos: The Only Greek Jewish Community Saved in its Entirety from Annihilation, εκδ: Philos Press, Washington DC, 2014, παρουσίαση στην Καθημερινή 27/9/2015

Η περίπτωση του Βόλου

Μέσα από έγκυρες πληροφορίες που απέσπασε από τη Γερμανική διοίκηση λόγω της θέσης του, ο Μητροπολίτης Δημητριάδος Ιωακείμ μπόρεσε να προειδοποιήσει τους Εβραίους του Βόλου να σκορπιστούν στα γύρω χωριά της Μαγνησίας, ώστε να μη συλληφθούν. Ακόμη, έδωσε στον αρχι-Ραββίνο Μωϋσή Πέσαχ μια συνοδευτική επιστολή προς τους συντοπίτες του, τους αντιστασιακούς που δρούσαν στην περιοχή και τους ιερείς, καλώντας τους να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους να κρυφτούν. Πράγματι, μέσα σε δύο ημέρες εγκατέλειψε τον Βόλο το 65% των Εβραίων κατοίκων του, με αποτέλεσμα οι απώλειες εβραϊκού πληθυσμού στον Βόλο να είναι οι μικρότερες στην Ελλάδα (26%).

Πηγή: Δημητρίου Τσιλιβίδη, Ο Μητροπολίτης Δημητριάδος Ιωακείμ Αλεξόπουλος: η ζωή και το έργο του, Θεσσαλονίκη 1996

Η περίπτωση της Χαλκίδας

Ο Μητροπολίτης Χαλκίδας Γρηγόριος προσέφερε προστασία στην εβραϊκή κοινότητα της Χαλκίδας και επιπλέον έκρυψε τα ιερά σκεύη της Συναγωγής στον χώρο της Μητρόπολης, για να τα προστατεύσει από λεηλασίες και κλοπές.

Πηγή: Ισραηλιτική κοινότητα Χαλκίδας, www.kis.gr

Η προσπάθεια διάσωσης των Εβραίων από τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό

Με εντολή του εκδίδονταν πιστοποιητικά βαπτίσεως για τους Εβραίους ώστε να εμφανίζονται ως Χριστιανοί και να αποφεύγεται η σύλληψη και απέλασή τους. Τον Μάρτιο του 1943 έστειλε την παρακάτω επιστολή διαμαρτυρίας στο Αρχηγείο των Γερμανικών Δυνάμεων Κατοχής στην Ελλάδα υπο την Διοίκηση του Στρατηγού Στρόπ:

«Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία και ο ακαδημαϊκός κόσμος του Ελληνικού Λαού, διαμαρτύρεται κατά της δίωξης των Εβραίων. Ο ελληνικός λαός, είναι βαθιά λυπημένος όταν έμαθε πως οι γερμανικές αρχές Κατοχής, έχουν ήδη θέσει σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα σταδιακής απέλασης των Ελλήνων της εβραϊκής κοινότητας και ότι οι πρώτες ομάδες των εκτοπισμένων, βρίσκονται ήδη καθ' οδόν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Πολωνίας. Σύμφωνα με τους όρους της αναγκωχής, όλοι οι Έλληνες πολίτες, χωρίς διακρίσεις, φυλής ή θρησκείας, θα έπρεπε να τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης από τις κατοχικές αρχές. Οι Έλληνες Εβραίοι έχουν αποδείξει την αξία τους. Έχουν συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, είναι νομοταγείς πολίτες και κατανοούν πλήρως τα καθήκοντά τους, ως Έλληνες. Έχουν κάνει θυσίες για την Ελλάδα και ήταν πάντα στην πρώτη γραμμή της πάλης του ελληνικού έθνους, για την υπεράσπιση των αναφαίρετων ιστορικών δικαιωμάτων του.

Στην εθνική μας συνείδηση, όλα τα παιδιά της Μητέρας Ελλάδας αποτελούν μια αναπόσπαστη ενότητα: είναι ισότιμα μέλη του εθνικού σώματος, ανεξαρτήτως θρησκείας. Η αγία Ορθόδοξη θρησκεία μας δεν αναγνωρίζει ανώτερη ή κατώτερη ποιότητα με βάση τη φυλή ή τη θρησκεία και η θρησκεία μας αναφέρει πως: «Δεν υπάρχει ούτε Εβραίος, ούτε Έλληνας» και συνεπώς καταδικάζει κάθε απόπειρα διακρίσεων ή δημιουργίας φυλετικών ή θρησκευτικών διαφορών. Είναι κοινή η μοίρα μας τόσο στις μέρες της δόξας όσο και σε περιόδους εθνικής ατυχίας και είναι άρρηκτοι οι δεσμοί μεταξύ όλων των Ελλήνων πολιτών, χωρίς εξαίρεση, ανεξάρτητα από τη φυλή. Σήμερα, ανησυχούμε βαθύτατα για την τύχη των 60.000 συμπολιτών μας, οι οποίοι είναι Εβραίοι. Έχουμε ζήσει μαζί και οι δύο την δουλεία και την ελευθερία και εκτιμούμε τα συναισθήματά τους, την αδελφική τους στάση, την οικονομική τους προσφορά και το πιο σημαντικό, τον πατριωτισμό τους.

Αθήνα, 23η Μαρτίου 1943»

Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Δαμασκηνός

Όταν έλαβε το έγγραφο ο Γερμανός στρατηγός απείλησε τον Αρχιεπίσκοπο ότι θα τον τουφεκίσει. Η απάντηση του Δαμασκηνού: «Οι Ιεράρχες της Ελλάδος, στρατηγέ Στρόπ, δεν τουφεκίζονται, απαγχονίζονται. Σάς παρακαλώ να σεβασθήτε αυτήν την παράδοσιν».

Πηγή: Κατερίνα Χουζούρη, 28/10/2015, www.pemptousia.gr

Μπροστά στον «ξένο» σήμερα

<i>Ν. Πορτοκάλου, Είμαι ξένος</i>	<i>Μπέρτολτ Μπρεχτ, Για τον όρο «μετανάστες»</i>
Είμαι ξένος, είμαι μοναχός μες στους ξένους ένας ξένος ένας ναυαγός. Είμαι ξένος μες στον κόσμο αυτό πού πατάω, πού πηγαίνω τί γυρεύω εδώ. Είμαι ξένος, είμαι ορφανός δεν με είδες, δε με ξέρεις είμ' αόρατος. Είμ' ένας ξένος, είμαι ο κανείς στα φανάρια σου ξεπλένω τα τζάμια για να δεις. Ένας άπιστος μες στους πιστούς στους άπιστους πιστός είμ' ένας ξένος μες στους αδελφούς στους ξένους αδελφός. [...]	Λαθμεμένο μου φαινόταν πάντα το όνομα που μας δίνουν. «Μετανάστες». Θα πει κείνοι που αφήσαν την πατρίδα τους. Εμείς, ωστόσο, δε φύγαμε γιατί το θέλαμε λεύτερα να διαλέξουμε μιαν άλλη γη. Ούτε και σε μιαν άλλη χώρα μπήκαμε να μείνουμε για πάντα, αν γινόταν Εμείς φύγαμε στα κρυφά. Μας κυνηγήσαν, μας προγράψανε. Κι η χώρα που μας δέχτηκε, σπίτι δε θα 'ναι, μα εξορία. (Ο Μπ. Μπρεχτ έγραψε το ποίημα αυτό το 1937, όταν ζούσε ως αυτοεξόριστος στη Σκανδιναβία, κα- τατρεγμένος από τη χιτλερική εξουσία).

Τι σημαίνει ξένος/άλλος;

<i>Γιώργος Σεφέρης, Μυθιστόρημα</i>	<i>Άγιος Μακάριος, 4ος αιώνας μ.Χ</i>
«...τὸν ξένο καὶ τὸν ἐχθρὸ τὸν εἶδαμε στὸν καθρέφτη».	«Κόλαση εἶναι νὰ μὴν μπορεῖς νὰ δεις τὸ πρόσωπο τοῦ Ἄλλου».

Ιδέα για δραστηριότητα

Διαβάστε σε дуάδες πρώτα το τραγούδι "Είμαι ξένος" και το ποίημα "Για τον όρο μετα-
νάστες", συζητήστε τα και σημειώστε τις σημαντικότερες σκέψεις σας.
Κατόπιν ενωθείτε με άλλη μια дуάδα και συζητήστε όλοι μαζί το νόημα των ρητών του
Σεφέρη και του Αγ. Μακαρίου. Τι σας κάνουν να σκέφτεστε για το τί σημαίνει για τον
καθένα μας ο «άλλος»;

'Ταξιδιώτες', στο λιμάνι της Μασσαλίας, Bruno Catalano 2014

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Ψάξτε την οικογενειακή σας ιστορία. Από τους προγόνους ή τους συγγενείς σας, πόσοι και ποιοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν ή υπήρξαν πρόσφυγες; Διηγηθείτε την ιστορία τους στην τάξη.
2. Κοιτάξτε την εικόνα του 'Ταξιδιώτη' στο λιμάνι της Μασσαλίας. Έχετε ένα λεπτό για να συμπληρώσετε το κάθε κουτί του σχήματος 'παρατηρώ επεξεργάζομαι ερμηνεύω'. Ο δάσκαλος ή η δασκάλα σας θα σας βοηθήσει να κρατήσετε χρόνο.

ΠΑΡΑΤΗΡΩ Περιγράφω κάτι όπως φαίνεται	ΕΠΕΞΕΡΓΑΖΟΜΑΙ Επεκτείνομαι στις λεπτομέρειές του	ΕΡΜΗΝΕΥΩ Εξηγώ τι σημαίνει για μένα, ποια είναι η σημασία του και το νόημά του

Ζούμε και προσευχόμαστε μαζί

Διαθρησκειακή προσευχή

«Διαθρησκειακή προσευχή στη μνήμη των αδικοχαμένων προσφύγων πραγματοποιήθηκε σήμερα (3/11/2015) στο Άγαλμα της Μικρασιάτισσας Μάνας, στην Επάνω Σκάλα της Μυτιλήνης, στο πλαίσιο του τριημέρου πένθους που κήρυξε ο Δήμος Λέσβου για τους δεκάδες νεκρούς μετανάστες και πρόσφυγες που πνίγηκαν στην προσπάθειά τους να φτάσουν στη Λέσβο.

Παρόντες και οι δυο Μητροπολίτες της Λέσβου ο Μυτιλήνης Ιάκωβος και ο Μηθύμνης Χρυσόστομος επικεφαλής ομάδας ιερέων των δυο Μητροπόλεων, μουσουλμάνοι θρησκευτικοί λειτουργοί, ο Δήμαρχος Λέσβου Σπύρος Γαληνός και εκπρόσωποι των τοπικών πολιτικών και αυτοδιοικητικών αρχών, εθελοντές και μέλη μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στο μεταναστευτικό και φυσικά πολλοί πολίτες που με την παρουσία τους ζήτησαν να αφυπνιστεί η ευρωπαϊκή αλλά και η παγκόσμια κοινότητα και να δώσει λύση σε αυτή τη συνεχιζόμενη ανθρωπιστική κρίση.

Όπως σημειώνεται σε σχετική ανακοίνωση του Δήμου Λέσβου «με αυτή την άκρως συμβολική κίνηση, δείχνουμε σε όλο τον κόσμο ότι, ανεξαρτήτως θρησκεύματος και καταγωγής, στεκόμαστε όλοι ενωμένοι ενάντια στους εγκληματίες που στέλνουν καθημερινά στον θάνατο μητέρες και μικρά παιδιά»».

Κείμενο: ΑΠΕ-ΜΠΕ, 4/11/2015

Κοινή Διακήρυξη Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, Πάπα Φραγκίσκου, Αρχιεπισκόπου Ελλάδος Ιερώνυμου Β', 16 Απριλίου 2016

«Από την πλευρά μας, υπακούοντας στο θέλημα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, πιστεύουμε ακράδαντα, ολόψυχα και με αποφασιστικότητα, ότι πρέπει να εντείνουμε τις προσπάθειες μας για την προώθηση της πλήρους ενότητας όλων των Χριστιανών. Επιβεβαιώνουμε την πεποίθησή μας ότι η «συμφιλίωση (μεταξύ των Χριστιανών) περιλαμβάνει την **προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης εντός και μεταξύ όλων των λαών...** Μαζί, θα κάνουμε το χρέος μας, ώστε να προσφέρουμε στους μετανάστες, τους πρόσφυγες, και τους αιτούντες άσυλο, μία ανθρώπινη υποδοχή στην Ευρώπη» (Οικουμενική Χάρτα, 2001). Με την **υπεράσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων** των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών, καθώς και των πολλών περιθωριοποιημένων ανθρώπων στις κοινωνίες μας, έχουμε ως στόχο να εκπληρώσουμε την αποστολή των Εκκλησιών, που είναι η διακονία του κόσμου.»

Ο Πάπας Φραγκίσκος και ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος αγκαλιάζουν ένα μωρό προσφυγόπουλο.

*Γ. Ρίτσος, Και να αδερφέ μου
Ερμηνεία: Ν. Ξυλούρης*

Και να αδερφέ μου που μάθαμε να κουβεντιάσουμε
ήσυχα, ήσυχα κι απλά
Καταλαβαινόμαστε τώρα, καταλαβαινόμαστε τώρα
δεν χρειάζονται περισσότερα

Κι αύριο λέω θα γίνουμε ακόμα πιο απλοί
Θα βρούμε αυτά τα λόγια που παίρνουνε το ίδιο βάρος
σ' όλες τις καρδιές, σ' όλα τα χείλη
Έτσι, να λέμε πια τα σύκα-σύκα και τη σκάφη-σκάφη

Κι έτσι που να χαμογελάνε οι άλλοι και να λένε
Τέτοια ποιήματα σου φτιάχνω εκατό την ώρα
Αυτό θέλουμε κι εμείς

Γιατί εμείς δεν τραγουδάμε για να ξεχωρίσουμε, αδελφέ μου
απ' τον κόσμο
Εμείς τραγουδάμε
για να σμίξουμε, να σμίξουμε τον κόσμο.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Ερευνήστε: Ποια είναι τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων στα οποία αναφέρονται στη Διακήρυξή τους ο Πατριάρχης, ο Αρχιεπίσκοπος και ο Πάπας;
2. Τι σκέψεις σας δημιουργούνται όταν ακούτε τη λέξη «αδερφός»;
3. Σύμφωνα με το τραγούδι, τι σημαίνει να είμαστε αδέρφια με τους άλλους; Ακούστε το τραγούδι και προσθέστε δικές σας ιδέες ή τους δικούς σας στίχους.

Ο καλός καπετάνιος της Ρόδου

Η Ροδιακή, 10/11/16

Για μια ακόμα φορά, ο καπετάνιος Τσετίν Καραοσμάν χάρισε ολόκληρη την «ψαριά» στους πιστούς χριστιανούς που βρέθηκαν στον Πανορμίτη της Σύμης από κάθε γωνιά της Ελλάδος.

Όπως είναι γνωστό ο καπετάν Τσετίν προσφέρει κάθε χρόνο τα τελευταία χρόνια μεγάλες ποσότητες με ψάρια σε ενορίες της Ρόδου και συγκεκριμένα στον Άγιο Παντελεήμονα, προκειμένου να διατεθούν άμεσα σε οικογένειες που έχουν άμεση ανάγκη.

Αλληλεγγύη μεταξύ Ορθοδόξων και Κοπτών Χριστιανών

Ο Πατριάρχης των Κοπτών Θεόδωρος και ο Αρχιεπίσκοπος Ελλάδας Ιερώνυμος

Επίσημη επίσκεψη στην Εκκλησία της Ελλάδος πραγματοποιεί αυτές τις μέρες ο Πάπας και Πατριάρχης των Κοπτών κ. Θεόδωρος. Μετά την άφιξή του, το απόγευμα της Πέμπτης, ο Πατριάρχης Θεόδωρος επισκέφθηκε τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο στην Αρχιεπισκοπή. Στη συνέχεια, επισκέφθηκαν μαζί τα γραφεία της Κεντρικής Διοίκησης του Φιλανθρωπικού Οργανισμού «Αποστολή».

Ο Πατριάρχης των Κοπτών στην προσφώνησή του αναφέρθηκε εκτενώς στις σχέσεις των δυο λαών και κυρίως των δυο Εκκλησιών τονίζοντας ότι «οι μεταξύ των δύο Λαών, Ελλήνων και Αιγυπτίων Χριστιανών, θερμοί δεσμοί αδελφοσύνης ανανεώνονται στο διάβα των αιώνων, αφού στην Αίγυπτο υπάρχει παλαιόθεν Ελληνική Κοινότητα, ενώ και η Ελλάδα σήμερα φιλοξενεί αδελφικά και με αγάπη Χριστού Κόπτες Χριστιανούς στην Αθήνα».

Ευχήθηκε «σύντομα ο Ελληνικός Λαός με τη βοήθεια του Αγίου Θεού, να καταφέρει να υπερβεί την κρίση και να επιστρέψει και πάλι σε ρυθμούς ανάπτυξης και ευημερίας» και χαρακτήρισε εκπληκτικό το έργο της «Αποστολής» λέγοντας ότι «η Εκκλησία της Ελλάδος υπό την πνευματική καθήγεσία του Μακαριωτάτου Προκαθημένου Αυτής, Αρχιεπισκόπου Αθηνών Ιερώνυμου του Β΄, ανταποκρίθηκε άμεσα και στις δύο αυτές προκλήσεις των καιρών μας, δηλαδή στην προσφυγική και μεταναστευτική κρίση, και στην εγχώρια οικονομική και κοινωνική κρίση, με την "Αποστολή", θέτοντας σε εφαρμογή **σχέδιο αρωγής προς όλους τους συνανθρώπους μας, Χριστιανούς και μη, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς δίδοντας ταπεινή μαρτυρία της Χριστιανικής πίστεώς μας δια των αγαθών έργων**».

Πηγή: www.ecclesia.gr, 8/12/2016

Επίσκεψη του Πατριάρχη Θεόδωρου στην Συνοδική επιτροπή Διορθοδόξων και Διαχριστιανικών σχέσεων της Ιεράς Σύνοδου (ανώτατο διοικητικό σώμα) της Εκκλησίας της Ελλάδας.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Χωρισμένοι σε ομάδες, διαβάστε το άρθρο για τον καλό καπετάνιο της Ρόδου και τα σχόλια του Κόπτη Πατριάρχη Θεόδωρου για τη φιλανθρωπική δράση της Εκκλησίας της Ελλάδας και σκεφτείτε: πώς αυτοί οι άνθρωποι εκφράζουν την αγάπη τους; Συζητήστε τις διαπιστώσεις σας στην τάξη και στηρίξτε τις με συγκεκριμένες αναφορές στα κείμενα.
2. Γιατί είναι σημαντικό οι θρησκευτικοί ηγέτες να βρίσκονται και να κάνουν κοινές δηλώσεις; Έχει σημασία για τους πιστούς και για αυτούς που ταλαιπωρούνται;
3. Συζητήστε στην τάξη, σκεπτόμενοι όλα όσα μάθατε στην ενότητα: Γιατί είναι δύσκολο για τους ανθρώπους να αγαπούν ο ένας τον άλλο; Γιατί είναι δύσκολο για χώρες να συνυπάρχουν ειρηνικά; Γιατί είναι δύσκολο για θρησκείες να συνυπάρχουν ειρηνικά;

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Μνημεία και τόποι χριστιανικής λατρείας: Αποτυπώσεις της πίστης

Μονή Αγίου Στεφάνου, Μετέωρα

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Μνημεια και τόποι χριστιανικής λατρείας: Αποτυπώσεις της πίστης

Αρχιτεκτονική περιγραφή εκκλησίας

Κ. Καβάφης, Στην εκκλησία

Στους ορθόδοξους ναούς, όταν μπαίνουμε συναντάμε αριστερά και δεξιά τα δύο προσκυνητάρια με τις εικόνες του Χριστού και της Παναγίας. Όπως προχωράμε, βλέπουμε στασίδια, τον άμβωνα, τα ψαλτήρια και τον μητροπολιτικό ή δεσποτικό θρόνο. Στο βάθος βρίσκεται το τέμπλο (εικονοστάσι) με την Ωραία Πύλη και τις εικόνες. Πίσω από το τέμπλο βρίσκεται το Ιερό, που περικλείει την Αγία Τράπεζα και τη Θεία Προσκομιδή.

Την εκκλησίαν αγαπώ τα εξαπτέρυγά της,
τ' ασήμια των σκευών, τα κηροπήγιά της,
τα φώτα, τις εικόνες της, τον άμβωνά της.

Εκεί σαν μπω, μες σ' εκκλησία των Γραικών
με των θυμιαμάτων της τες ευωδίες,
με τες λειτουργικές φωνές και συμφωνίες,
τες μεγαλοπρεπείς των ιερέων παρουσίες
και κάθε των κινήσεων τον σοβαρό ρυθμό
λαμπρότατοι μες των αμφίων τον στολισμό -
ο νους μου πηαίνει σε τιμές μεγάλες της φυλής μας,
στον ένδοξό μας Βυζαντινισμό.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Τα δύο παραπάνω κείμενα αναφέρονται στην εκκλησία. Σε τι διαφέρουν όμως; Ποιος είναι ο στόχος του καθενός;
2. Συζητήστε: τι σημαίνει η λέξη «εκκλησία»; Κτίριο; Ιερείς; Απλοί πιστοί;

Οι ρυθμοί των χριστιανικών ναών

Μετά το τέλος των διωγμών οι χριστιανοί άρχισαν να κτίζουν ελεύθερα πλέον τους ναούς τους για να λατρεύουν τον Θεό. Το παράδειγμα μάλιστα το έδωσε ο αυτοκράτορας Μ. Κωνσταντίνος ο οποίος κατασκεύασε τον ναό της Αγίας Σοφίας, τον ναό των Αγίων Αποστόλων και άλλους στην Κωνσταντινούπολη. Η μητέρα του, η Αγία Ελένη, έκτισε στα Ιεροσόλυμα τον ναό της Ανάστασης και στη Βηθλεέμ τον ναό της Γέννησης του Χριστού.

Παντού στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, σε πόλεις και χωριά, με μεγάλη χαρά οι χριστιανοί πρόσφεραν χρήματα αλλά και προσωπική εργασία για να κτίσουν ναούς. Στην αρχή το σχέδιό τους ήταν απλό. Με το πέρασμα του χρόνου οι αρχιτέκτονες, θέλοντας να δώσουν περισσότερη μεγαλοπρέπεια και κομψότητα στους χριστιανικούς ναούς, επινόησαν νέα σχέδια, νέους τύπους ή **ρυθμούς** όπως λέγονται στη γλώσσα της τέχνης.

α) Ο ρυθμός της Βασιλικής

Οι βασιλικές είναι ορθογώνια οικοδομήματα που μιμούνται τα κτίρια των ρωμαϊκών δικαστηρίων. Έχουν ξύλινη στέγη και στο εσωτερικό χωρίζονται σε τρία τμήματα με κολόνες (κίονες) ανάμεσά τους, που ονομάζονται **κλίτη**. Το μεσαίο είναι πλατύτερο από τα άλλα. Το χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι η ευθεία γραμμή.

Αχειροποίητος, Θεσσαλονίκη (Βασιλική)

Άγιος Απολλινάριος, Ραβέννα Ιταλία (Βασιλική)

β) Ο ρυθμός της Βασιλικής με τρούλο

Ο ναός της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη, που χτίστηκε επί Ιουστινιανού, είναι ο πρώτος ναός αυτού του ρυθμού. Στη μέση του ναού (με ρυθμό βασιλικής) υπάρχει ένας μεγάλος τρούλος που στηρίζεται πάνω σε κολόνες (κίονες).

Αγ. Σοφία, Θεσσαλονίκη (βασιλική με τρούλο)

Κοίμηση Θεοτόκου, Νίκαια Βιθυνίας (βασιλική με τρούλο)

γ) Ο βυζαντινός ρυθμός ή σταυροειδής με τρούλο

Μετά τον 9ο αιώνα μ. Χ. εξαπλώθηκε στην Ανατολή κυρίως αυτός ο ρυθμός. Χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι το σχήμα του σταυρού που έχουν οι στέγες. Στη μέση αυτού του σταυρού υψώνεται ο τρούλος.

Παναγία Καπνικαρέα, Αθήνα (βυζαντινός)

Ι. Μ. Μεγίστης Λαύρας, Άγιο Όρος (βυζαντινός)

Στη **Δύση** μέχρι το σχίσμα των Εκκλησιών (1054 μ.Χ.) επικρατούσε η βασιλική με διάφορες παραλλαγές. Κατόπιν μπορούμε να διακρίνουμε τους παρακάτω ρυθμούς:

-Ρομανικός ρυθμός

Είναι μακρόστενες Βασιλικές με χαρακτηριστικό τους γνώρισμα όμως τα καμπύλα τόξα και τις ημικυκλικές καμάρες. Τέτοιους ναούς βρίσκουμε στη Γαλλία, στην Ισπανία, στην Ιταλία (όπου ο ρυθμός λέγεται και λομβαρδικός) και στη Γερμανία.

Άγ. Μιχαήλ Παβία Ιταλίας (Ρομανικός)

Παναγία Πουατιέ Γαλλίας (Ρομανικός)

-Γοτθικός ρυθμός

Εμφανίστηκε μετά τον 13ο αιώνα μ. Χ. στη Γαλλία και εξαπλώθηκε στην Αυστρία, στην Αγγλία, στη Γερμανία και στην Ισπανία. Είναι και αυτοί οι ναοί μακρόστενες βασιλικές. Κύρια χαρακτηριστικά τους είναι ότι οι τοίχοι, οι στέγες, τα καμπαναριά, τα παράθυρα καταλήγουν σε οξείες γωνίες.

Καθεδρικός ναός Καντέρμπουρι, Αγγλία
(Γοτθικός)

Καθεδρικός ναός Κολωνίας, Γερμανία
(Γοτθικός)

-Αναγεννησιακός ρυθμός

Εμφανίστηκε μετά τον 14ο αιώνα μ. Χ. στην Ιταλία και αποτελεί σύνθεση παλαιότερων ρυθμών. Είναι κυρίως κυκλικοί ναοί με τρούλο, διακοσμημένοι με μεγαλοπρέπεια. Μετά τον 16ο αιώνα μ. Χ. εμφανίζονται πιο πολύπλοκοι ναοί με ένα κλίτος και καμάρες κι αυτοί με πλούσια διακόσμηση κυρίως στην Ιταλία και την Ισπανία που τους ξεχωρίζουν ως ρυθμού Μπαρόκ.

Παναγία Λουλουδιών, Φλωρεντία (Αναγεννησιακός)

Καθεδρικός ναός Αγ. Παύλου, Λονδίνο
(Μπαρόκ)

Στη σύγχρονη εποχή η κατασκευή χριστιανικών ναών επηρεάζεται από τη μοντέρνα αρχιτεκτονική, χωρίς όμως να παραβλέπει τις λατρευτικές συνήθειες των πιστών έτσι ώστε να τις εξυπηρετούν.

Προτεσταντικός ναός
Hallgrímskirkja Ρέικιαβικ, Ισλανδία

Notre Dame du Haut, Γαλλία (Καθολικών)

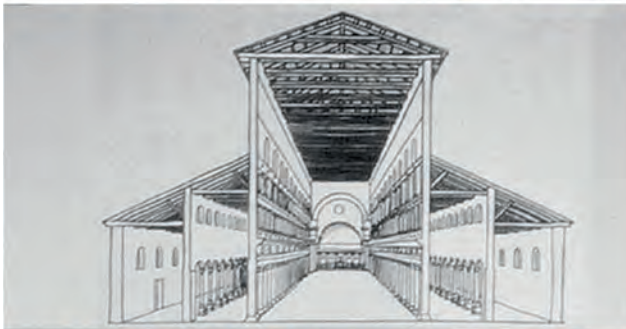
Ιδέα για δραστηριότητα

Ο Άγιος Δημήτριος είναι ο ναός του πολιούχου αγίου της Θεσσαλονίκης. Οι τέσσερις φωτογραφίες του απεικονίζουν τέσσερις διαφορετικές πτυχές του. Σε ομάδες συντάξτε μία περιγραφή του ναού η οποία να περιλαμβάνει μία παράγραφο πάνω σε κάθε εικόνα-κομμάτι της ζωής του ναού.

Στόχος σας είναι η περιγραφή σας να είναι τόσο εύστοχη, ώστε να μη χρειάζεται να δει κάποιος τις φωτογραφίες! Κολλήστε τις περιγραφές σας στο ταμπλό της τάξης.

Εξωτερικό Ναού

Αρχιτεκτονικό σχέδιο

Εσωτερικό Ναού

Πανηγυρική Λειτουργία

Μνημεία που μαρτυρούν την εποχή τους

Αγία Σοφία

Όταν ο Ιουστινιανός αποφάσισε να ανοικοδομήσει τον ναό της Αγίας Σοφίας (αφιερωμένο όχι στη γνωστή Αγία, αλλά στη Σοφία του Θεού), ανέθεσε το μεγάλο αυτό έργο στους καλύτερους αρχιτέκτονες της ελληνικής Ανατολής, τον Ανθέμιο και τον Ισίδωρο. Οι αρχιτέκτονες κατέληξαν σ' ένα σχέδιο που συνδύαζε το μεγαλείο και τη λιτότητα, την ομορφιά και τη σταθερότητα.

Η Αγία Σοφία, Antoine Helbert

(ο έφιππος άνθρωπος κάτω δεξιά δείχνει το εντυπωσιακό μέγεθος του Ναού)

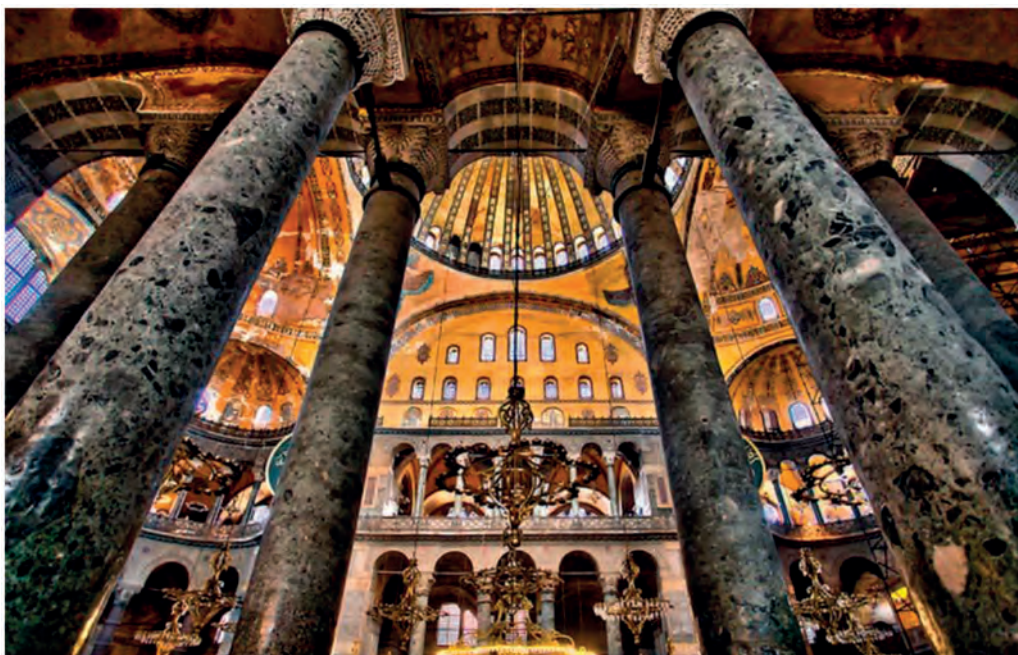
Δέκα χιλιάδες τεχνίτες κι εργάτες άρχισαν να δουλεύουν ακατάπαυστα. Ο Ιουστινιανός είχε ζητήσει τα πιο σπάνια υλικά απ' όλη την αυτοκρατορία. Ειδικά για την κατασκευή του τεράστιου τρούλου, χρησιμοποιήθηκαν πολύ ελαφρά τούβλα από τη Ρόδο. Τα θαυμάσια ψηφιδωτά του ναού, ο επιβλητικός άμβωνας, ο θρόνος του Πατριάρχη, όλα θα ήταν στολισμένα με πολύτιμες πέτρες, χρυσό και ασήμι, ενώ η Αγία Τράπεζα θα ντυνόταν με χρυσό.

Η Παναγία

Οι αυτοκράτορες Κωνσταντίνος Μονομάχος και Ζωή

Στην αυλή, μπροστά στην εκκλησία, έκτισαν μια κρήνη για τους προσκυνητές. Πάνω της χάραξαν μια επιγραφή που διαβαζόταν το ίδιο από την αρχή και από το τέλος (καρκινική επιγραφή):

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

Δηλαδή: «Να ξεπλύνεις τις αμαρτίες σου και όχι μόνο το πρόσωπό σου».

Παρόμοια επιγραφή σε εξωκλήσι της Βέροιας

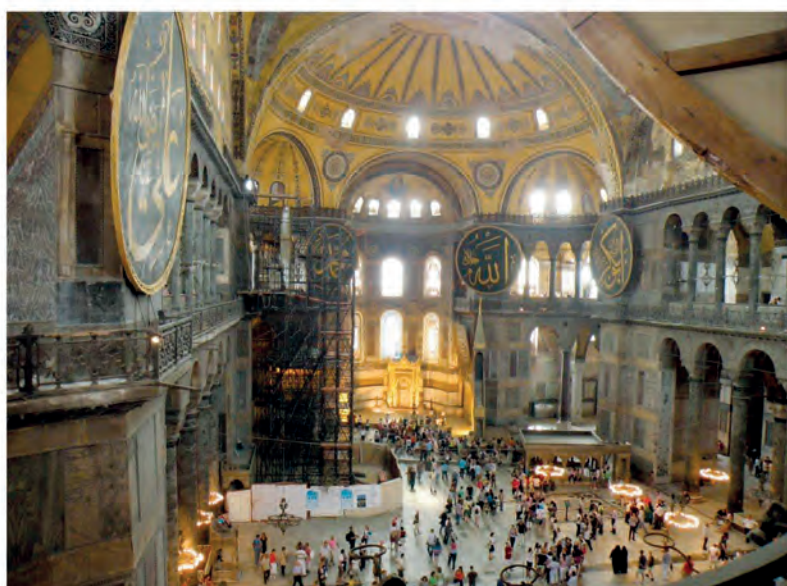
Τα εγκαίνια έγιναν με μεγαλοπρέπεια στις 27 Δεκεμβρίου του 537 μ.Χ. Ο Ιουστινιανός, μάλιστα, συγκρίνοντας τον ναό της Αγίας Σοφίας με τον ξακουστό **ναό του Σολομώντα**, σήκωσε τα χέρια του και είπε: *«Μεγάλη η δόξα του Κυρίου και Θεού μας, που με αξίωσε να φτιάξω αυτό το έργο. Ω Σολομώντα! Σε νίκησα».*

Ο τύπος του ναού της Αγίας Σοφίας είναι **βασιλική με τρούλο** και χωρίζεται σε τρία κλίτη. Στο μεσαίο κλίτος, τέσσερις πελώριοι πεσσοί στηρίζουν τέσσερα μεγάλα τόξα. Επάνω τους στηρίζεται ο μεγαλοπρεπής τρούλος, ενώ μέσα από τα 40 παράθυρα της βάσης του, το φως σκορπίζεται άπλετο στο εσωτερικό του ναού. Το πέρασμα του χρόνου, καθώς και οι συχνοί σεισμοί στην περιοχή, προκαλούσαν ζημιές στον ναό, μα οι διάδοχοι του Ιουστινιανού φρόντιζαν συνεχώς να συντηρούν την Αγία Σοφία με τον καλύτερο τρόπο. Το 1204, όμως, όταν οι Φράγκοι κατέκτησαν την Κωνσταντινούπολη, προκάλεσαν στον ναό μεγάλες καταστροφές.

Από το 1453, που η Κωνσταντινούπολη έπεσε στα χέρια των Τούρκων, η Αγία Σοφία μετατράπηκε σε τζαμί. Το 1934 με απόφαση του τουρκικού υπουργικού συμβουλίου, ο ναός μετατράπηκε σε μουσείο. Στις ημέρες μας έχει εκδηλωθεί διεθνές ενδιαφέρον και έχουν αρχίσει οι εργασίες για τη συντήρηση και αποκατάσταση του ναού, ώστε να αναδειχθούν οι ανεκτίμητοι θησαυροί του.

Η Αγία Σοφία παραμένει μέχρι και σήμερα το μεγαλύτερο σε σημασία μνημείο του ορθόδοξου χριστιανικού πολιτισμού, συνδέοντας με άσβηστες μνήμες τη βυζαντινή με τη σύγχρονη ιστορία.

Οι Έλληνες με κάθε τρόπο εξέφραζαν τον θαυμασμό τους για την Αγία-Σοφιά, μέσα στα τραγούδια και στους θρύλους τους, όπως στο παρακάτω δημοτικό τραγούδι:

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἀγία-Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.

Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.

Ν. Πολίτη, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, Αθήνα, 1925

Ιδέα για δραστηριότητα

1. Όπως η Αγία Σοφία είναι ένα μνημείο που μαρτυρά μια συγκεκριμένη εποχή και παραμένει ζωντανό, έτσι και άλλα μνημεία αποτελούν αντίστοιχα σύμβολα για άλλες θρησκείες. Χωριστείτε σε δύο ομάδες και επιλέξτε έναν από τους δύο ναούς-σύμβολα πολιτισμών: τον Ναό του Σολομώντα ή τον Άγιο Πέτρο.

Ερευνήστε, συζητήστε και απαντήστε:

- που βρίσκεται ο ναός;
- πότε χτίστηκε;
- από ποιον;
- για ποιον πολιτισμό αποτελεί σύμβολο; για ποιο λόγο;
- πώς εκδηλώνουν οι πιστοί τον θαυμασμό και τον σεβασμό τους προς τον ναό-σύμβολο;
- σε ποια κατάσταση βρίσκεται σήμερα ο ναός; Ποια χρήση των χώρων του γίνεται;
- υπάρχουν θρύλοι, ποιήματα, ευχές που σχετίζονται με τον ναό;

Παρουσιάστε τα ευρήματά σας και τα συμπεράσματά σας στην άλλη ομάδα.

2. Στις περιοχές που άνθισε ο χριστιανισμός συναντάμε πόλεις γεμάτες ναούς. Χωριστείτε σε ομάδες και ετοιμάστε ένα οδοιπορικό στους ναούς μίας από τις παρακάτω πόλεις:

- Κωνσταντινούπολη
- Θεσσαλονίκη
- Ρώμη
- Βενετία
- Παρίσι
- Ραβέννα
- Φλωρεντία
- Ιεροσόλυμα
- Καστοριά
- Βέροια
- Μόσχα

Βήμα 1ο: Βρείτε ένα χάρτη της πόλης που επιλέξατε, κατά προτίμηση ταξιδιωτικό και κρεμάστε τον στο ταμπλό της τάξης.

Βήμα 2ο: Αναζητήστε επάνω στον χάρτη (με τη βοήθεια του υπομνήματος, αν υπάρχει) ναούς, και κυκλώστε τους με έντονο χρώμα.

Βήμα 3ο: Επαληθεύστε τα ευρήματά σας με τη βοήθεια του διαδικτύου, ενός ταξιδιωτικού οδηγού ή μιας εγκυκλοπαίδειας. Είναι όντως χριστιανικοί ναοί όσα κυκλώσατε; Μήπως υπάρχουν και άλλοι ναοί που πρέπει να συμπεριλάβετε στο οδοιπορικό σας;

Βήμα 4ο: Με αφετηρία τον σημαντικότερο ή τον παλιότερο από τους ναούς που βρήκατε, σχεδιάστε πάνω στον χάρτη τη διαδρομή-οδοιπορικό που θα ακολουθούσατε για να δείτε όλους τους ναούς. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μαρκαδόρους ή και πινέζες και χοντρή κλωστή.

Βήμα 5ο: Βρείτε και γράψτε σε ένα αυτοκόλλητο χαρτάκι τις βασικότερες πληροφορίες για κάθε ναό-σταθμό του οδοιπορικού σας. Κολλήστε το στον χάρτη.

Ανατρέξτε στην υποενότητα 'Οι ρυθμοί των χριστιανικών ναών' στο παρόν κεφάλαιο για να βρείτε σε ποιο ρυθμό ανήκει ο κάθε ναός του οδοιπορικού σας.

Βυζαντινή ζωγραφική: Η ζωγραφική αφήγηση της πίστης

Η βυζαντινή ζωγραφική δεν είναι μόνο ένα είδος ζωγραφικής, αλλά και κάτι περισσότερο. Τα έργα της δεν τα ονομάζουμε πίνακες ή ζωγραφιές, αλλά **εικόνες, εικονίσματα**.

Οι χριστιανοί από τα πρώτα χρόνια αγαπούσαν να ζωγραφίζουν τη μορφή του Χριστού, των αγίων και παραστάσεις από τη ζωή τους σε χώρους λατρείας. Με τον τρόπο αυτό οι πιστοί διδάσκονταν την ιστορία της εκκλησίας και προσέγγιζαν τα εικονιζόμενα πρόσωπα. Οι εικόνες θεωρούνταν **βιβλία** για όσους δεν γνώριζαν γράμματα. Έτσι γεννήθηκε η τέχνη της **αγιογραφίας**.

Παναγία Αγιοσορίτισσα, 7ος αι μ.Χ

Τον 7ο αιώνα, στο Βυζάντιο, μερικοί αυτοκράτορες στάθηκαν εχθρικοί απέναντι στις εικόνες και θέλησαν να τις εξαφανίσουν. Τότε καταστράφηκαν πολλές ωραίες ιερές παραστάσεις και εικόνες. Για την εχθρική τους στάση απέναντι στις εικόνες, οι αυτοκράτορες αυτοί ονομάστηκαν **εικονομάχοι**. Το θέμα της εικονομαχίας προκάλεσε μεγάλα προβλήματα στους χριστιανούς. Ιερείς και λαός, υπερασπίστηκαν τις εικόνες, πολλοί απ' αυτούς δίνοντας και τη ζωή τους!

Γρήγορα, ωστόσο, οι ιερές παραστάσεις και οι εικόνες ξαναβρήκαν τη θέση τους στους χώρους της λατρείας. Το 787 μ.Χ το ζήτημα της λατρείας των εικόνων λύθηκε οριστικά με την Ζ' Οικουμενική Σύνοδο, η οποία αναστήλωσε τις εικόνες και αποκατέστησε την ειρήνη μεταξύ των χριστιανών.

Με τη διδασκαλία της Εκκλησίας ξεκαθαρίστηκε πως όταν οι χριστιανοί ασπάζονται μια εικόνα αποδίδουν τιμή και σεβασμό στα πρόσωπα που παριστάνει, και όχι **στα χρώματα και στο υλικό** πάνω στο οποίο είναι ζωγραφισμένη.

Την εποχή των Παλαιολόγων (13ος και 14ος αιώνες) η αγιογραφία έφτασε στην πιο μεγάλη της ακμή. Λίγο αργότερα ένα σπουδαίο καλλιτεχνικό ρεύμα ξεκίνησε από την Κωνσταντινούπολη, απλώθηκε στη Μακεδονία και ονομάστηκε **Μακεδονική Σχολή**. Το χαρακτηριστικό αυτής της σχολής είναι ότι τη συναντάμε κυρίως σε **τοιχογραφίες**. Τα χρώματά της είναι φωτεινά και οι αγιογράφοι προσπαθούν να αποδώσουν τις μορφές με κίνηση και φυσικότητα. Την ίδια εποχή εμφανίζεται κι ένα άλλο καλλιτεχνικό ρεύμα, που ονομάστηκε **Κρητική Σχολή** γιατί ξεκίνησε στην Κρήτη, επεκτάθηκε στην κυρίως Ελλάδα και έφτασε ως τη Δύση. Η Κρητική Σχολή κυρίως αναπτύχθηκε σε **φορητές εικόνες** και λιγότερο σε τοιχογραφίες. Έργα της συναντάμε σε όλη την Ελλάδα. Χαρακτηριστικό των έργων αυτής της Σχολής είναι η ηρεμία των προσώπων και η λιτότητα της γραμμής.

Μακεδονική Σχολή

Κρητική Σχολή

Ιδέα για δραστηριότητα

Λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές μεταξύ Μακεδονικής και Κρητικής Σχολής, ξεφυλλίστε το βιβλίο σας ή και προηγούμενα βιβλία θρησκευτικών και προσπαθήστε να βρείτε εικόνες που ανήκουν στην κάθε Σχολή.

Ζωγραφική στις εκκλησίες

Για τους Βυζαντινούς, τα ψηφιδωτά, οι εικόνες και οι τοιχογραφίες του ναού ήταν σαν ένα τεράστιο ανοιχτό βιβλίο για όποιον έμπαινε μέσα στην εκκλησία. Οι κανόνες για την εικονογράφηση των ναών ορίστηκαν στην Ζ' Οικουμενική Σύνοδο. Οι σύγχρονοι αγιογράφοι ακολουθούν τους ίδιους κανόνες.

Ο αγιογράφος χωρίζει νοερά την εκκλησία σε **τέσσερις** ζώνες.

Πρώτη ζώνη: Ο **τρούλος** είναι αφιερωμένος στην ουράνια εκκλησία. Εκεί αγιογραφείται πάντα ο **Παντοκράτορας**: Είναι η μορφή που πήρε ο Χριστός όταν έγινε άνθρωπος. Ο Χριστός, κρατώντας το Ευαγγέλιο δίνει την ευλογία του σε όλο τον κόσμο.

Στον τρούλο ζωγραφίζεται επίσης ο **χορός των αγγέλων**, που υμνούν και δοξάζουν τον Παντοκράτορα, καθώς και οι **προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης** που μίλησαν από τα πολύ παλιά χρόνια για τον ερχομό του. Συνήθως αγιογραφούνται οι κυριότεροι: ο Ηλίας, ο Ησαΐας, ο Ιερεμίας και ο Ιεζεκιήλ.

Παντοκράτωρ (Κύπρος) 12ος αι

Καπέλα Παλατίνα, Παλέρμο, 10ος αι

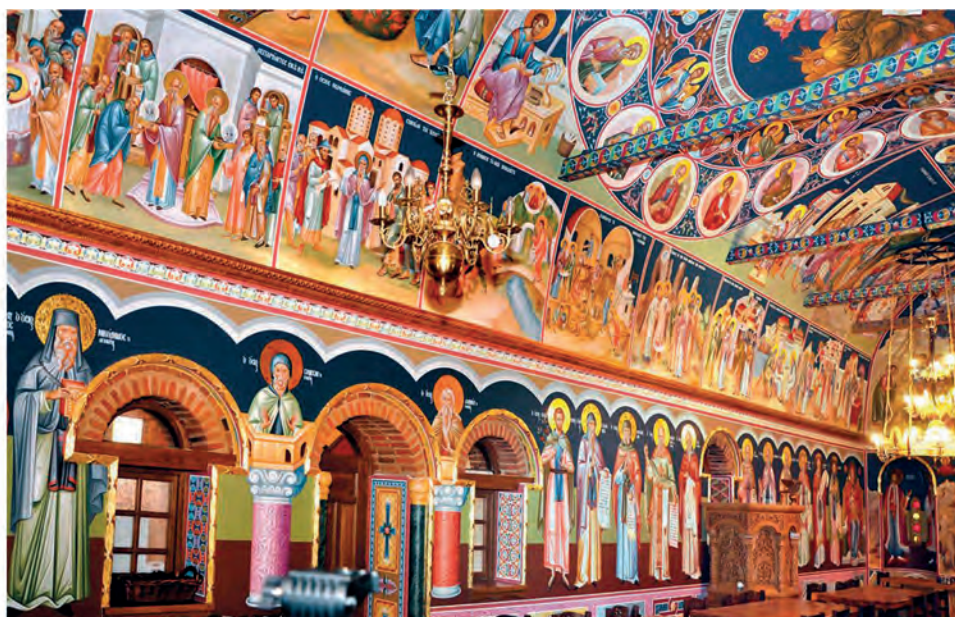
Δεύτερη ζώνη: Στα τέσσερα τρίγωνα που στηρίζουν τον τρούλο αγιογραφούνται οι τέσσερις Ευαγγελιστές. Ορισμένες φορές, αντί για τους Ευαγγελιστές ζωγραφίζονται τα σύμβολά τους (Ματθαίος (Μτ): άγγελος, Μάρκος (Μκ): λιοντάρι, Λουκάς (Λκ): μοσχάρι, Ιωάννης (Ιω): αετός)

Ι.Ν. Εισοδίων της Θεοτόκου, 18ος αι

Τρίτη ζώνη: Στη ζώνη που αρχίζει στο ύψος των Ευαγγελιστών ζωγραφίζονται σκηνές που εξιστορούν όλα τα μεγάλα γεγονότα της ζωής του Χριστού και της Θεοτόκου, όπως η Γέννηση, η Βάπτισμα, η Σταύρωση, η Ανάσταση, τα θαύματα, οι παραβολές.

Τέταρτη ζώνη: Στην τελευταία ζώνη, σ' αυτή δηλαδή που είναι πλησιέστερα στους πιστούς, αγιογραφούνται οι άγιοι και οι μάρτυρες, εκείνοι δηλαδή που με τη ζωή τους έφτασαν στον Θεό.

Ι.Μ. Βαρλαάμ, Μετέωρα

Κανόνες υπάρχουν και για την αγιογράφιση του **ιερού**, που βρίσκεται ανατολικά, πίσω από το εικονοστάσι (τέμπλο).

◀ Στην αψίδα του ιερού εικονίζεται η **Παναγία με τον Χριστό** στην αγκαλιά της. Έχει τα μάτια της στραμμένα προς τον Παντοκράτορα, βοηθάει τους πιστούς και μεταφέρει τις παρακλήσεις τους προς αυτόν.

◀ Στη μεσαία ζώνη της αψίδας του ιερού εικονίζεται η **Κοινωνία των Αποστόλων**.

◀ Τέλος, χαμηλά αγιογραφούνται οι **Τρεις Ιεράρχες**, οι **Πατέρες της Εκκλησίας** και άλλοι άγιοι.

Το εικονοστάσι ή **τέμπλο** χωρίζει το ιερό από τον χώρο των πιστών. Ψηλά στο εικονοστάσι υπάρχει μια σειρά από μικρές εικόνες που παρουσιάζουν το Δωδεκάορτο. Δεξιά της Ωραίας Πύλης υπάρχει πάντα η εικόνα του Χριστού και του Ιωάννη του Προδρόμου. Αριστερά εικονίζεται η Παναγία και ο άγιος ή η αγία στην οποία είναι αφιερωμένη η εκκλησία. Συχνά η εκκλησία είναι αφιερωμένη σε κάποιο γεγονός. Τότε δίπλα στην Παναγία εικονίζεται το θέμα αυτό (π.χ. Ανάληψη, Μεταμόρφωση κ.ά.) Ο Μυστικός Δείπνος αγιογραφείται πάνω από την πύλη του ιερού.

Ι.Ν. Αγίου Προδρόμου, Μπαλί Ρεθύμνου

Ελεούσα, Κυνοπιάστες Κέρκυρας, πέτρινο τέμπλο

Τοιχογραφίες

Από τον Όσιο Λουκά Βοιωτίας

Η ζωγραφική στον τοίχο, η τοιχογραφία, είναι πολύ παλιά τέχνη. Τη λέμε και **φρέσκο**, ζωγραφική δηλαδή πάνω σε υγρή επιφάνεια. Ο καλλιτέχνης έπρεπε να προετοιμάσει μόνος του όχι μόνο τα χρώματά του, αλλά και την επιφάνεια πάνω στην οποία θα ζωγράφιζε, τον τοίχο. Σκούπιζε τον τοίχο και τον έτριβε ώστε να γίνει λείος· κι έπειτα τον έβρεχε. Την άλλη μέρα περνούσε τον τοίχο ένα χοντρό χέρι ασβέστη ανακατεμένο με άμμο της θάλασσας. Μετά τον περνούσε με ένα μείγμα ασβέστη και τριμμένο άχυρο. Σαν έβρεχε την επιφάνεια, τη σοβάτιζε και την επόμενη μέρα ζωγράφιζε. Μετά ζωγράφιζε γρήγορα προτού στεγνώσει ο σοβάς. Έτσι τα χρώματα ποτίζουν βαθιά τον υγρό τοίχο και αντέχουν στον χρόνο. Τα χρώματα που χρησιμοποίησε ο βυζαντινός καλλιτέχνης ήταν όλα φυσικά χρώματα της γης (γαιοχρώματα) που διαλύονταν σε νερό.

Φορητές εικόνες

Οι φορητές εικόνες βρίσκονταν παντού: στις εκκλησίες, στους τάφους, στα σπίτια. Στα πρωτοχριστιανικά χρόνια οι εικόνες ήταν οι προσωπογραφίες των μαρτύρων και αγίων, οι οποίες τοποθετούνταν πάνω στον τάφο τους, ώστε οι πιστοί να τους βλέπουν. Αργότερα αυτές οι εικόνες έγιναν αντικείμενο λατρείας.

Οι εικόνες είναι ζωγραφισμένες πάνω σε ξύλο, το οποίο όμως ο αγιογράφος έχει επεξεργαστεί με πολλή υπομονή και μεράκι.

Αν παρατηρήσουμε τις εικόνες ενός αγίου που έχουν κατασκευαστεί σε διαφορετικές εποχές, θα διαπιστώσουμε ότι, παρά την πάροδο του χρόνου, ο άγιος είναι ζωγραφισμένος σχεδόν πάντα με τον ίδιο τρόπο. Έτσι, βλέπουμε αγίους να είναι ζωγραφισμένοι πάντοτε νέοι, όπως π.χ. ο Άγιος Γεώργιος, ενώ άλλοι ζωγραφίζονται πάντα γέροι, όπως οι Τρεις Ιεράρχες. Συχνά κάποιο σύμβολο ζωγραφίζεται δίπλα στον Άγιο. Στις εικόνες του Αγίου Νικολάου, προστάτη των θαλασσινών, υπάρχει πάντα κάποιο ναυτικό θέμα. Αυτή η «επανάληψη» στην αναπαράσταση των αγίων βοηθούσε ακόμη και τον πιο αγράμματο πιστό να καταλαβαίνει ποιος άγιος εικονιζόταν στην εικόνα που προσκυνούσε.

Άγιος Γεώργιος, Σκήτη Αγίας Άννης, Άγιο Όρος 16ος αι.

Ψηφιδωτά

Η τέχνη και η τεχνική των ψηφιδωτών έρχεται από τους **ελληνιστικούς** και ρωμαϊκούς χρόνους. Εκείνη την εποχή τα ψηφιδωτά δημιουργούνταν από μικρά κομμάτια μαρμάρου ή χρωματιστές πέτρες και χρησιμοποιούνταν για τη διακόσμηση των δαπέδων δημοσίων κτηρίων και ναών, αντικαθιστώντας σε πολλές περιπτώσεις την πανάκριβη μαρμάρινη επένδυση.

Οι Βυζαντινοί διακοσμούσαν με ψηφιδωτά τους τοίχους και τα δάπεδα των εκκλησιών, όχι μόνο για να τις ομορφύνουν, αλλά και για να μη φαίνονται τα υλικά της κατασκευής. Τα περισσότερα ψηφιδωτά έγιναν τους πρώτους αιώνες της αυτοκρατορίας, και μέχρι τον 10ο αιώνα, τότε που η αυτοκρατορία βρισκόταν στην ακμή της. Αργότερα, επειδή κόστιζαν ακριβά, αντικαταστάθηκαν από τις τοιχογραφίες.

Στο Βυζάντιο οι ψηφίδες γίνονται πιο ακριβές και πολύτιμες. Ως ψηφίδα χρησιμοποιείται χρωματιστό γυαλί ή κεραμίδι, επενδυμένο με φύλλο χρυσού και ασημιού, προστατευμένο με γυαλί. Οι ψηφιδωτές παραστάσεις διακοσμούν πλέον τοίχους, οροφές και φορητές εικόνες, ενώ τα θέματά τους αντλούνται από πρόσωπα, σκηνές ή γεγονότα της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης.

Η τεχνική του ψηφιδωτού απαιτεί μεγάλη επιδεξιότητα στην προετοιμασία του, στην επιλογή των ψηφίδων, αλλά και ταχύτητα κατά την τοποθέτησή τους, αφού ο τοίχος πρέπει να παραμείνει νωπός κατά τη διάρκεια της σύνθεσης του ψηφιδωτού, ώστε να επιτυγχάνεται η σωστή εφαρμογή των ψηφίδων. Το αποτέλεσμα των ψηφιδωτών παραστάσεων είναι μοναδικό και εντυπωσιακό.

Περίφημα είναι τα ψηφιδωτά στις εκκλησίες της Ραβέννας στην Ιταλία, όπως επίσης και αυτά της Κωνσταντινούπολης, της Θεσσαλονίκης, της Μονής Δαφνίου στην Αττική, της Νέας Μονής Χίου, του Οσίου Λουκά στη Βοιωτία και αλλού.

Ο καλός ποιμένας, Ραβέννα, 5ος αι.

Ψηφιδωτά στην Ι. Μ. Δαφνίου, περίπου 11ος αι.

Ιδέα για δραστηριότητα

Οργανώστε το ατελιέ σας: Για να διακοσμήσετε την τάξη σας, φτιάξτε ένα ψηφιδωτό εμπνευσμένο από τη Βυζαντινή παράδοση χρησιμοποιώντας πολύχρωμο χαρτί. Συμβουλευτείτε το βιβλίο των εικαστικών σας!

Ο αγιογράφος

«Όταν πρόκειται να αρχίσεις μια εικόνα, κατά πρώτον κάνε την προσευχή σου εις τον Κύριον να σε φωτίσει εις το έργον σου...» (Φ. Κόντογλου).

Ο αγιογράφος ήταν καλλιτέχνης με βαθιά πίστη. Ακολουθούσε τους κανόνες που είχε θεσπίσει η εκκλησία για τη ζωγραφική, ποτίζοντας ταυτόχρονα τα έργα του με όλο του το συναίσθημα και τη συγκίνησή του προς τα θεία.

Οι Βυζαντινοί πίστευαν ότι το ταλέντο ήταν σταλμένο από τον Θεό και το αφιέρωναν σ' αυτόν. Σκοπός του αγιογράφου δεν ήταν να φτιάξει έναν ωραίο πίνακα, μια ωραία εικόνα, αλλά να μιλήσει στην ψυχή του πιστού και να τον παροτρύνει να ακολουθήσει το παράδειγμα των αγίων, για να φτάσει κι αυτός στην τελειότητα.

Οι αγιογράφοι τότε, όπως και σήμερα, μάθαιναν την τέχνη τους κοντά σε κάποιον δάσκαλο. Στις αρχές του 18ου αιώνα ο αγιογράφος Διονύσιος ο εκ Φουρνά έγραψε ένα βιβλίο – οδηγό για την αγιογραφία. Σ' αυτό, συστήνει στα παιδιά που έχουν ταλέντο και θέλουν να ακολουθήσουν αυτή την τέχνη να ασκηθούν μόνα τους στην αρχή κι έπειτα να μαθητεύσουν κοντά σε ένα δάσκαλο. Η μαθητεία κρατούσε χρόνια.

Ο νεαρός μαθητευόμενος, πριν πιάσει στα χέρια του πινέλο και χρώμα, περνούσε από όλα τα στάδια της δουλειάς, αρχίζοντας από τις πιο απλές εργασίες, όπως το πλύσιμο των πινέλων, έως και τις πιο πολύπλοκες, όπως είναι η παρασκευή των χρωμάτων. Δουλεύοντας έτσι στο εργαστήριο του δασκάλου του, ο νεαρός μάθαινε τα μυστικά της τέχνης. Όταν ο δάσκαλος τον έκρινε πλέον ικανό, του έδινε την άδεια να εργαστεί μόνος του.

Γιατί η βυζαντινή τέχνη δεν είναι φυσική;

Η βυζαντινή εικόνα δεν είναι μια απλή ζωγραφιά, όπου όλα έχουν τις σωστές αναλογίες. Σκοπός της είναι να διδάξει κάτι βαθύτερο, πόσο δηλαδή πιο όμορφος μπορεί να γίνει ο άνθρωπος όταν κάνει το θέλημα του Χριστού. Μένει, δηλαδή, στην **ουσία** της αναπαράστασης, και δεν μπαίνει σε λεπτομέρειες που ανήκουν πιο πολύ στον υλικό και όχι στον πνευματικό κόσμο.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Αναζητήστε: Ποιος έχει αγιογραφήσει τον τοπικό σας ναό; Πότε;
2. Κοιτάξτε αμέσως παρακάτω τη Μαντόνα με το Γαρύφαλλο και τη Γλυκοφιλούσα και συζητήστε: Ο Νταβίντσι ζωγράφισε την Παναγία, είναι όμως αγιογράφος;

Η Μαντόνα με το γαρύφαλλο
Leonardo Da Vinci, 1780

Παναγία Γλυκοφιλούσα
Άγιο Όρος, χρονολογείται στην Εκονομαχία

Αργυροχοΐα, Χρυσοχοΐα, Χρυσοκεντητική, Ξυλογλυπτική

Η αργυροχοΐα και η χρυσοχοΐα είναι οι τέχνες στις οποίες ο τεχνίτης **σμιλεύει** με μικροσκοπικά εργαλεία μορφές, παραστάσεις και σχέδια επάνω σε σκεύη που χρησιμοποιούνται στη λατρεία του Θεού. Η χρυσοκεντητική είναι η τέχνη που χρησιμοποιείται για να στολίζονται τα άμφια των ιερέων ή διάφορα καλύμματα (π.χ. της Αγίας Τράπεζας), κεντώντας πάνω σ' αυτά παραστάσεις και μορφές με χρυσές και ασημένιες κλωστές. Η ξυλογλυπτική είναι η τέχνη του σκαλίσματος του ξύλου με το οποίο κατασκευάζονται τα τέμπλα, τα **στασίδια** και τα αναλόγια, με παραστάσεις από την Παλαιά και Καινή Διαθήκη ή με συμβολικές παραστάσεις από ζώα και φυτά. Τα πιο βαριά και ογκώδη αντικείμενα, όπως οι πολυέλαιοι, οι καμπάνες, οι πόρτες και τα μανουάλια κατασκευάζονται από ορείχαλκο και είναι συνήθως **χυτά**, γιατί σχηματίζονταν σε καλούπια στα οποία έχυναν οι τεχνίτες το λιωμένο μέταλλο.

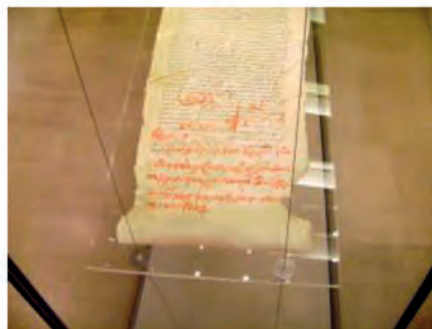
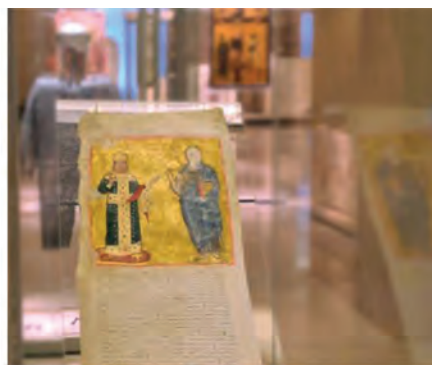
Τα χειρόγραφα

Τα βιβλία των Βυζαντινών ήταν χειρόγραφα, γραμμένα πάνω σε περγαμνή, πάνω δηλαδή σε λεπτό, επεξεργασμένο δέρμα κατσικιού. Τα βιβλία αποτελούνταν από ορθογώνια φύλλα ραμμένα μεταξύ τους. Απέξω ήταν ντυμένα με δερμάτινες ή υφασμάτινες βιβλιοδεσίες, στολισμένες με ασήμι, χρυσό, φίλντισι.

Τα περισσότερα βιβλία που σώζονται από τα βυζαντινά χρόνια είναι εκείνα που διάβαζαν στις ακολουθίες της Εκκλησίας. Τα περισσότερα από αυτά φυλάσσονται στις βιβλιοθήκες των μοναστηριών του Αγίου Όρους. Για το γράψιμο χρησιμοποιούσαν τη γραφίδα, που ήταν φτιαγμένη από μικρό καλάμι ή από φτερό χήνας. Με μαχαιράκι έξυναν τη μύτη της γραφίδας και τη χώριζαν στα δύο. Το μελάνι το παρασκεύαζαν από φυτικές ουσίες.

Ιδιαίτερη φροντίδα έδειχναν οι Βυζαντινοί καλλιτέχνες στην περίτεχνη διακόσμηση του πρώτου γράμματος του κεφαλαίου ή της παραγράφου (*πρωτόγραμμα*). Αυτό ήταν πάντα μεγαλύτερο από τα υπόλοιπα γράμματα κι από μόνο του αποτελούσε μια εικόνα.

Τα χειρόγραφα βιβλία ήταν συχνά στολισμένα με χρωματιστές εικόνες, τις **μικρογραφίες** ή *μινιατούρες*. Συχνά, επίσης, διακοσμητικά πλαίσια περιβάλλουν το κείμενο.

Χρυσόβουλο (επίσημο αυτοκρατορικό έγγραφο) του Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου, 1301 μ.Χ.

Άλλα μνημεία: Λόγος και μέλος

Η μεταφορά της Κιβωτού, Ι.Μ. Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος.
Διακρίνονται όργανα της βυζαντινής μουσικής, για παράδειγμα το κανονάκι.

Υμνογραφία

Οι ύμνοι των πρώτων χριστιανών

Όταν μετά την Πεντηκοστή ιδρύθηκε η Εκκλησία, οι πρώτοι χριστιανοί δεν είχαν ακόμη ύμνους. Στις **συνάξεις** τους υμνούσαν τον Θεό με ψαλμούς του Δαβίδ, από την Παλαιά Διαθήκη. Αργότερα, άρχισαν να συνθέτουν καινούργιους ύμνους πολύ υψηλής ποιητικής αξίας. Κάποιοι από αυτούς τους αρχαίους ύμνους σώζονται ως τις μέρες μας. Για παράδειγμα, το «Φως ιλαρόν», το «Χριστός ανέστη» και άλλοι.

Οι διωγμοί σταματούν και η εκκλησία οργανώνει τη λατρεία της

Μετά τους διωγμούς, η Εκκλησία, ελεύθερη πλέον, αρχίζει να οργανώνεται. Χτίζει ναούς, μπορεί να χειροτονεί ιερείς και αναπτύσσει τη λατρευτική της ζωή. Μέρος της ζωής αυτής ήταν και οι ύμνοι της, οι οποίοι άρχισαν σιγά σιγά να εμφανίζονται, να καθιερώνονται και να σταθεροποιούνται. Έτσι, όταν διαμορφώθηκε η Θεία Λειτουργία, υπήρχαν οι κατάλληλοι ύμνοι για κάθε στιγμή της.

Εκτός όμως από τη Θεία Λειτουργία, στην Εκκλησία ψάλλονται και άλλες **ακολουθίες** για όλο το 24ωρο, όπως ο **Όρθρος** το πρωί, ο **Εσπερινός** το απόγευμα και το **Απόδειπνο** το βράδυ. Στις μεγάλες γιορτές τελούνται ειδικές ακολουθίες με ειδικούς ύμνους (των Χριστουγέννων, των Θεοφανίων, της Μεγάλης Εβδομάδας και του Πάσχα), ενώ ο περίφημος **Ακάθιστος Ύμνος** ψάλλεται τις Παρασκευές της Μεγάλης Σαρακοστής. Επίσης, ψάλλονται οι Παρακλητικοί Κανόνες αφιερωμένοι στην Παναγία και τους αγίους αλλά και ειδικές ακολουθίες για τα Μυστήρια, όπως το Βάπτισμα και ο Γάμος.

Μεγάλοι υμνογράφοι

Ένας από τους μεγαλύτερους υμνογράφους της Εκκλησίας είναι ο **Ρωμανός ο Μελωδός**, που θεωρείται ένας από τους λαμπρότερους ποιητές και ο οποίος έγραψε τα περίφημα **κοντάκια** (ύμνοι για τον εορτασμό διαφόρων γιορτών του εκκλησιαστικού έτους, τους βίους των αγίων και άλλα ιερά θέματα). Σημαντικοί υμνογράφοι υπήρξαν επίσης ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ο Ιωσήφ ο υμνογράφος, ο Ανδρέας Κρήτης, ο Θεόδωρος ο Στουδίτης, η μοναχή Κασσιανή και πολλοί άλλοι.

Η εκκλησιαστική μουσική

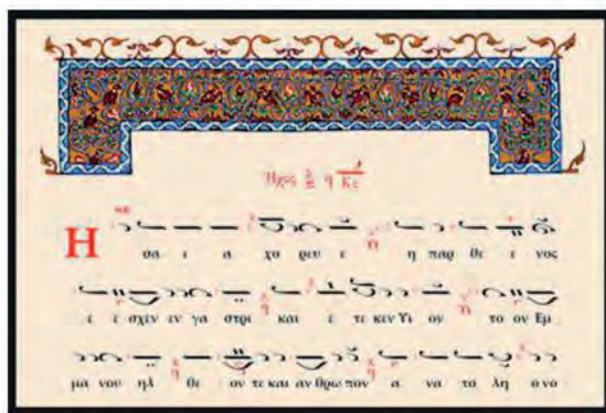
Η μουσική, που ψάλλεται στους ναούς, είναι συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Από τους πολλούς μουσικούς τρόπους έκφρασης, που υπήρχαν στο ξεκίνημα της οργάνωσης της λατρείας, η Εκκλησία διάλεξε **οκτώ**, που ταίριαζαν στην ιερότητα της λατρείας και ονομάστηκαν **ήχοι**. Οι ήχοι αυτοί είναι: ο πρώτος ήχος, ο δεύτερος, ο τρίτος, ο τέταρτος, ο πλάγιος του πρώτου, ο πλάγιος του δευτέρου, ο βαρύς και ο πλάγιος του τετάρτου. Οι νότες της βυζαντινής μουσικής είναι έξι: Νη, Πα, Βου, Γα, Δι, Κε, Ζω (οι αντίστοιχες της ευρωπαϊκής είναι οι: Ντο, Ρε, Μι, Φα, Σολ, Λα, Σι).

Πολλοί μεγάλοι μουσικοί μελοποίησαν τα τροπάρια της Εκκλησίας σ' αυτούς τους οκτώ ήχους και μας έδωσαν υπέροχες μελωδίες. Σημαντικότεροι μελουργοί είναι: ο *Ιωάννης Κουκουζέλης*, ο *Πέτρος Πελοποννήσιος*, ο *ιερέας Μπαλάσιος*, ο *Πέτρος Μπερεκέτης* και πολλοί άλλοι.

Αρχαία ελληνική μουσική στην επιτύμβια στήλη του Σεικίλου

ΟΣΟΝ ΖΗΣ ΦΑΙΝΟΥ
ΜΙΔΕΝΟΛΩΣΣΥ
ΛΥΠΟΥ ΠΡΟΣΟΛΙ
ΓΟΝΕΣΤΙ ΤΟ ΖΗ
ΤΟΤΕΛΟΣΟΧΡΟ
ΝΟΣΑΙΤΑΙΤΕΙ

Βυζαντινό μελῶδημα

Καθολικός ύμνος στον Άγ. Ιωάννη, με σημειωμένες τις νότες

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ...»

Οι ὕμνοι δεν μπορούν να δείξουν τη βαθύτερη ομορφιά τους και το πνευματικό τους περιεχόμενο δίχως τη μουσική, γιατί γράφτηκαν για να ψάλλονται. Η εκκλησιαστική μουσική συμπλήρωσε και πλούτισε τη χριστιανική λατρεία. Ονομάστηκε βυζαντινή, γιατί διαμορφώθηκε την περίοδο του Βυζαντίου.

Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες η μελωδία ήταν πολύ απλή. Αργότερα, μαζί με την ανάπτυξη της υμνολογίας έχουμε και τη βελτίωση της μελωδίας. Οι μελωδοί, μαζί με τα ποιήματα δημιουργούσαν, συνήθως, και τη μουσική του ὕμνου, όπως ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ο οποίος έγραψε και τις βασικές αρχές της ψαλτικής τέχνης.

Σε ορισμένα αρχαία χειρόγραφα, έχουν βρεθεί πρωτοχριστιανικοί ὕμνοι με αρχαιοελληνική μουσική γραφή.

Ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός
εικονίζεται κρατώντας ειλητάριο
(ρολό χαρτί) και γράφοντας ὕμνους

Χαρακτηριστικά της εκκλησιαστικής μουσικής

Η μουσική της Ορθόδοξης Εκκλησίας ήταν και παραμένει καθαρά *φωνητική*. Δε χρησιμοποιεί μουσικά όργανα, γιατί θεωρεί την ανθρώπινη φωνή το τελειότερο όργανο για την ψαλμωδία στη θεία λατρεία. Επίσης είναι *μονοφωνική* και μελωδική, δηλαδή οι πιστοί ψάλλουν (στον Θεό) με μια φωνή και με τους ίδιους μουσικούς φθόγγους.

Ιδανικό είναι να ψέλνει όλο το εκκλησίασμα μαζί, όπως οι πρώτοι χριστιανοί. Για λόγους όμως τάξης και επισημότητας τον καιρό του Βυζαντίου καθιερώθηκε να ψέλνουν δύο χοροί (ομάδες) ψαλτών.

Η μελωδία έχει σκοπό να δημιουργήσει κατανυκτική ατμόσφαιρα στη διάρκεια των ακολουθιών. Σκοπός της είναι να βοηθά τους πιστούς να καταλαβαίνουν καλύτερα το περιεχόμενο των ὕμνων.

Μ. Βασιλείου, Σινά, Ομιλία εις τον Α΄ Ψαλμό

«Ο ψαλμός γαληνεύει τις ψυχές μας, μας επιβραβεύει με ειρήνη, ηρεμεί ό,τι αναστατώνει τις σκέψεις μας. Διότι μαλακώνει τον θυμό στην ψυχή μας και μας γυρίζει πάλι στο θέλημα του Θεού. Ο ψαλμός δυναμώνει την αγάπη, ενώνει όσα βρίσκονται χωρισμένα, και συμφιλιώνει τους εχθρούς. Διότι ποιος μπορεί να θεωρήσει εχθρό του κάποιον, μαζί με τον οποίο έψαλε, έστω και μια φορά, ὕμνο στον Θεό; Ὡστε η **ψαλμωδία μας παρέχει το μεγαλύτερο από όλα τα αγαθά, την αγάπη**, και γίνεται κατά κάποιο τρόπο σύνδεσμος, αφού χρησιμοποιεί την κοινή ὑμνωδία με σκοπό την ενότητα. Έπειτα, η κοινή ψαλμωδία αυτών που ψάλλουν έρχεται και ενώνει όλο τον λαό».

Ρωμανός ο Μελωδός

Ο Ρωμανός γεννήθηκε στην Έμεσα της Συρίας, μια περιοχή με πολλά θρησκευτικά προβλήματα, όπου η ορθόδοξη πίστη δεν είχε γερές βάσεις. Ήταν διάκονος στον ναό της Αναστάσεως στη Βηρυτό. Αργότερα πήγε στην Κωνσταντινούπολη. Υποθέτουμε ότι έζησε κατά τον 6ο αι μ.Χ., με βάση τα γεγονότα που μνημονεύει ο ίδιος στα έργα του. Η μνήμη του γιορτάζεται την 1 Οκτωβρίου.

Ο Ρωμανός θεωρείται ως ο μεγαλύτερος ποιητής της βυζαντινής περιόδου. Έγραψε περίπου 1.000 **κοντάκια**, αλλά έχουν σωθεί μόνο τα 335. Το εξαιρετικό έργο του αναγνωρίστηκε γρήγορα και ο Ρωμανός βρέθηκε να υπηρετεί σε σημαντική θέση μέσα στην Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης. Αργότερα, έγινε αυλικός ποιητής του Ιουστινιανού και τιμήθηκε με τον τίτλο του «Κυρίου», ο οποίος απονεμόταν μόνο σε μεγάλης αξίας εκκλησιαστικά πρόσωπα.

Για τους ύμνους και τα κοντάκια του, ο Ρωμανός αντλούσε θέματα από πρόσωπα και γεγονότα της Αγίας Γραφής, από τα Απόκρυφα Ευαγγέλια, τα Συναξάρια των μαρτύρων και των αγίων, από έργα των Πατέρων της Εκκλησίας, αλλά και από σύγχρονα με την εποχή του εκκλησιαστικά και πολιτικά γεγονότα.

Ο Ρωμανός τελειοποίησε το λειτουργικό είδος των ύμνων με την έξοχη ποιητική του ικανότητα και το πηγαίο ταλέντο του. Την ποιήσή του τη διακρίνουν ο ζωηρός ενθουσιασμός, οι ζωντανές εικόνες και το λιτό ύφος. Όλα τα ιερά πρόσωπα προσεγγίζουν τον πιστό χωρίς να χάνουν καθόλου από το μεγαλείο, τη σοβαρότητα ή την ιερότητά τους.

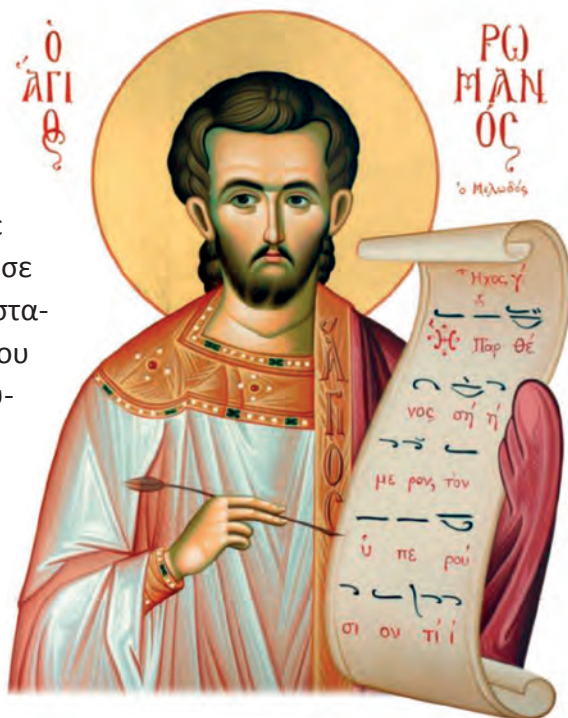
Κάθε ύμνος αποτελείται από το *Προοίμιο*, τους *Οίκους* (ο πρώτος από τους οποίους ονομάζεται *Ειρμός*), την *ακροστιχίδα* (δηλαδή τα αρχικά γράμματα των οίκων, την «άκρη του στίχου») και τέλος το *εφύμνιο*.

Η Παράδοση αποδίδει τον εξάισιο Ακάθιστο Ύμνο στον Ρωμανό τον Μελωδό.

Η ιστορία του Ακάθιστου Ύμνου

«Ο Ακάθιστος ύμνος έγινε τον Ζ΄ αιώνα. Και να πώς μας τον διασώζει η Ιστορία.

Γύρω στα 620 μ.Χ. οι Πέρσες και οι Άβαροι, έθνη από τα πιο βάρβαρα της εποχής εκείνης, ήρθαν αντάμα με στρατό πολυάριθμο και πολιορκήσαν την Κωνσταντινούπολη. Μαύρισε η θάλασσα του Κερατίου κόλπου από τα πλοία τους. Γέμισε και η στεριά από τον στρατό τους, πεζούς και καθαλαρέους και από πολιορκητικές μηχανές. Μπροστά σε τόσους και τόσο βαριά οπλισμένους εχθρούς, πόσο θα βαστούσαν οι γενναιότατοι αλλά ελάχιστοι χριστιανοί, που αντιστέκονταν από μέσα; ...

Δεν είχαν πουθενά αλλού πια να στηρίξουν τις ελπίδες τους οι χριστιανοί, παρά μόνον στην Παναγία Θεοτόκο ... Και, ω του θαύματος! Η προσευχή των χριστιανών εισακούστηκε αμέσως. Ένας φοβερός ανεμοστρόβιλος, που ξαφνικά σηκώθηκε, άρχισε ν' αναποδογυρίζει, να συντρίβει και να βυθίζει τα πλοία των βαρβάρων ... Θάρρος πολύ στον ευσεβή λαό της Πόλης, που βγήκε έξω από τα τείχη κι άρχισε να καταδιώκει τους τρομοκρατημένους εχθρούς. Η πόλη είχε σωθεί. Το βράδυ όλος ο λαός

μαζεύτηκε στον ναό της Θεοτόκου, για ν' αποδώσουν στην υπέρμαχο στρατηγό με ψαλμούς και ύμνους τα νικητήρια και τα ευχαριστήρια. Τότε πρωτοψάλανε και τον Ύμνο που ψάλλουμε μέχρι σήμερα στους Χαιρετισμούς, και που επειδή ψάλλοντάς τον όλη τη νύχτα έμειναν όρθιοι και κανείς τους δεν κάθησε, ο Ύμνος ονομάστηκε **Ακάθιστος**».

Π.Β. Πάσχου, Έρως Ορθοδοξίας, σ. 146

ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΑΠΟ ΤΟ ΚΟΝΤΑΚΙΟ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε,
ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κράζω σοί,
Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε.

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Ακούστε το Κοντάκιο των Χριστουγέννων «Η Παρθένος σήμερα» και τον Γρηγοριανό ψαλμό «Honor Virtus et Potestas». Ποια συναισθήματα σας δημιουργούν; Ποιες εικόνες σας φέρνουν στον νου;
2. Γίνετε ερευνητές: Μελετήστε την ιστορία της Εκκλησίας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Επισκοπή της Ευρυτανίας, που βυθίστηκε στην τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών, προκειμένου να υδροδοτηθεί η γύρω περιοχή. Όλο το εσωτερικό της εκκλησίας φωτογραφήθηκε, μετρήθηκε, καταγράφηκε από ειδικούς αρχαιολόγους, και αναδείχτηκε από το Χριστιανικό και Βυζαντινό Μουσείο της Αθήνας.
3. Βρείτε πληροφορίες για το σημαντικότερο θρησκευτικό μνημείο της περιοχής σας, και οργανώστε μια επίσκεψη στο Βυζαντινό-Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, ή στο τοπικό σας μουσείο.

Πάρτε δημοσιογραφική συνέντευξη από τον/την υπεύθυνο/η αρχαιολόγο, με κεντρικά ερωτήματα:

α. Ποια είναι η σημασία της ανάδειξης ενός μνημείου;

β. Ποιος είναι ο ρόλος των μνημείων για μια περιοχή και μια χώρα;

Παρουσιάστε τις απαντήσεις και τις εντυπώσεις σας σε όλο το Σχολείο με ένα μεγάλο πόστερ, ή μια έκθεση πόστερ.

Θρησκευτικά Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO

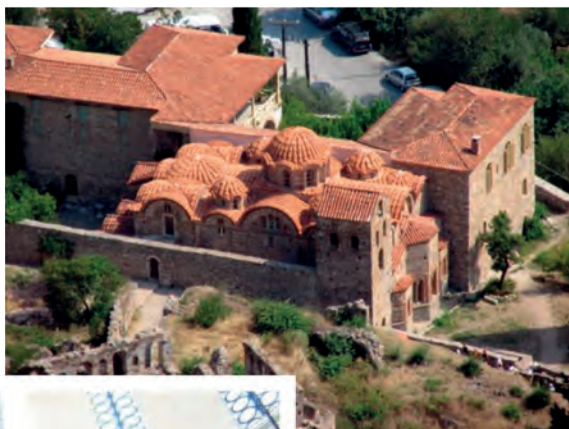
Η UNESCO είναι ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization). Ιδρύθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1945. Ο οργανισμός αυτός ασχολείται με την Εκπαίδευση, τις Κοινωνικές και Φυσικές Επιστήμες, τον Πολιτισμό και την Επικοινωνία, που θεωρεί οχήματα για έναν πολύ πιο φιλόδοξο στόχο: την εγκαθίδρυση της **ειρήνης** μεταξύ των ανθρώπων.

Ανάμεσα στις άλλες της δραστηριότητες, η UNESCO διατηρεί και εμπλουτίζει έναν κατάλογο με τα σπουδαιότερα μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς, τα οποία αναδεικνύουν όχι μόνο τον πολιτισμό που τα έφτιαξε, αλλά τον πολιτισμό των ανθρώπων στη Γη.

Τα θρησκευτικά μνημεία της Ελλάδας που συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο αυτό είναι:
1. Το Άγιο Όρος, 2. τα Μετέωρα, 3. ο Μυστράς, 4. η Μονή Δαφνίου, 5. η Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 6. η Νέα Μονή Χίου, 7. η Πάτμος.

Άγιο Όρος

Μυστράς

Νέα Μονή Χίου

Ιδέες για δραστηριότητες

1. Ποιο από τα 7 μνημεία της UNESCO είναι πιο κοντά στον τόπο σας; Επιλέξτε αυτό και δημιουργήστε ένα ομαδικό πόστερ με πληροφορίες και εικόνες για την αρχιτεκτονική, τη διακόσμηση, τη θρησκευτική και την πολιτιστική σημασία του μνημείου αυτού.
2. Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα βρίσκει πληροφορίες για ένα μνημείο της UNESCO στην Ελλάδα και γίνεται «αντιπρόσωπος» του μνημείου.
Δημιουργήστε στην επόμενη φάση ομάδες που έχουν έναν «αντιπρόσωπο» από κάθε μνημείο. Παρουσιάστε σε αυτές τις ομάδες τα κύρια στοιχεία του μνημείου που αντιπροσωπεύετε στους άλλους αντιπροσώπους. Έτσι θα μάθετε όλοι για όλα τα μνημεία!
3. Επιλέξτε την εικόνα ενός από τα 7 μνημεία της UNESCO στην Ελλάδα και φτιάξτε την σε παζλ.

ΚΕΙΜΕΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Το βασικό Υλικό όπως αναρτήθηκε από το ΙΕΠ και δόθηκε στην ομάδα επεξεργασίας περιελάμβανε τις παρακάτω πηγές:

1. Διδακτικά εγχειρίδια Δημοτικού:
 - α) Γ' (1992), Δ' (1993), Ε' (1995) και ΣΤ' (1995)
 - β) Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' (2006)
2. Τα παιδιά διαβάζουν τη Βίβλο, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, Αθήνα 2005
3. Ματθαίος Μουντές, *Ιστορίες από τη Βίβλο*, Παλαιά Διαθήκη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997
4. Ματθαίος Μουντές, *Ιστορίες από τη Βίβλο*, Καινή Διαθήκη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998
5. Μαρίζα Ντεκάστρο, *Βυζαντινή Τέχνη*. Οδηγός για παιδιά, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2001
6. Μαρίζα Ντεκάστρο, *Διαβάζοντας τις βυζαντινές εικόνες*, εκδ. Νέοι Ακρίτες, Αθήνα 1992
7. Άννα Κωστάκου-Μαρίνη, *Το Πάσχα της Αννούλας*, εκδ. Παρουσία, Αθήνα 1994
8. Άννα Κωστάκου-Μαρίνη, *Οι γιορτές του Αποστόλη*, εκδ. Παρουσία, Αθήνα
9. Άννα Κωστάκου-Μαρίνη, *Η γιορτή του Σωτήρη*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1996
10. Γεώργιος Μέγας, *Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας*, εκδ. Εστία, Αθήνα 2007

Η ομάδα επεξεργασίας παραθέτει εδώ τις δικές της περαιτέρω προσθήκες κειμενικού υλικού ανά Θεματική Ενότητα:

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Οι πρώτοι χριστιανοί. Δυσκολίες και περιπέτειες

1. Επιστολή Παύλου 'Προς Γαλάτας' 3:26-28, από τη σελίδα www.users.sch.gr
2. Στίχοι από το τραγούδι των Αλκίνοου Ιωαννίδη, Βασίλη Λέκκα, Αερικών 'Διαφορετικοί', από τη σελίδα www.stixoi.gr
3. Αποσπάσματα από το: Αντώνης Σαμαράκης, *Αρνούμαι*, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2013

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού. Πρόσωπα και μαρτυρίες.

1. Λογγίνος ο Εκατόνταρχος: επεξεργασμένες πληροφορίες από τη σελίδα www.saint.gr
2. Ευσέβιος Καισαρείας, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, από τη σελίδα www.users.uoa.gr/~nektar
3. Ισίδωρος Ζουργός, *Λίγες και Μία Νύχτες*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2017
4. Σταύρος Τζίμας, 'Όταν οι χριστιανοί της Συρίας ανεβαίνουν Γολγοθά όλο τον χρόνο', *Η Καθημερινή*, Αθήνα, 24/4/2016, από τη σελίδα www.kathimerini.gr
5. Περιγραφή του βιβλίου *Με λένε Μαλάλα*, εκδ. Πατάκη, 2014, από τη σελίδα www.patakis.gr

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Η Αγία Γραφή. ένα ιστορικό και διαχρονικό βιβλίο

1. J.-P. Migne *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*, έκδ. Κέντρον Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα 2010
2. Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού «Ο Χριστός είναι η αλήθεια», έκδ. ΟΕΔΒ 1995
3. Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού «Αναζητώντας την αλήθεια στη ζωή μας» έκδ. ΟΕΔΒ 2006
4. Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου «Παλαιά Διαθήκη Η προϊστορία του Χριστιανισμού» έκδ. ΟΕΔΒ 2006
5. Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου «Προετοιμασία των ανθρώπων για τον καινούργιο κόσμο του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 1989
6. Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου «Προετοιμασία των ανθρώπων για τον καινούργιο κόσμο του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 2005
7. Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου «Καινή Διαθήκη Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του» έκδ. ΟΕΔΒ 2006
7. Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου «Ο Ιησούς Χριστός ο καινούργιος κόσμος του Θεού και εμείς» έκδ. ΟΕΔΒ 1999

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Η Θεία Ευχαριστία: πηγή και κορύφωση της ζωής της Εκκλησίας

1. J.-P. Migne *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*, έκδ. Κέντρον Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα 2010
2. *Πάμε Εκκλησία*, έκδ. Ι.Μ. Δημητριάδος, Γραφείο Νεότητας, Βόλος 2012
3. *Τα μυστήρια της Εκκλησίας μας*, έκδ. Ι.Μ. Δημητριάδος, Γραφείο Νεότητας, Βόλος 2011
4. Επισκ. Διονυσίου Λ. Ψαριανού, Μητροπ. Σερβίων και Κοζάνης, *Η Θεία Λειτουργία*, εκδ. Αποστ. Διακονίας, Αθήνα 1986
5. Νικολάου Καβάσιλα, *Εις ερμηνείαν της Θείας Λειτουργίας* (ανακτημένο από το www.users.uoa.gr/~nektar/)
6. Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, *Διδαχή Η'* (ανακτημένο από το www.users.uoa.gr/~nektar/)

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του Κόσμου

1. Σύνταγμα της Ελλάδας, από τη σελίδα www.hellenicparliament.gr

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Θρησκείες στη χώρα μας.

1. Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, από τη σελίδα www.amnesty.gr
2. Ευρωπαϊκές Οδηγίες για την προώθηση και προστασία της ελευθερίας της θρησκείας ή πίστης, από τη σελίδα www.eeas.europa.eu
3. Σύνταγμα της Ελλάδας, από τη σελίδα www.hellenicparliament.gr

4. Εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδας: επεξεργασμένες και θεολογικά επιμελημένες πληροφορίες από τη σελίδα www.el.wikipedia.org (λήμματα: 'Ιστορία των Εβραίων στην Ελλάδα' και 'Θρησκεία στην Ελλάδα')
5. Στίχοι του τραγουδιού του D. Saltiel, 'Primavera en Salónica', Μουσικό Υλικό ΙΕΠ για τη ΣΤ' τάξη
6. Η Εβραϊκή κοινότητα στα Ιωάννινα: επεξεργασμένες πληροφορίες από τη σελίδα www.kis.gr
7. Γιοσέφ Ελιγιά, *Στη λίμνη των Ιωαννίνων*, Δημοσιεύτηκε στο περ. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τχ.55-56, (6-3-1927)
8. Κάρολος Κουν: επεξεργασμένες πληροφορίες από τη σελίδα www.el.wikipedia.org (λήμμα: 'Κάρολος Κουν')
9. Από την Καινή Διαθήκη: Κατά Ματθαίον, 25:31-46
10. Ύμνος Μ. Παρασκευής 'Δος μοι τούτον τόν ξένον', μετάφραση από τη σελίδα www.pemptousia.gr
11. Από την Επιστολή του Αποστόλου Παύλου στους Κορίνθιους: Ύμνος στην αγάπη: μεταφρασμένο απόσπασμα από τη σελίδα www.diakonhama.gr
12. Ο ύμνος της αγάπης του Απ. Παύλου: από τη σελίδα www.diakonhama.gr
13. Επεξεργασμένο το: Αχιλλέας Παπαρσένος, 'Το «θαύμα της Ζακύνθου»...', *Η Καθημερινή*, Αθήνα, 27/9/2015, από τη σελίδα www.kathimerini.gr
14. Απόσπασμα στίχων από το τραγούδι του Ν. Πορτοκάλογλου, 'Είμαι ξένος', από τη σελίδα www.portokaloglou.gr
15. Δημήτρης Τσιλιβίδης, "Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ ΙΩΑΚΕΙΜ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ: η ζωή και το έργο του". Διδακτορική διατριβή, Αρι- στοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 1996.
16. Ισραηλτική Κοινότητα Χαλκίδας, από τη σελίδα www.kis.gr
17. Κατερίνα Χουζούρη, "Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός: «Οι Ιεράρχες της Ελλάδος δεν τουφεκίζονται. Απαγχονίζονται»". 28/10/2015, από τη σελίδα www.pemptousia.gr
18. Στίχος από το ποίημα του Γ. Σεφέρη 'Μυθιστόρημα', από την έκδοση «Γιώργος Σεφέρης, Ποιήματα», εκδ. Ίκαρος, 1989
19. Απόφθεγμα του Αγ. Μακαρίου του Αιγύπτιου από τη σελίδα www.ebooks.edu.gr (Βιβλίο Θρησκευτικών Γ' Λυκείου)
20. Ανυπόγραφο 'ΛΕΣΒΟΣ: Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι προσευχήθηκαν για τους νεκρούς πρόσφυγες'. Αναδημοσίευση κειμένου του ΑΠΕ-ΜΠΕ από τη σελίδα www.orthodoxia.info, 5/11/2015
21. Απλοποιημένο (μονοτονικό) απόσπασμα από το αναρτημένο κείμενο 'Κοινή Διακήρυξη Πάπα, Πατριάρχη και Αρχιεπισκόπου', από τη σελίδα www.iaath.gr
22. Γ. Ρίτσος, *Καπνισμένο Τσουκάλι*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1974
23. Ανυπόγραφο 'Ο μουσουλμάνος της Ρόδου που χαρίζει ψάρια σε χριστιανικές γιορτές', *Η Ροδιακή, Ρόδος*, 10/11/2016, από τη σελίδα www.rodiki.gr
24. Απόσπασμα από το αναρτημένο κείμενο 'Πατριάρχης των Κοπτών κ. Θεόδωρος: «Η Εκκλησία της Ελλάδος ανταποκρίθηκε άμεσα στην προσφυγική και μεταναστευτική κρίση»', από τη σελίδα www.ecclesia.gr

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Μνημεία και τόποι χριστιανικής λατρείας: Αποτυπώσεις της πίστης.

1. Θρησκευτικά Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO: επεξεργασμένες πληροφορίες από τη σελίδα www.unesco-hellas.gr

ΕΙΚΟΝΙΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Κοψίδης Ράλλης, «Το όραμα του Απ. Παύλου», τοιχογραφία στο νάρθηκα του ιερού ναού Αποστόλου Παύλου του Ορθοδόξου Κέντρου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Chambésy Genève, 1978.

Εικονογράφηση οπισθοφύλλου: Κοψίδης Ράλλης, «Προσχέδιο για την εικονογράφηση της οροφής του κεντρικού κλίτους», 1975. Διακοσμητικό πλαίσιο εντός των Θεματικών Ενοτήτων: Κοψίδης Ράλλης/Κόντογλου Φώτης, διακόσμηση στο Γ.Α. Μέγας Ελληνικά Παραμύθια, εκδ. Ι.Δ. Κολλάρος και Σία (Εστίας), Αθήνα, 1962.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Οι πρώτοι χριστιανοί τελούν το μυστήριο της Βάπτισης μυστικά μέσα σε μια κατακόμβη	www.earlychurchhistory.org
Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Πεντηκοστή (λεπτομέρεια)	www.sansimera.gr
Απόστολος Παύλος	Υλικό ΙΕΠ
Περιοδείες Απ. Παύλου	Υλικό ΙΕΠ
Εξάπλωση χριστιανισμού	www.en.wikipedia.org
Συνάντηση Πέτρου-Παύλου	www.weebly.com

Βαπτιστήριο Δαμάρας

Κάτοψη ναού Δαμάρας

Ιερό στις κατακομβες της Ρώμης

Απεικόνιση laser κατακομβες αγ. Δομιτίλλας

Κατακομβες Μήλου

Κατακομβες Μήλου διάκοσμος

καλός ποιμήν

ιχθύες-άγκυρα

κοινότητες αγάπης

Μαρτύριο Διακόνου Στεφάνου

Ρέμπραντ, Ο Αγ. Παύλος στη φυλακή

Φρα Αντζέλικο, Οι 7 Διάκονοι

Στέφανος

Το μαρτύριο του Στεφάνου

Κορνήλιος και άγγελος

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Άγιος Παύλος

Ο πάπυρος 15

Νέλσον Μαντέλα

pdf: Δέσποινα Ιωσήφ Δούρα-Ευρωπός,
η πρωιμότερη χριστιανική εκκλησία
pdf: Δέσποινα Ιωσήφ Δούρα-Ευρωπός, η
πρωιμότερη χριστιανική εκκλησία

www.e-yliko.gr

www.bloodofrome.com

www.milos-holiday.gr

www.mixanitouxronou.gr

www.e-yliko.gr

www.trivonio.blogspot.gr

www.xristipoliteia.gr

Υλικό ΙΕΠ

www.el.wikipedia.org

www.marysrosaries.com

www.amalgamaparamythias.blogspot.gr

www.armenistis.blogspot.gr

www.pemptousia.gr

www.el.wikipedia.org

www.en.wikipedia.org

www.en.wikipedia.org

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Μαρτύριο Αγίων

Άγιος ιερομάρτυρας Αυτόνομος

Άγιοι δισμύριοι της Νικομήδειας

Άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος

Θρίαμβος χριστιανών μαρτύρων την εποχή του Νέρωνα, Romain Thirion

Κολοσσαίο (εσωτερικό)

Το εκκλησάκι μέσα στο προαύλιο (59ο Δ.Σ. Θεσσαλονίκης)

Λογγίνος ο Εκατόνταρχος

Μ. Κωνσταντίνος

Αψίδα Μ. Κωνσταντίνου

Μ. Κωνσταντίνος

ΟΡΑΜΑ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (Πιερ ντελα Φρανσέσκα 15ος αι)

Λάβαρο Μ. Κωνσταντίνου

Το όραμα του Μ. Κωνσταντίνου, Ραφαήλ

Διάταγμα των Μεδιολάνων (λεπτομέρεια από την πόρτα του Καθεδρικού του Μιλάνο)

Διάταγμα των Μεδιολάνων (λεπτομέρεια από την πόρτα του Καθεδρικού του Μιλάνο)

Ναός Αναστάσεως (εσωτερικό)

Οι Ισαπόστολοι Κωνσταντίνος και Ελένη

Ύψωση του Τιμίου Σταυρού

Η είσοδος του Ηρακλείου στην Ιερουσαλήμ

Ύψωση του Τιμίου Σταυρού (βασιλικός)

Παιδάκια εβραϊκής καταγωγής σε στρατόπεδο συγκέντρωσης

21 Χριστιανοί Κόπτες Μάρτυρες που σκοτώθηκαν από τον ISIS στη Λιβύη, Tony Rezk

Χριστιανές στο Ιράκ

Μαλάλα Γιουσαφζάι

Υλικό ΙΕΠ

www.diakonima.gr

www.saint.gr

www.impantokratoros.gr

<https://en.wikipedia.org>

Υλικό ΙΕΠ

www.dimotiko.tripod.com

www.diakonima.gr

Υλικό ΙΕΠ

www.rome.gr

www.vyzantinaistorika.blogspot.gr

Υλικό ΙΕΠ

www.en.wikipedia.org

www.tumblr.com

www.iisbachelet.it

www.iisbachelet.it

Υλικό ΙΕΠ

www.theologos.gr

www.saint.gr

www.travelingintuscany.com

Υλικό ΙΕΠ

www.ethnos.gr

www.croire.la-croix.com

www.kathimerini.gr

www.tumblr.com

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη

Η βιβλιοθήκη της Μονής Σινά

Συριακός κώδικας

Βατικανός κώδικας

Π. Δ. σε ειλητήριο

Άγιο Πνεύμα – περιστέρι

Χειρόγραφο Εξόδου

Χειρόγραφο Ευαγγέλιο

Φυγή από τον Παράδεισο, Άγ. Μάρκος, Βενετία

-Ο Δίκαιος Αβραάμ, Κοψίδης Ράλλης

-Τα βιβλία της Αγ. Γραφής

Κατά Ιωάννην

Ευαγγ. Μάρκος

Ευαγγ. Ματθαίος

Ευαγγ. Λουκάς

Ευαγγ. Ιωάννης

Αγ. Γραφή σε 6 γλώσσες

Ο Χριστός και ο Αβραάμ

Γουτεμβέργεια Βίβλος Πανεπιστήμιο Τέξας

Σελίδα από Βίβλο Γουτεμβέργιου

Ηλικιωμένη γυναίκα διαβάζει τη Βίβλο

Η Θυσία του Αβραάμ

Η Θυσία του Αβραάμ, θεατρικό Κορνάρου

Θεατρική παράσταση «Η Θυσία του Αβραάμ»

Σχέδιο σκηνικών για τη «Θυσία του Αβραάμ»

Caravaggio, Ο Χριστός στο Όρος των Ελαιών

Peter Paul Rubens, Ο Μυστικός Δείπνος

Giovanni Bellini, Η αγωνία μέσα στον κήπο των Ελαιών

Sebastiano Del Piombo, Η Ανάσταση του Λαζάρου

Μιχαήλ Άγγελος, Η Δευτέρα Παρουσία

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, Η προσκύνηση των ποιμένων

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, Η ταφή του Χριστού

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Ευχαριστία, φρέσκο του Vladislav Radujkovic

Θεία Λειτουργία

ερίά στο μανουάλι

Ασπασμός εικόνας

Θυμιάτισμα

βιβλίο θρησκευτικών ΣΤ' Δημοτικού

«Ο Χριστός είναι η αλήθεια» έκδ. ΟΕΔΒ 1995

βιβλίο θρησκευτικών Α' Γυμνασίου «Προετοιμασία των ανθρώπων για τον καινούργιο κόσμο του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 2005

βιβλίο θρησκευτικών Α' Γυμνασίου «Προετοιμασία των ανθρώπων για τον καινούργιο κόσμο του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 2005

βιβλίο θρησκευτικών Α' Γυμνασίου «Προετοιμασία των ανθρώπων για τον καινούργιο κόσμο του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 1989

βιβλίο θρησκευτικών Α' Γυμνασίου «Προετοιμασία των ανθρώπων για τον καινούργιο κόσμο του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 1989

<http://dailyprayer.us/>

www.agiosioannisprodromos.blogspot.gr

βιβλίο θρησκευτικών Β' Γυμνασίου

«Ο Ιησούς Χριστός ο καινούργιος κόσμος του Θεού και εμείς» έκδ. ΟΕΔΒ 1999

<https://www.pemptousia.gr>

<http://users.sch.gr/aiasgr/>

βιβλίο θρησκευτικών Α' Γυμνασίου «Προετοιμασία των ανθρώπων για τον καινούργιο κόσμο του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 1989

<http://opencourses.uoa.gr/>

<http://anaplasia.edu.gr/>

<http://armenisths.blogspot.gr/>

<http://anaplasia.edu.gr/>

<https://mountathos-eshop.com/>

βιβλίο θρησκευτικών Α' Γυμνασίου «Η υπόσχεση και η εκπλήρωση της Βασιλείας του Θεού» έκδ. ΟΕΔΒ 1965

<http://poimin.gr/>

www.hrc.utexas.edu

Υλικό ΙΕΠ

Υλικό ΙΕΠ

<http://users.sch.gr/aiasgr/>

<https://el.wikipedia.org/wiki/>

<http://www.nt-archive.gr/>

<http://papastephanaki-hasomeri.blogspot.gr/>

<https://en.wikipedia.org/>

<https://en.wikipedia.org/>

<https://www.nationalgallery.org.uk>

<https://www.nationalgallery.org.uk>

<http://peritexnisologos.blogspot.gr>

<https://katalogia.me>

www.pemptousia.gr

<http://picssr.com/>

www.imbelgiou.wordpress.com K

<http://aktines.blogspot.com/>

www.trikalavoice.gr

<http://vimaorthodoxias.gr/>

Ψάλτες
 Ανάγνωση Ευαγγελίου
 Ευχέλαιο τη Μ. Τετάρτη
 Μυστικός Δείπνος, Άγιο Όρος, 14ος αι.
 Κρήτη, 14ος αι.
 Μυστικός Δείπνος, Κατακόμβη Δομιτῖλα, Ρώμη
 Μυστικός Δείπνος, φρέσκο του Λεονάρντο Ντα Βίντσι
 Μυστικός Δείπνος, El Greco, 16ος αι.
 Χριστός Άρτος
 Λάβετε φάγετε
 "Πίετε εξ αυτού πάντες", φορητή εικόνα, Ι.Ν. Αγίου Τίτου Ηράκλειο
 Αγάπες, τοιχογραφία σε κατακόμβη της Ρώμης
 Πρόσφορο
 Προσκομιδή – Αμνός
 Προσκομιδή μερίδες
 Δισκάριο μερίδες
 Μερίδες περιγραφή
 Ευλογημένη η Βασιλεία
 Μικρή είσοδος
 Ανάγνωση Αποστόλου
 Ανάγνωση Ευαγγελίου
 Μεγάλη είσοδος λιτανεία
 Μεγάλη είσοδος ωραία Πύλη
 Ασπασμός της Αγάπης
 Άγιος, άγιος, άγιος Κύριος
 Λάβετε φάγετε ... Πίετε εξ αυτού πάντες
 Άγγελοι Τίμια Δώρα
 Καθαγιασμός
 Θεία Κοινωνία
 Διανομή αντιδώρου

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Χριστιανοί της Ελλάδας, της Ινδίας, της Νορβηγίας, της Σερβίας,
 του Σουδάν, της Ιερουσαλήμ

Κατασκήνωση μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου
 Άγιος Γεώργιος, Βιέννη
 Πάσχα Ελλήνων στην Αυστραλία
 Χάρτης Ορθοδόξων
 Καθολικοί
 Παναγιά Χοροβιώτισσα, Αμοργός
 Ναός Αγ. Γεωργίου, Άνω Σύρος
 Ναός Αγίου Ιωσήφ, Λουτρά Τήνου
 Άγιος Διονύσιος Ζακύνθου
 Το Αρκάδι
 Η Ροτόντα
 Η Παναγία Σουμελά
 Μονή Σιμωνόπετρας
 Μονή Δοχειαρίου
 Εκατονταπυλιανή Πάρου

<http://armenisths.blogspot.gr/>
<http://ignatiosstavropoulos.blogspot.gr/>
www.erapyrgou.gr
 Υλικό ΙΕΠ Μυστικός Δείπνος,
 Υλικό ΙΕΠ
<https://jarconsian.files.wordpress.com/>
 Υλικό ΙΕΠ
 Υλικό ΙΕΠ
<http://www.osbm.org.ua/>
<http://orahmas.blogspot.gr/>
<https://saridakispaintings.wordpress.com/>
<http://www.atheo.gr/>
 Υλικό ΙΕΠ
<http://anavaseis.blogspot.gr/>
<http://www.osbm.org.ua/>
<http://poimin.gr/>
<http://vassileia.blogspot.gr/>
<http://www.katixitiko.gr/>
<http://www.imlagada.gr/>
<http://kaliampos-ioannis-skotina.blogspot.gr/>
<http://ignatiosstavropoulos.blogspot.gr/>
<http://www.imlagada.gr/>
<http://www.katixitiko.gr/>
<https://proskynitis.blogspot.gr/>
<http://diakonima.wpengine.netdna-cdn.com/>
<http://www.evaggelistria.gr/>
<https://i.ytimg.com/>
 Υλικό ΙΕΠ
<http://routeofagape.gr/>
<http://www.ierapostoles.gr/>

www.cbc.ca, www.jabrukbarhat.com, www.christianpost.com,
www.charlotteobserver.com,
www.thepappaspost.com
www.goarch.org
www.efxinospontos.gr
www.patrasevents.gr
 Υλικό ΙΕΠ
 Υλικό ΙΕΠ
www.saint.gr
www.episkopisyrou.gr
www.catholic.gr
www.monasthriathsellados.gr
www.el.wikipedia.org
www.lifo.gr
www.mediainformaticslab.gr
www.mapio.net
www.shmeiakairwn.wordpress.com
www.room5.trivago.gr

Η Παναγία των Παρισίων
Άγιος Πέτρος, Ρώμη
Ναός Αναστάσεως Τιράνων
Σαγκράδα Φαμίλια
Ναός Ευαγγελισμού Γουισκόνσιν
Πιετά
Ευαγγελικός ναός
Εκκλησιαστικό όργανο Τολέδο
Βιτρώ Παναγίας Παρισίων
Ο ναός και η εικόνα της Παναγίας της Τήνου
Μονή Ιεράς Καρδίας του Ιησού, Τήνος
Θεία Κοινωνία Ορθοδόξων
Θεία Κοινωνία Καθολικών
Λογότυπο του Συμβουλίου Εκκλησιών
Εικόνα/ Θεάνθρωπος Χριστός

www.pameparisi.gr
www.commonswikimedia.org
www.amen.gr
www.dinfo.gr
www.skyscrapercity.com
www.el.wikipedia.org
www.veria.gec.gr
www.waymarking.com
www.flickr.com
www.mihanitouxronou.gr
www.catholic.gr
www.inagiounikolaouneou.gr
www.wisegeek.com
www.brill.com
www.filoumenos.gr

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Μοναστηράκι, Αθήνα
Συναγωγή Αθήνα
Οδηγός Σιχ
Προσευχή μουσουλμάνων
Σβάστικα
Σβάστικα νομίσματα
Γιν και Γιανγκ
Μενορά
Ημισέληνος με άστρο
Φετιχιέ τζαμί
Γενί τζαμί (Κομοτηνή)
Η Συναγωγή της Θεσσαλονίκης
Συνοικία Σεμπί
Βίλα Αλλατίνη
Εβραϊκή συνοικία στα Ιωάννινα
Γιοσέφ Ελιγιά
Κάρολος Κουν
Η Αποκαθήλωση
Λουκάς Καρρέρ και Μητροπολίτης Χρυσόστομος
Δημητριάδος Ιωακείμ
Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός
'Ταξιδιώτες', στο λιμάνι της Μασσαλίας, Bruno Catalano
Διαθρησκειακή προσευχή στη Λέσβο (1)
Διαθρησκειακή προσευχή στη Λέσβο (2)
Υπογραφή διακήρυξης Β-Ι-Φ, Λέσβος
Ο Πάπας Φραγκίσκος και ο Οικ. Πατριάρχης Βαρθολομαίος
αγκαλιάζουν ένα προσφυγόπουλο
Ο καλός καπετάνιος της Ρόδου
Επίσκεψη Κόπτη Πατριάρχη
Επίσκεψη Κόπτη Πατριάρχη στη ΔΙΣ

www.tripadvisor.com
Υλικό ΙΕΠ
Υλικό ΙΕΠ
Υλικό ΙΕΠ
www.iphicratisamyras.com
www.terrapapers.com
www.en.wikipedia.org
http://hcrfgl.blogspot.gr
www.pinterest.com
www.kathimerini.gr
www.eleutherotypia.gr
Υλικό ΙΕΠ
www.anemourion.blogpot.gr
www.thessarchitecture.wordpress.com
www.kis.gr
www.romianews.gr
www.arive.gr
www.dogma.gr
www.lifo.gr
www.users.sch/markmarkou
www.now24.gr
www.popaganda.gr
www.lesvospost.com
www.lesvospost.com
www.iaath.gr
www.protagon.gr

www.rodiki.gr
www.ecclesia.gr
www.ecclesia.gr

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Μονή Αγ. Στεφάνου, Μετέωρα
Άγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης (εξωτερικό)
Αρχιτεκτονικό σχέδιο
Εσωτερικό ναού
Πανηγυρική Λειτουργία
Αχειροποίητος Θεσσαλονίκης
Άγ. Απολλινάριος
Αγ. Σοφία Θεσσαλονίκης
Κοίμηση Θεοτόκου Βιθυνίας
Καπνικαρέα
Μεγίστη Λαύρα
Παναγία Πουατιέ
Άγ. Μιχαήλ Παβίας
Καντέρμπουρι
Κολωνία
Παναγία Λουλουδιών
Άγιος Παύλος Λονδίνου
Ρέικιαβικ
Notre Dame du Haut
Η Αγία Σοφία, Antoine Helbert
Η Πλατυτέρα
Οι αυτοκράτορες Κωνσταντίνος Μονομάχος και Ζωή
Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης
ΝΙΨΟΝΑΝΟΜΗΜΑΤΑ
Αγία Σοφία
Ιουστινιανός
Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης
Παναγία Αγιοσορίτισσα
Παναγία Αγιοσορίτισσα (λεπτομέρεια)
Μακεδονική σχολή
Κρητική σχολή
λεπτομέρεια-σύγκριση
Παντοκράτωρ-Κύπρος
Capella Palatina
Ματθαίος
Μάρκος
Λουκάς
Ιωάννης
Ι.Μ. Βαρλαάμ, Μετέωρα
Αγιογράφηση Ιερού
Ι.Ν. Αγ Προδρόμου, Μπαλί (1)
Ι.Ν. Αγ Προδρόμου, Μπαλί (2)
Υ.Θ. Ελεούσας, Κέρκυρα
Τοιχογραφία, Όσιος Λουκάς
Άγιος Γεώργιος
Ο καλός ποιμένας, Ραβέννα
Ψηφιδωτό, Ι.Μ. Δαφνίου (1)
Ψηφιδωτό, Ι.Μ. Δαφνίου (2)
Ψηφιδωτό, Ι.Μ. Δαφνίου (3)
Μονή Δαφνίου, Χαϊδάρι
Αγιορείτης αγιογράφος

Υλικό ΙΕΠ
Υλικό ΙΕΠ
www.byzantineathens.gr
www.byzantineathens.gr
www.eisagios.blogspot.gr
www.firenze-msa.blogspot.gr
www.vizantinaistorika.blogspot.gr
www.vizantinaistorika.blogspot.gr
www.vizantinaistorika.blogspot.gr
www.vizantinaistorika.blogspot.gr
www.vizantinaistorika.blogspot.gr
www.en.wikipedia.org
www.static.panoramio.com
www.users.sch.gr/pchaloul
www.uploads.wikimedia.org
www.firenze-renaissance-history-and-arts.blogspot.gr
www.uploads.wikimedia.org Hallgrímskirkja
www.kosmoskaipolitismos.blogspot.gr
www.in2life.gr
www.greekartnews.wordpress.com
www.diakohnma.gr
www.impantokratoros.gr
Υλικό ΙΕΠ
www.panoramio.com
Υλικό ΙΕΠ
www.ioannis-kapodistrias.gr
Υλικό ΙΕΠ
www.omothimadon.gr
www.omothimadon.gr
www.xristianos.gr
www.xristianos.gr
www.agiografikesmeletes.blogspot.gr
Υλικό ΙΕΠ
www.pinterest.com
www.xarokopion.blospot.gr
www.xarokopion.blospot.gr
www.xarokopion.blospot.gr
www.xarokopion.blospot.gr
www.hagiography.gr
www.eiskopanous.blogspot.gr
www.dimitrissyreggelas.blogspot.gr
www.dimitrissyreggelas.blogspot.gr
www.koinonkynopiastwn.blogspot.gr
www.commonswikimedia.org
www.saint.gr
www.kelliteacher.weebly.org
www.periterxnhsologos.blogspot.gr
www.periterxnhsologos.blogspot.gr
www.periterxnhsologos.blogspot.gr
Υλικό ΙΕΠ
www.mountathostoday.com

Η Μαντόνα με το Γαρύφαλλο, ΝταΒίντσι
Παναγία Γλυκοφιλούσα
Ξυλόγλυπτος σταυρός
Ευαγγελιστάριο
Χρυσόβουλο Ανδρόνικου Παλαιολόγου
Χρυσόβουλο Ανδρόνικου Παλαιολόγου (λεπτομέρεια)
Χρυσόβουλο Ανδρόνικου Παλαιολόγου (υπογραφή)
Η μεταφορά της Κιβωτού
Στήλη του Σείκιλου
Μελώδημα
Καθολικός ύμνος στον Αγ. Ιωάννη
Ιωάννης Δαμασκηνός
Ρωμανός ο Μελωδός
Άβαροι και Πέρσες πολιορκητές
Ακάθιστος Ύμνος
Άγιο Όρος
Μητρόπολη Μυστρά
Νέα Μονή Χίου

www.leonardodavinci.net
www.panagiaglykofiloussa.com
Υλικό ΙΕΠ
www.byzantinemuseum.gr
www.byzantinemuseum.gr
www.archaiologia.gr
www.blogs.sch.gr
www.eleutherotypia.gr
www.dinfo.gr
www.paidevw.gr
www.mixanitouxronou.gr
www.wikipedia.gr
www.diakonhma.gr
www.chilon.gr
www.slideplayer.gr
www.triporganizer.gr
Υλικό ΙΕΠ
www.el.wikipedia.org

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

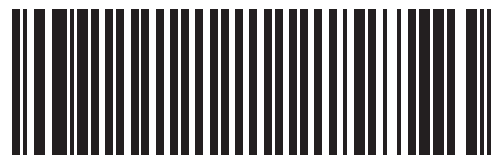
Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0201
ISBN 978-960-06-5525-4

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ

(01) 000000 0 10 0201 0